

Maliye Nazırı Musa Safvetî Paşa Hakkında Bir Hiciv ve Tezyif Raporu (1841-1845)

A Satirical and Sarcastic Report on the Minister of Finance, Musa Safveti Pasha
(1841-1845)

Hasan Ali Çakmak* - Eralp Yaşar Azap**

Öz

Bu makale, Tanzimat döneminin tartışılan isimlerinden Maliye Nazırı Musa Safvetî Paşa (1841-1845) hakkında daha önce yayımlanmamış olan bir hiciv ve tezyif raporunu incelemektedir. 1839 yılında Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilanı ile oluşan Reşid Paşa'nın liderliğindeki reform taraftarı Babıali zümresi ile saraya bağlı ve askeri yapıya dayanan muhalif hizip arasındaki güç mücadelesi kapsamında ele alınan Safvetî Paşa, ikinci grubun önde gelen bir şahsiyetidir. Otuz yıla yakın süren kariyeri müddetince kritik vazifeler üstlendiği bilinen paşa hakkındaki görüşler içerisinde dengeli bir biyografik anlatım bulunmamaktadır. Kimi devlet adamları tarafından kendisine methiyeler düzülürken bazı çağdaşlarınca da kasıtlı yolsuzlukların mümessili olarak kabul edilmiştir. Makalenin temelini teşkil eden rapor daha ziyade ikinci görüşün bir örneği olarak Safvetî Paşa'yı gayrimüslim tüccarlarla paralel bir mali yapı kurmak, devletin kaynaklarını kişisel bir zenginleşme aracı olarak kullanmak ve meşru olmayan tekeller vasıtasıyla hazinenin içini boşaltmakla suçlamıştır. Rapor, Paşa'nın kaime kurunu manipüle etmekten Reşid Paşa ile irtibatlı olan bazı bürokratları azlettirerek yerlerine kendi müntesiplerini ikame etmeye, ordu müteahhitleriyle yapılan mukavelenelerde yolsuzluk yapmaya ve ziraat sisteminin gelişimini önlemeye kadar çok sayıda faaliyetine yer vermiştir. Siyasi maksatlarla yazılan rapor, Tanzimat maliyesinin köklü sorunlarını, mali enstrümanların suistimale açık olan potansiyelini ve bürokratik sürtüşmelerin kurumsal mekanizmanın işleyişine tesirini göstermesi bakımından ehemmiyeti haizdir. Bu çerçevede bu makale arşiv belgeleri, yerli ve yabancı literatür aracılığıyla örneğine nadir rastlanan raporun muhtevasını deşifre edebilmek, farklı nüshalarını mukayeseli bir yöntemle translitere etmek ve asıllarıyla birlikte neşretmek amacıyla kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Musa Safvetî Paşa, Mustafa Reşid Paşa, Rıza Paşa, Tanzimat, Maliye Nezareti.

* Dr. Öğretim Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü - Asst. Prof., Bitlis Eren University, Faculty of Science and Literature, Department of History, Bitlis/TÜRKİYE, hacakmak@beu.edu.tr <https://ror.org/00mm4ys28> <https://orcid.org/0000-0001-8846-0308>

** Doç. Dr., T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı - Assoc. Prof. Dr., The Directorate of State Archives of the Presidency of the Republic of Türkiye, İstanbul/TÜRKİYE, eralpyasarazap@gmail.com <https://ror.org/026ksq202> <https://orcid.org/0000-0002-8113-294X>

Abstract

This article analyzes a previously unpublished satirical and sarcastic report targeting Musa Safveti Pasha (Minister of Finance, 1841-1845), a highly controversial figure during the Tanzimat period in the Ottoman Empire. Safveti Pasha was a key member of the opposition faction that resisted the reformist group led by Reşid Pasha following the 1839 proclamation of the Gülhane Decree, marking a significant power struggle between the Sublime Porte and the palace/military establishment. Despite holding critical posts for nearly thirty years, Safveti Pasha lacks a balanced historical biography, with sources divided between those who praised him and those who saw him as an exemplar of corruption. This report strongly aligns with the latter view, accusing the Pasha of engaging in deliberate corruption and establishing a “parallel financial structure” with non-Muslim merchants to exploit state resources. The report details numerous abuses, including: manipulating the exchange rate of the kaime (paper money), enriching himself through illegitimate monopolies that drained the treasury, dismissing reformist bureaucrats, and engaging in corruption in army contracts. Furthermore, it alleges he obstructed agricultural development. Written with clear political intent, the report’s significance lies in its revelation of the deep-rooted problems of Tanzimat finance, the potential for abuse of new financial instruments, and the destructive impact of bureaucratic conflict on the institutional mechanism. This article aims to decipher, transliterate, and publish this rare report using a comparative method with supporting archival documents and literature, providing crucial insight into the period’s financial turmoil.

Keywords: Musa Safveti Pasha, Mustafa Reşid Pasha, Rıza Pasha, Tanzimat, Ministry of Finance.

Giriş

3 Kasım 1839’da ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu modernleşme yolundaki Osmanlı bürokrasisinde iki önemli hizbin varlığını gün yüzüne çıkarmıştır. Reşid Paşa öncülüğündeki Babıali zümresi, dünya görüşü ve eğitim açısından imparatorluğun eski memurlarından farklı bir kuşağı temsil etmiş ve bu kuşağın kendi aralarında meydana getirdiği mesleki dayanışma iktidar merkezinin saray kurumundan hükûmete devri için mühim gayretler ortaya koymuştur¹. Kuvvetini fermanın çizdiği hedefler doğrultusunda icraya koyulan reformlardan alan bu yeni bürokrat tipi, ülke için siyasi istikrarın yegâne çaresinin devlet işlerinin devlet adamlarına havale edilmesinden geçtiğini savunmuştur. Padişahın mutlak otoritesinin sınırlandırılması için yabancı elçilerle sıkı ve yakın bir temas kurmuştur².

İkinci hizip ise Tanzimat adıyla bilinen reform sürecinin muhalifi, saray ile bağları olan ve gücünü askeri yapıya dayandıran bir grup devlet adamı idi. Padişaha bağlı ve hanedan ile akrabalık bağları kuran bu bürokratlar arasında Halil Rıfat, Mehmed Said, Mehmed Ali, Ahmed Fethi ve Hasan Rıza paşalar bulunuyordu³. Babıali zümresinin plan ve projelerine kuşkuyla

1 Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kırıatlı, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1993, s. 99.

2 Fuad Paşa’ya atfedilen şu söz elçilerle olan münasebetin gerekçesini çok güzel açıklamaktadır: “Bir devlette iki kuvvet olur. Biri yukarıdan biri aşağıdan gelir. Bizim memlekette (yukarıdan) gelen kuvvet cümlemizi eziyor. Aşağıdan ise bir kuvvet hasıl etmeye ihtimal yoktur. Bunun için papuççu muştası gibi yandan bir kuvvet kullanmaya muhtacız. O kuvvet de sefaretlerdir.” (Namık Kemal, *Osmanlı Modernleşmesinin Meseleleri*, haz. Nergiz Yılmaz Aydoğdu ve İsmail Kara, Dergâh Yayınları, İstanbul 2019, s. 223).

3 Butrus Ebu Manneh, “Ali ve Fuad Paşaların Babıali’deki Nüfuzlarının Kökenleri”, *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, ed. Halil İnalcık ve Mehmed Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara 2006, s. 487.

yaklaşan ve saray üzerinde bir hegemonya kurulmasına karşı çıkan bu paşalar, Sadrazam Koca Hüseyin Paşa'nın yetiştirmesi olup güçlerinin zirvesine 1840-1845 yılları arasında Bezmiâlem Valide Sultan tarafından desteklenen Rıza Paşa'nın seraskerlik ve ona tabi olan Musa Safvetî Paşa'nın da maliye nazırlığını yürüttüğü esnada eriştiler⁴.

1839 ile 1858 yılları arasında kutuplaşmaları iç ve dış siyasette bir hayli ses getiren iki hizip hakkında Butrus Ebu Manneh'in bir makalesi ve Serap Sunay'ın *Hemşinli Mehmed Ali Paşa* adıyla yakın zamanda yayımlanan doktora çalışması dışında detaylı bir araştırma ve inceleme pek bulunmamaktadır. Benzer şekilde genç yaşta tahta çıkan Sultan Abdülmecid'in söz konusu hizipleri yönetme ve değerlendirme faaliyeti ile bunlar arasında meydana gelen sürtüşmelerdeki esnek tavrını delillendiren kâfi düzeyde bir etüt de yoktur. Oysa her geçen gün artan literatür ve araştırmacıların istifadesine açılan yerli ve yabancı arşiv belgeleri, devlet adamları arasındaki ayrışmanın boyutunu ve devrin siyasi yapısını analiz etmeyi mümkün kılmaktadır. Tarafların birbirleri aleyhinde propaganda amacıyla kaleme aldıkları veya aldırılmış oldukları, iddianame tarzında ve bir kısmı ortaya çıkarılmamış eserlerin varlığı da yadsınamaz⁵. Bilhassa ketumiyeti malum arşiv vesikaları gibi kaynaklarda nadir görülen ayrıntıları barındıran bu tür metinlerin akademik incelemelere konu edilmesi, Osmanlı Devleti'nin son döneminde politik istikrara darbe vuran gelişmelerin arka planındaki güç mücadelelerini ve yapısal problemleri açığa çıkarabilmek açısından elzemdir.

Söz konusu çerçevede bu çalışmanın amacı saltanata bağlılığıyla öne çıkan kesimin mensubu olarak görülen Musa Safvetî Paşa'nın aleyhinde daha önce neşredilmemiş olan bir raporu translitere etmek ve muhtevasında yer alan maddeleri tarihsel bir bağlama oturtmaktır. Saray grubunun mali işlerde en büyük yardımcısı olan Safvetî Paşa, literatürde ifrat ve tefritten kurtarılamayan ilginç bir şahsiyettir. Vakanüvis Ahmed Lûtfî Efendi, 1841-1845 yılları arasındaki birinci maliye nazırlığı arasında paşanın Serasker Rıza Paşa ile beraber devlet işlerinde mühim hizmetleri görülen bazı valileri görevden aldırıldığını ve yerlerine görgüsü ve bilgisi olmayan şahısları tayin ettirdiğini nakletmiştir⁶. Reşîd Paşa'ya yakınlığıyla bilinen Cevdet Paşa, iki bürokratin iltizam ihaleleriyle uğraşarak servet biriktirmeye çalıştıklarını yazmıştır⁷. Sultan Abdülmecid'in mabeyincilerinden Abdülhamid Ferid Paşa da paşa hakkında "sağ(lam) ayak-kabı değil" diyerek güvenilmez birisi olduğunu zikretmiştir⁸.

Safvetî Paşa hakkında olumlu nitelendirmelerde bulunan ender şahsiyetlerden biri, devlet adamı Mustafa Nuri Paşa'dır. *Netâyicü'l-Vukû'ât* adlı eserinde paşayı "fenn-i idarede mahir ve dirayet ve liyakatle muttasıf bir zat" olarak takdim eden Nuri Paşa, birinci maliye nazırlığı sırasında piyasada karmaşa yaratan kaimelerin tasfiyesi ve gereksiz maaşların azaltılıp hazinenin düzene konulmasında önemli gayretler sarf ettiğini belirtmiştir. Öte yandan Tanzimat reformlarının bir gereği olarak gündeme getirilen emaneten idare edilen öşür gelirlerinin

4 A. Ubicini, *La Turquie*, Libraire de L. Hachette et Cie, Paris 1855, s. 170.

5 Bu eserlerin bir kısmını zikreden ve analiz eden kıymetli bir çalışma olarak bk. Serap Sunay, *Hemşinli Mehmed Ali Paşa*, Timaş Akademi, İstanbul 2023, s. 26-27.

6 Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, haz. Yücel Demirel, Tarih Vakfı&Yapı Kredi Yayınları, C VI-VII-VIII, İstanbul 1999, s. 1190.

7 Ahmed Cevdet Paşa, *Ma'rûzât*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980, s. 5.

8 İ. Hakkı Uzunçarşılı, "Abdülhamid Ferid Paşa'nın Ruznâmesinden", *Belleten*, C 27/S. 106, 1963, s. 277-278.

hesaplarının çıkarılması ve cizye vergisinin tahsilinde *ancemaatin* uygulamasının icrasında başarısız olduğuna dikkat çekmiştir⁹. Eski maarif nazırlarından Subhi Paşa da bir layihasında Safvetî Paşa'yı överek Babıali'den gelen usulsüz emirleri tereddüt etmeden reddeden ve hazinayı yağmadan kurtaran emin bir figür olarak tarif etmiştir¹⁰.

Bu makalede neşri yapılan ve Safvetî Paşa hakkında son derece ağır bir iddianame vasfı taşıyan rapor ise daha ziyade Lûtfî Efendi, Cevdet Paşa ve Ferid Paşa gibi bürokratlara paralel bir yaklaşım sunmaktadır. Safvetî Paşa'yı gayrimüslim Osmanlı tüccarlarıyla finans ortaklığı kurmak, devlet hazinesinin olanaklarını sistematik bir biçimde kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak ve gay-rimeşru tekeller oluşturmakla suçlayan rapor, bu gibi teşebbüslerle devletin adeta mali bir iflasın eşiğine getirildiğini vurgulamıştır. Söz konusu gidişata dur denilmesi için uyarıların da yapıldığı rapor hakkında günümüze değin herhangi bir inceleme yapılmamıştır. Bu bağlamda bu yazının amacı Musa Safvetî Paşa'nın hayatı ve kariyeri hakkında arşiv vesikalarına dayalı temel bir tarihsel çerçeveye meydana getirerek aleyhinde hazırlanan layihanın içeriğini deşifre etmektir.

Musa Safvetî Paşa'nın Yaşamı ve Kariyeri

Dört kez maliye nazırlığını üstlenen Musa Safvetî Paşa, genel kanaate göre Mart 1804'te Edirne'de dünyaya gelmiştir¹¹. Babası Gürcü Necip Paşa'nın kâtipliğini yaparken 1829'da surre emniğine getirilen Kırım'lı Ebubekir Rifat Efendi'dir. Hac yolculuğundan sonra vefat eden Ebubekir Efendi'nin Safvetî Paşa'dan başka Mustafa Rıza Efendi isimli bir oğlu ve Sıdika ve Fatma adlarında vefat eden iki kızı vardı¹².

Safvetî Paşa, ilk eğitimini Edirne'de ailesinin yanında alıp babasından edebiyat ve Arapça öğrenmiştir¹³. İstanbul'a genç yaşlardayken gelerek Beyazıt Medresesi'nde öğrenimini tamamlamıştır¹⁴. İlk memuriyetlerinden biri Hasip Paşa'nın divan kalemi kâtipliğidir¹⁵. Daha sonra Tepedelenizâde Mahmud Paşa, Tahir Paşa ve Yusuf Paşa gibi devlet adamlarının kapı kethüdalığını yapmıştır¹⁶. Aralık 1834'te Divan-ı Hümayun haccanlığına ve hamisi Hasip Paşa'nın Evkaf Nazırlığı'na tayini üzerine Bağdat ve Musul kapı kethüdalıklarına atanmıştır¹⁷.

9 Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukû'ât*, haz. Yılmaz Kurt, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008, s. 509; 512; 522 ve 530.

10 Mehmet Zeki Pakalın, *Maliye Teşkilatı Tarihi (1442-1930)*, C III, Maliye Tetkik Kurulu, Ankara 1977, s. 8-9; Coşkun Çakır, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul 2001, s. 168.

11 Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, haz. Münir Aktepe, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1988, C X, s. 127; Pakalın, *Maliye Teşkilatı Tarihi*, C III, s. 39; Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, Kültür Bakanlığı, C II, Ankara 1989, s. 803. Safvetî Paşa'nın doğum yeri ve tarihi konusu tartışmaya açıktır. 4 Ocak 1865 tarihli *The Levant Herald* gazetesi Paşa'nın Kırım'da dünyaya geldiğini ve 79 yaşında vefat ettiğini belirtmektedir. Buradan hareketle doğum tarihinin 1786'ya tekabül ettiği söylenebilir (*The Levant Herald*, 4 Ocak 1865, s. 384).

12 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, haz. Nuri Akbayar, C V, Tarih Vakfı, İstanbul 1996, s. 1394; Adnan Uzun, "Kırım'lı (Ebubekir) Rifat Efendi", *Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 2013, s. 81.

13 Lûtfî Efendi, *Lûtfî Efendi Tarihi*, C X, s. 127; Pakalın, *Maliye Teşkilatı Tarihi*, C III, s. 39.

14 *The Levant Herald*, 4 Ocak 1865, s. 384.

15 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Evkaf-ı Hümayun Nezareti'nin Tarihçe-i Teşkilatı ve Nuzzârın Terâcim-i Ahvali*, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, Dârülhilâfetilaliyye 1335, s. 48.

16 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümayun (HAT), 698/33680, 29 Z. 1250/28 Nisan 1835; 633/31264, 29 Z. 1251/16 Nisan 1836.

17 İnal, *Evkaf-ı Hümayun*, s. 48; "Musa Safvetî Paşa", *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, C XV, İstanbul 1993, s. 11.

Nisan 1836'da Suriçi İstanbulu, Üsküdar, Galata ve Eyüp'ün cizye muhassıllığını üstlenen Musa Safvetî Paşa, Ocak 1837'de Evkaf-ı Hümayun Nazırlığı'na yükselmiştir¹⁸. Bu göreve ek olarak Haremeyn-i Şerifeyn Evkaf Nazırlığı'nı da yapmıştır¹⁹. Haziran 1837'de 2.000 kuruş maaşla Bahriye Müsteşarlığı'na atanmıştır²⁰. Mukataat ve Hazain-i Amire defterdarlıkları birleştirilince Hazine-i Amire Defterdarlığı'na uygun görülmüştür²¹. Söz konusu defterdarlık vazifesi sırasında en önemli yardımcılarında biri Mektûbî Odası'nda görevli kardeşi Mustafa Rıza Efendi olmuştur²². Safvetî Paşa, hazinelerin birleştirilmesinden herhangi bir fayda görülemediği anlaşılınca yeniden eski düzene dönülmesi üzerine rütbe-i ûlâ sınıf-ı evvelisine terfi ettirilerek Mukataat Defterdarlığı'na getirilmiştir²³.

Defterdarlık görevlerinden sonra Safvetî Paşa'nın Nisan 1840'ta Meclis-i Vâlâ üyesi olduğu bilinmektedir²⁴. Bu tarihte Sırbistan ihtilalinin ortaya çıkması hasebiyle kendisine hususi bir vapur ile Vidin'e gitmesi talimatı verilmiştir²⁵. Ocak 1841'de yaklaşık 37.000 kuruş maaşla Şam Defterdarlığı görevine uygun görülen Paşa, vilayetin Tanzimat'a uygun olarak tanzimi için seçilmişse de fiilen görevini ifa edememiştir²⁶. Şubat 1841'de Saib Paşa'nın Meclis-i Vâlâ başkanlığına atanmasıyla müşirlik ve vezaret rütbeleri verilerek boşalan Maliye Nazırlığı'na atanmıştır²⁷. Ocak 1845'te azledilmesini müteakiben görevini Nafiz Paşa'ya devreden Paşa'nın bir sonraki memuriyetleri Eylül 1845'te Selanik'ten ayrılarak liva haline getirilen Tırhala valiliği ve Şam valiliğidir²⁸. Ekim 1846'da ise Şam valiliğini Kâmil Paşa'ya bıraktıktan sonra Hicaz'a hac amacıyla hareket etmiştir²⁹.

Safvetî Paşa'nın bir aralık Eflak Nizamnamesi'nin tadili için Bükreş'e gönderilmesi düşünülmüşse de hasta olması gerekçesiyle vazgeçilmiştir³⁰. Yeni görevine atanıncaya kadar kendisine açıktan maaş verilmesi uygun görülmediğinden atıyye-i seniyye ödeneğinden aylık 20.000 kuruş tahsis edilmiştir³¹. Mart 1849'da Rodos merkez olmak üzere Kıbrıs, Sakız, Midilli ve

18 BOA, Cevdet Maliye (C.ML), 14/603, 29 Z. 1252/6 Nisan 1837.

19 Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, C VI, s. 1800; İnal, *Evkaf-ı Hümayun*, s. 48; Ali Akyıldız, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform: 1836-1856*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 150.

20 BOA, Cevdet Bahriye (C.BH), 93/4488, 20 Ra. 1253/24 Haziran 1837; HAT, 1321/51555, 29 Z. 1253/26 Mart 1838; Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, haz. Yücel Demirel, Tarih Vakfı&Yapı Kredi Yayınları, C IV-V, İstanbul 1999, s. 910.

21 BOA, HAT, 1634/8, 29 Z. 1252/6 Nisan 1837.

22 Lûtfî Efendi, *Lûtfî Efendi Tarihi*, C VI-VII-VIII, s. 1032.

23 BOA, HAT, 1622/22, 22 C. 1255/2 Eylül 1839; Lûtfî Efendi, *Lûtfî Efendi Tarihi*, C VI-VII-VIII, s. 1038.

24 Lûtfî Efendi, *Lûtfî Efendi Tarihi*, C VI-VII-VIII, s. 1050.

25 BOA, İrade-i Mesail-i Mühimme (İ.MSM), 53/1567, 3 R. 1256/4 Haziran 1840.

26 BOA, C.ML, 312/12761, 16 Zilhicce 1256/8 Şubat 1841; İnal, *Evkaf-ı Hümayun*, s. 49; Lûtfî Efendi, *Lûtfî Efendi Tarihi*, C VI-VII-VIII, s. 1065; Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, II, s. 803.

27 BOA, C.ML, 68/3102, 10 M. 1257/4 Mart 1841; İrade-i Dahiliye (İ.DH), 35/1660, 14 M. 1257/8 Mart 1841.

28 BOA, İrade-i Meclis-i Vâlâ (İ.MVL), 68/1307, 18 N. 1261/20 Eylül 1845; HAT, 1641/23, 29 Z. 1260/9 Ocak 1845; Lûtfî Efendi, *Lûtfî Efendi Tarihi*, C VI-VII-VIII, s. 1198; İnal, *Evkaf-ı Hümayun*, s. 49.

29 BOA, Sadaret Mektûbî Kalemi Evrakı (A.MKT), 51/84, 19 L. 1262/10 Ekim 1846.

30 BOA, İ.MSM, 65/1860, 5 Ş. 1264/7 Temmuz 1848.

31 BOA, İ.DH, 179/9746, 15 L. 1264/14 Eylül 1848.

İstanköy adaları birleştirilerek Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetinin kurulması, Safvetî Paşa'nın mazuliyetini sona erdirmiştir³². Yeni kurulan vilayetin sorumluluğunu üstlendikten sonra Ekim 1849'da Kastamonu valiliğine atanmıştır³³.

Aralık 1850'de Ankara valisi olan Safvetî Paşa, 1852 baharında sağlık gerekçesiyle istifa etmiştir³⁴. Aynı yılın Eylül ayı içerisinde ikinci kez Cezayir-i Bahr-i Sefid valiliğine getirilmişse de kısa sürede görevini başkasına devretmiştir³⁵. Ekim 1852'de Tekirdağ'a zorunlu ikamete gönderilen Paşa, İstanbul'a gelmek için Babıali'den af talep etmiştir³⁶.

Başkente dönünce Vakanüvis Ahmed Lûtfî Efendi'nin tabiriyle "Dersaadet'de sahilhanesinde Kur'ân-han" olan Safvetî Paşa, Kasım 1853'te, ikinci kez Maliye Nazırlığı'na tayin edilmiştir³⁷. Aralık 1854'te Reşid Paşa'nın kabinesinde Ticaret Nazırlığı'na atanmış, Ahmed Muhtar Paşa'nın Hazine-i Hassa Nezareti'ne getirilmesi üzerine Kasım 1856'da 25.000 kuruş maaşla boşalan Maliye Nezareti'ne üçüncü kez memur edilmiştir³⁸. Temmuz 1857'de azledilse de Mart 1858'de dördüncü ve son kez bu göreve dönmüştür³⁹. Şubat 1859'da Meclis-i Vükela'da aleyhinde bir tartışma çıkan Safvetî Paşa, yaşanan mali krizin kendisinin kötü yönetiminden kaynaklandığı suçlamalarıyla karşılaşınca istifasını vermiştir⁴⁰. Bunun üzerine 26 Şubat'ta Evkaf-ı Hümayun Nazırı Hasip Paşa ile becayiş edilmiştir⁴¹. Kasım 1859'da atandığı Meclis-i Vâlâ başkanlığını ise Temmuz 1861'deki azline dek sürdürmüştür⁴². 2 Ocak 1865'te Sultan Ahmed yakınlarındaki konağında vefat eden Safvetî Paşa'nın naaşı Eyüp'te Bostan İskeleyi sokağında bulunan Mihrişah Valide Sultan Sıbyan Mektebi haziresine defnedilmiştir⁴³.

32 BOA, Sadaret Teşrifat Kalemi Evrakı (A.TŞF), 6/42, 13 R. 1265/8 Mart 1849; Lûtfî Efendi, *Lûtfî Efendi Tarihi*, C VI-VII-VIII, s. 1270.

33 BOA, 225/13448, 202/11567, 29 Za. 1265/16 Ekim 1849; İnal, *Evkaf-ı Hümayun*, s. 49.

34 BOA, İ.DH, 225/13448, 14 S. 1267/19 Aralık 1850; Sadaret Divan Kalemi Evrakı (A.DVN), 65/90, 21 Aralık 1850; 66/9, 31 Aralık 1850; Meclis-i Vâlâ (MVL), 246/62, 29 Ocak 1852; Sadaret Amedî Kalemi Evrakı (A.AMD), 37/81, 12 Mayıs 1852; Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı (A.MKT.MHM), 46/79, 19 Mayıs 1852; Sadaret Nezaret ve Devair Evrakı (A.MKT.NZD), 55/33, 31 Mayıs 1852; Cevdet Dahiliye (C.DH), 296/14752, 16 Ağustos 1852; Ahmed Lûtfî Efendi, *Vak'anüvis Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, haz. Münir Aktepe, C IX, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984, s. 46.

35 BOA, A.MKT.NZD, 58/91, 28 Za. 1268/13 Eylül 1852; İnal, *Evkaf-ı Hümayun*, s. 49.

36 BOA, C.DH., 61/303, 17 Z. 1268/2 Ekim 1852; İ.DH, 260/16126, 21 M. 1269/4 Kasım 1852.

37 Lûtfî Efendi, *Lûtfî Efendi Tarihi*, C IX, s. 95.

38 BOA, A.DVN, 119/42, 27 Ra. 1273/25 Kasım 1856; C.ML, 174/7364, 29 Ra. 1273/27 Kasım 1856.

39 İnal, *Evkaf-ı Hümayun*, s. 49.

40 BOA, İrade-i Meclis-i Mahsus (İ.MMS), 14/589, 10 B. 1275/13 Şubat 1859.

41 BOA, İ. DH. 425/28142, 23 B. 1275/26 Şubat 1859; Mabeyn-i Hümayun Evrakı (MB), 79/12, 23 B. 1275/26 Şubat 1859; Hazine-i Hassa Defterleri (HH.d), 27843, nr: 198; *Ceride-i Havadis*, 27 B. 1275, 2 Mart 1859, s. 1-2; *Journal de Constantinople*, 26 Şubat 1859, s. 1-2; 2 Mart 1859; s. 1-2;

42 BOA, İ.DH, 446/29519, 18 R. 1276/14 Kasım 1859; Sadaret Mühimme Evrakı (A.DVN.MHM), 29/47, Ra. 1276/Kasım 1859; A.DVN, 147/80, 19 R. 1276/15 Kasım 1859; A.MKT.NZD, 300/54, 10 Ca. 1276/ 5 Aralık 1859.

43 *The Levant Herald*, 4 Ocak 1865, s. 384.

Sirkeci civarında Hocapaşa Camii'ne yakın bir konumda Ebussuud Caddesi ve Safvetî Sokağı'nın bulunduğu yerde Safvetî Paşa'nın inşa ettirdiği bir Nakşibendi tekkesi yer almaktadır. 2017'de restorasyona alınan harap haldeki bu yapının günümüzde TÜRGEV'in eğitim amaçlı kullanımına tahsis edilerek varlığını sürdürmesine olanak sağlanmıştır. Bu dergâhın yanı sıra Safvetî Paşa'nın Yeniköy'de Osman Reis Camii bitişiğinde zaman içerisinde ortadan kalkan bir çeşmesi ile Karaköy'de Hüseyin Ağa Mahallesi'nde bir dergâhı olduğu bilinmektedir⁴⁴.

Safvetî Paşa'nın Aleyhindeki Hiciv ve Tezyif Layihası

Safvetî Paşa'nın Tanzimat ilkelerinin icraya koyulduğu 1841-1845 yılları arasında yürüttüğü maliye nazırlığı olaylı bir dönem olmuştur. Bu hususu, aleyhinde hazırlanan ve "Mâliye Nâzırı Musa Safvetî Paşa ve Küçük Mâliye Deyu Telkîb Olunan Şeriki (Muîni Tüccardan Baltacı Todoraki) Aleyhinde Devlet-i Aliyye'nin Umûr-ı Mâliyyesine Dâ'ir Kaleme Alınmış Olan Lâyihanın Tercümesidir" başlıklı bir rapordan daha iyi anlatan bir kaynak olmadığı iddia edilebilir. Söz konusu raporun tespit edilebilen iki önemli nüshası bulunmaktadır. Bunlardan biri Atatürk Kitaplığı'nın bir fonu olan Muallim Cevdet yazmaları arasındadır⁴⁵. Diğeri ise Atıf Efendi Kütüphanesi'nden Süleymaniye Kütüphanesi'ne intikal eden Mehmed Zeki Pakalın'a ait kıymetli evrak içerisinde çıkmıştır⁴⁶. MC. Nüshası kapaklı 195x100 mm boyutlarında olup 18 yazılı varaktan oluşmaktadır. AE. Nüshası ise 143x72 mm boyutlarında ve 23 varaktan meydana gelmektedir. Raporun yazarı ve muhatabı hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır. Rika hattıyla kaleme alınan nüshaların yazım biçiminden farklı iki yazar tarafından çoğaltıldığı anlaşılmaktadır.

Makalede mukayeseli bir neşri yapılan yazmaların tanziminin Paşa'nın azline yakın bir tarihte sonlandığı muhtevasında yer alan hadiselerin kronolojisinden anlaşılmaktadır. Bilhassa son cümlelerde geçen "Safvetî Paşa azl ve ibreten li's-sâirîn te'dîb ve mücâzât olunmaz ise artık Devlet-i Aliyye'den hayır yokdur imdi gerek Devlet-i Aliyye ve gerek kadîm Avrupa'nın usûl-i politikası haklarında muzır ve vahîm olan usûlü himâyet eden zâtı azl ettirmek muktezâ-yı şân-ı sefâretidir" sözünden üretilme sebebinin paşayı maliye nazırlığından azlettirmek olduğu ve muhatabının da yabancı elçiliklerden biri olabileceği çıkarılabilir⁴⁷.

Layiha yazarı, Safvetî Paşa hakkındaki iddialarına geçmeden önce Osmanlı devlet adamlarının birbirleriyle olan mücadelelerinin ülkenin siyasi menfaatlerine zarar verdiğini dile getirmiştir. Ricalin bir kısmının kamu menfaatini teferruat olarak gördüğünden makamlarını muhafaza etmek veya düşmanlarını azil ve sürgün ettirmek gibi faaliyetlerle meşgul olduğunu ve devletin gelirlerinin birçok hilekâr ve hırsız kimseler tarafından yağmalandığını zikretmiştir.

44 İnal, *Evkaf-ı Hümayun*, s. 49; Nuri Seçgin, "Eminönü/Hocapaşa Safveti Tekkesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, S. 25, 2016, s. 151.

45 *Mâliye Nâzırı Musa Safvetî Paşa ve Küçük Mâliye Deyu Telkîb Olunan Şeriki Aleyhinde Devlet-i Aliyye'nin Umûr-ı Mâliyyesine Dâ'ir Kaleme Alınmış Olan Lâyihanın Tercümesidir*, Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 394. Bu nüsha dipnotlarda *Kitaplık Nüshası* adıyla kısaltılmıştır.

46 *Mâliye Nâzırı Musa Safvetî Paşa ve Küçük Mâliye Deyu Telkîb Olunan Şeriki Aleyhinde Devlet-i Aliyye'nin Umûr-ı Mâliyyesine Dâ'ir Kaleme Alınmış Olan Lâyihanın Tercümesidir*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Süleymaniye Kütüphanesi, Mehmed Zeki Pakalın Koleksiyonu, nr. 065. Bu nüsha dipnotlarda *Pakalın Nüshası* olarak kısaltılmıştır.

47 *Kitaplık Nüshası*, vr. 18; *Pakalın Nüshası*, vr. 23.

Bu şahıslardan biri olarak da Maliye nazırı olan Musa Safvetî Paşa'yı işaret etmiştir. İlk icraatı Maliye Nezareti'ne atanması hadisesiyle başladığı ifade edilen Paşa, 1840'ta Şam defterdarlığı görevine getirildiği sırada iddiaya göre İstanbul'da kalabilmek için memuriyetine gitmeden önce Misiyani adlı bir bankere, ortağı Baltacı Todoraki aracılığıyla 400.000 kuruşun üzerinde rüşvet vermiş ve bu rüşvetin ilgili yerlere ulaştırılmasıyla maliye nazırı olmuştur⁴⁸.

Layihada Paşa'nın ilk büyük faaliyeti olarak Hariciye Nazırı Reşid Paşa'nın 1841 yılında meydana gelen azli gösterilmektedir. Devlet malının çalınması, haksızlık ve zulüm gibi konularda birbirleriyle çatışan iki devlet adamından Reşid Paşa, Safvetî Paşa'nın suistimal ve yolsuzluklarını araştıran ve Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin başına açtığı galeleri çözmek için uğraşıp dost ülkelerin elçileriyle ittifaklar kuran bir bürokrat olarak tasvir edilmiştir. Safvetî Paşa ise bu ilişkilere tahammül edemeyen ve önce Reşid Paşa'yı ardından onunla aynı yolda gittiği sanılan selefi Sarim Paşa'yı Sırp prensliğinde 1843 yılında yaşanan istikrarsızlığı kullanarak görevinden aldırarak bir şahıs olarak betimlenmiştir⁴⁹. Paşa'nın faaliyeti layihaya bakılırsa iki devlet adamını azlettirmekle sınırlı kalmamıştır. Ovakim adlı bir Ermeni mühtedinin idamından istifade ederek eski maliye nazırı ve rakibi konumundaki Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye Reisi Nafiz Paşa'yı da saf dışı bırakmıştır⁵⁰. Üstelik bu mühtedinin idamını başında şapka ve üstünde frenk elbisesi ile tantanalı bir şekilde yaptırdığı ileri sürülen Safvetî Paşa'nın hareketleri, yabancı elçilerin başkenti terk edeceği şeklindeki tepkilere ve paşanın kendisinin dahi inanır hâle geleceği iç isyan tehlikesine yol açmıştır⁵¹. Bir müddet sonra Bilecik'te de benzer bir vaka meydana gelmiş ve iddiaya göre Safvetî Paşa burada ihtida

48 *Kitaplık Nüshası*, vr. 1; *Pakalın Nüshası*, vr. 1.

49 *Kitaplık Nüshası*, vr. 1-2; *Pakalın Nüshası*, vr. 1-2. Reşid Paşa'nın burada bahsi geçen 31 Mart 1841 tarihli azlinin temel nedeni Prof. Dr. Kemal Beydilli'ye göre Mısır meselesinin çözümü aşamasında vilayetin mali idaresinin İstanbul'dan gönderilecek bir defterdar ile yürütülmesinde ısrar etmesidir (Kemal Beydilli, "Mustafa Reşid Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C XXXI, Ankara 2020, s. 348). İbrahim Sarim Paşa'nın sözü edilen Nisan 1843 tarihli azlinin gerekçesi ise arşiv vesikalarında hariciye nazırlığı için uygun olmadığı şeklinde gösterilmiştir (Begüm Yavaş, *Sadrızam İbrahim Sarim Paşa'nın Hayatı ve Faaliyetleri: 1801-1854*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s. 67).

50 *Kitaplık Nüshası*, vr. 2; *Pakalın Nüshası*, vr. 2.

51 *Kitaplık Nüshası*, vr. 12-13; *Pakalın Nüshası*, vr. 15. Layihada ismi Ovakim olarak verilen Ermeni İstanbul'da Yenikapı Langası'nda yaşayan bir çizmecî esnafıdır. 1842 yılı başlarında Müslümanlığı kabul ettikten sonra adını Mehmed olarak değiştirmiştir. Ancak bir süre sonra eski dinine dönmek isteyen Ovakim, ısrar edince idamına dair bir fetva çıkarılmış ve Ağustos 1843'te bu fetva Safvetî Paşa'nın da içerisinde yer aldığı Meclis-i Umumi ve Meclis-i Vükela'da görüşülmüştür. Şahsın affedilmesini dileyen akrabaları İngiliz elçi Stradford Canning'den yardım istemiştir. Divandaki "softaların" egemenliğinden rahatsız olan elçi ise her şeye rağmen baş tercümanı Pisani'yi Babıali'ye göndermiş ve davanın Meclis-i Vâlâ'da tekrar görülmesini sağlamıştır. Ancak Ovakim'in tavrında bir değişiklik olmadığı anlaşılınca idam kararından geri adım atılmamıştır. Şahsın pâyitahta şapka ile asılması ise bir büyük infial uyandırmış, Avrupa basını meseleye yer vermiş ve yabancı devlet adamları tepki göstermiştir. Fransa Hariciye Nazırı François Guizot'a göre bu olaydan sonra Osmanlı hükûmeti çareyi Meclis-i Vâlâ Reisi Nafiz Paşa'yı azletmekte bulmuştur (BOA, Hariciye Nezareti Londra Sefareti (HR.SFR.3), 5/55, 2 M. 1259/2 Şubat 1843; İ.MSM, 63/1825, 24 B. 1259/20 Ağustos 1843; HR.SFR 3, 5/85, 6 Kasım 1843; Hariciye İdare (HR.İD), 1908/22, 17 Ekim 1843; HR.SFR 3, 5/86, 10 Ekim 1843; HAT, 1639/3, 15 L. 1259/8 Kasım 1843; Stanley Lane Poole, *Lord Stradford Canning'in Türkiye Anıları*, çev. Can Yücel, Tarih Vakfı, İstanbul 1999, s. 95; François Guizot, *Mémoires Pour Servir à l'Histoire de Mon Temps*, Michel Levy Freres, Paris 1872, s. 261.

eden bir Rum'un idamını da Reşîd Paşa'nın çıraklarından Beylikçi Efendi'nin yerine kendi müntesiplerinin birinin getirilmesinde kullanmıştır⁵².

Safvetî Paşa'nın ahlaki ve siyasi yaklaşımına dair genel kanaat layihada Reşîd Paşa'yı azlet-tirdikten sonra onun siyasetine zıt bir çizgi benimsediği yönündedir. Ağırlıklı olarak Paşa'nın yaptığı reformları bozmaya çalışan biri olarak gösterilen Paşa, dini taassup ve eski düzen taraftarı şeklinde tarif edilmiştir. Hatta paradan başka "Allah-peygamber bilmediği" ve gay-rimüslimlere yapılan zulümlerin destekçisi olduğu dahi yazılmıştır⁵³. Layiha yazarı, Mustafa Reşîd Paşa'nın İngiltere ve Fransa'nın desteğini alarak binbir zorlukla kazandığı nüfuzun Safvetî Paşa gibi kişiler yüzünden bir işe yaramadığına da dikkat çekmiştir. Bu duruma örnek olarak 1840 yılında çıkarılan kaimeleri göstermektedir. 100.000 kese ve faizli olarak piyasaya sürüldüğü aktarılan⁵⁴ kaimeler, Reşîd Paşa döneminde üç aylık faizi ödenmiş ve muteber bir değişim aracı hâline gelmişken Maliye Nazırı Safvetî Paşa'nın faiz ödemelerine çeşitli engeller çıkarması üzerine hızla değerini kaybetmiştir. Eylül 1841'de %7-8 zararına alınıp satıldığı ileri sürülen kaimelerin böyle bir yola girmesinde Safvetî Paşa'nın devlete ihtiyaç malzemesi satan müteahhitlere kaimelerin düşeceğini önceden haber vermesinin de etkili olduğundan bahsedilmektedir. İddiaya göre Paşa ve ortakları kaimenin düşüşünden nemalanırdı. Bilhassa Galata'da bulunan banker Baltacı Todoraki hazineye alacaklı olan tüccarların elinden %5-7 komisyonla yüklü miktarda kaime satın alır, bu kağıtları hazineye getirip nakde çevirirdi. Bu muamele söz konusu tüccarlar tarafından bir gün Sadarete şikâyet edilince Safvetî Paşa'nın azli kararlaştırılmıştı. Ancak devlet adamlarının fevkalade korkup çekindikleri Boğaziçi'nde yalısı bulunan bir zatı ziyaret eden maliye nazırı, durumu anlatıp işlemin hazine yararına 3.600 kese menfaat getirdiğini dile getirerek azil tehlikesini atlatmıştı. Sadece Kaptan-ı Derya Tahir Paşa cesarete gelerek paşaya karşı çıkmaya devam etmiş ve hazinenin kazancının 20.000 keseden fazla olduğunu ispatlayabileceğini açıklayarak Safvetî Paşa'nın aradaki farkı cebine indirdiğini ima etmiştir. Bunun üzerine Safvetî Paşa ve ortaklarının kaimelerden kazanç sağla-maktan vazgeçtikleri ileri sürülmüştür⁵⁵. Safvetî Paşa'nın ayrıca 1843 tarihli Tashih-i Ayar Kararnamesi gereğince darbedilecek olan yeni gümüş sikkelerin ayarının belirlenmesi konusunda Darphane Müdürü Düzoğlu Mihran Bey ile sorun yaşadığı da öne sürülmüştür⁵⁶.

52 *Kitaplık Nüshası*, vr. 2; *Pakalın Nüshası*, vr. 2. Layihada ismi verilmeyen mühtedi Bilecik kazasında dülgerlik yapan Yani adlı bir Rum'dur (BOA, İ.MVL, 51/970, 3 C. 1259/1 Haziran 1843). Beylikçi Efendi ise Reşîd Paşa'nın müntesiplerinden Şevket Efendi'dir. Şevket Efendi'nin azline dair kaleme alınan belgede "nezaket-i ahval-i haliyyeyi gözetmekde bu kerre bazı mertebe tekâsül ve hatası vukû bulmuş" olduğu gerekçe gösterilerek Safvetî Paşa ve Sadık Rıfat Paşa'nın önerisiyle yerine eski maliye müsteşarı İsmail Efendi'nin atandığı yazılmaktadır (BOA, İ.DH, 81/4077, 17 Aralık 1843/25 Za. 1259).

53 *Kitaplık Nüshası*, vr. 12; *Pakalın Nüshası*, vr. 14-15.

54 İlk tertip kaimeler, yıllık %12,5 faiz getirili olup 32.000 kese tutarında çıkarılmıştır. Kısa sürede 100.000 keseye ulaşan kaimelerin 37.000 keseye yakın bir miktarı Safvetî Paşa'nın nazırlığı döneminde imha edilmiştir (Ali Ak-yıldız, *Para Pul Oldu: Osmanlı'da Kâğıt Para, Maliye ve Toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 43-50).

55 *Kitaplık Nüshası*, vr. 2-3; *Pakalın Nüshası*, vr. 3-4; Tarihsiz bir belgede Tahir Paşa için "geçenlerde Meclis-i Şura'nın bir azası gazâba gelüb bazı sahk-ı kîn-âmîzi lisâna almak üzere müşarunileyhi tahvif eylediği" bilgisine yer verilse de şahsın kimliği ve görevi hakkında bir ayrıntıdan bahsedilmemiştir. Fakat layihadaki ifadelere nazaran bu kişinin Safvetî Paşa olduğu tahmin edilebilir (BOA, Hariciye Siyasi (HR.SYS), 1708/51, Tarihsiz).

56 *Kitaplık Nüshası*, vr. 11; *Pakalın Nüshası*, vr. 13-14.

Layihaya yazarına göre kaimeler üzerindeki komisyonculuğuna darbe vurulan Safvetî Paşa yeni bir kaynaktan çıkar sağlamaya yönelmişti. Şöyle ki Paşa ve arkadaşları askerlerin ihtiyaçlarını temin eden Masarıfat Nezareti aracılığıyla suistimallerini devam ettiriyordu. Sergi adı verilen tahvilleri tüccarlara vererek ordu için malzeme satın alan masarıfat nazırına düzenli olarak akçe verilmesi gerekirken, Safvetî Paşa görevini aksatırdı. Şikâyetçi tüccarlara cüzi bir ödeme yapılır ve geriye kalanlar Baltacı Todoraki'ye yönlendirilirdi. Elleriindeki sergilerin nakit karşılığını hazineden alamayan bu iş adamları, %12 ila 20 nispetinde bankere iskonto öderlerdi. Safvetî Paşa'nın ortağı olarak zikredilen Baltacı da kendisine getirilen bu kağıtları tıpkı kaimelerde olduğu gibi hazineye iade edip aradaki farktan haksız kazanç sağlardı. Masarıfat Nazırı Edhem Efendi yolsuzluğu fark edip nazırdan sergi yerine akçe verilmesini isteyerek konuyu diğer nazırlara aktarınca Safvetî Paşa kaçamak yanıtlarla yanlışlık olduğunu ve nakit verileceğini beyan etmişti. Müteakiben bir bahane ile Edhem Efendi'yi azlettirmiş ve yerine müntesibi olarak gösterilen Sadi Efendi'nin tayinini sağlamıştı⁵⁷.

Ne var ki Sadi Efendi de selefi ile aynı akıbeti paylaşacaktı. Zira layihaya göre masarıfat nazırlığı yaptığı dönemde Safvetî Paşa'nın ortağı Baltacı Todoraki nizamiye askerlerinin elbise vb. ihtiyaçlarının sadece kendisinden satın alınmasını öngören bir mukavele hazırlatmış, ancak Sadi Efendi, askerlerin ihtiyaçlarının tek bir tüccardan alınmasını kabul etmemiştir. Safvetî Paşa bunun üzerine nazırı istifa ettirebilmek için çok uğraş sarf etmişse de başarılı olamamıştır⁵⁸. Bu arada devlete mal satmak isteyen yabancı tüccarların talepleri kabul edilerek dışarıdan bir şikâyetin vuku bulmasının önüne geçilmiştir. Sadi Efendi'nin nizamiye askeri için Mısır'dan pirinç getirtme girişimleri de Safvetî Paşa'nın gelen ürünlerin kalitesini beğenmemesi üzerine sekteye uğratılmıştır. Ancak layihaya göre Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın aynı pirinçleri Baltacı Todoraki aracılığıyla göndermesi üzerine Maliye nazırı itirazından vazgeçmiştir⁵⁹.

Sadi Efendi'nin yanı sıra Safvetî Paşa'ya karşı çıkanlardan bir diğer ismin de Seraskerlik müsteşarlarından Osman Efendi olduğu nakledilmektedir. Rıza Paşa'nın müntesibi olarak layihada takdim edilen bu kişi, efendisinin güç ve nüfuzunun maliye nazırı tarafından suistimal edildiğini etrafta söylemeye başlayınca Tophane Müdürlüğü'ne tayin olunmuş, kısa bir süre sonra da vefat etmiştir⁶⁰.

Masarıfat Nezareti üzerinden yürütüldüğü ileri sürülen yolsuzlukların bir benzerinin Seraskerlikte de yapıldığı layihada iddia edilmiş, ancak Tersane-i Âmire'ye nüfuz edilemediği kaydedilmiştir. Bunun sebebi de Kaptan-ı Derya Tahir Paşa'nın böyle suistimallere müsaade etmemesi olarak gösterilmiştir. Fakat kısa süre içerisinde azledilen paşanın yerine eski serasker

57 *Kitaplık Nüshası*, vr. 4; *Pakalın Nüshası*, vr. 5-6. Edhem Efendi'nin azli ile ilgili arşiv belgesinde “kendisi biraz ağırca bir zat olarak umur-ı müvekkilesini suret-i matlube tahtuna ifrağa muvaffak olamamış” olduğundan yerine Safvetî Paşa'nın da onayı ile Asâkir-i Şahane Müsteşarı Sadi Efendi'nin tayin edildiği belirtilir (BOA, İ.DH, 71/3503, 7 Za. 1258/10 Aralık 1842).

58 Sadi Efendi Mart 1844'te görevinden alınmıştır. Azline dair olan arşiv vesikasında Masarıfat Nezareti'nin lağvedildiğine değinilerek nezarete ait işlerin seraskerlik bünyesindeki Şura-yı Askeri'ye devredildiği kaydedilmiştir (BOA, Cevdet Askeriye (C.AS), 1086/47883, 3 Ra. 1260/23 Mart 1844).

59 *Kitaplık Nüshası*, vr. 9; *Pakalın Nüshası*, vr. 10-11.

60 *Kitaplık Nüshası*, vr. 10; *Pakalın Nüshası*, vr. 12-13. Osman Bey'in Asâkir-i Hassa-i Şahane Müsteşarlığı'ndan azline ilişkin vesikada gerekçe olarak müsteşarlık işlerinin büyümesi üzerine daha bilgili bir şahsa havale edilmesi ihtiyacı gösterilmiştir (BOA, İ.DH, 77/3824, 4 C. 1259/2 Temmuz 1843).

Halil Paşa'nın getirilmesi, Safvetî Paşa ve arkadaşlarının önündeki engelleri kaldırmıştır. Zira Halil Paşa layiha yazarına göre idaresinde bulunan işlere pek karışmaz, tersaneye ait işleri Safvetî Paşa'nın kardeşi Müsteşar Mustafa Rıza Efendi aracılığıyla hallederdi. Bundan dolayı donanmanın ihtiyaçlarıyla eskiden alakadar olan komisyoncular işlerinden olmuştu. Mustafa Efendi de biraderi gibi yolsuzlukla anılırdı. Örneğin onun döneminde tersane için bir maldan bir kantar alınırsa tüccara iki kantarlık sergi verilirdi. Layihaya bakılırsa Safvetî Paşa'nın böyle birkaç kardeşi olsa devletin iflası pek yakındı. Hassa ordusunun masrafları da aynı usulle görülmekte, Baltacı Todoraki ile Misiyani bankerlerin tekeline bırakılmaktaydı⁶¹.

Safvet Paşa'nın öte yandan askerinin zahiresinin teminini Arpacı Agop ve Süleyman Bey adlarında iki müntesibine havale ettiği belirtilmiştir. Paşa, iddiaya göre bu kişileri vilayetlere yolluyor ve yazdığı emirlerle mahalli idarecileri uyararak işlerini kolaylaştırıyordu. Bu yöntem ile tedarik edilen zahire başka tüccarlar daha ucuza ve kaliteli zahire getirirse de diğerlerine üstün tutuluyordu. İmparatorlukta tarımın kalkındırılması amacıyla kurulan Ziraat Meclisi üyeleri ise takip edilen usulden şikayetçi olmalarına rağmen Safvetî Paşa'nın ortağı Misiyani meclis üyesi olduğu için bir şey söylemekten çekiniyor ve ağızlarını açamıyorlardı⁶².

Layiha yazarına göre öşür gelirlerinin müzayedesinde de Safvetî Paşa'nın müdahaleleri etkili olmuştur. Reşid Paşa'nın hariciye nazırlığı döneminde 30.000 kantar zeytinyağı satılması kararlaştırılmışken satış ile teslim arasında altı aylık bir gecikme yaşandığı sırada Maliye Nezareti'ne Safvetî Paşa atanmıştı. Aradaki sürede fiyatında yükseliş aşikâr olan yağdan Baltacı Todoraki'ye önceki fiyattan 15.000 kantar satılmıştı. Bu yüzden zeytinyağına erişim güçleşmiş, bazı müşterilere taahhüt edilenin ancak yarısı kadar teslimat yapılabiliyordu. Safvetî Paşa, yabancı elçilerin şikayetlerine aldırış etmemişti. İddiaya göre ortağı Todoraki'ye teslimatta öncelik tanınmasını emredince İngiltere'nin Ayvalık'ta bulunan konsolosu durumu tahkike başlamış, Osmanlı hükümetine yed-i vahid usulünü kaldıran 1838 tarihli antlaşma hatırlatılmıştı⁶³.

Safvetî Paşa'nın yolsuzluğunu gösteren bir başka örnek olarak da layihada memurlardan Kadri Efendi'nin ölümü üzerine açığa çıkan bir dizi esrar manzumesi gösterilmiştir. Varisi olmayan bu şahsın mirası mîriye kalmış, Safvetî Paşa muhallefatin muhasebesiyle ilgilenmesi için birkaç memur görevlendirmişti. Merhumun 7.000 kuruştan ibaret bir maaşı olduğu bilinmesine karşın 30.000 kese (15 milyon kuruş) servetinin zuhur etmesi ve Baltacı Todoraki'de 4.000 keselik (2 milyon kuruş) temessüğü (borç senedi) bulunması hayret uyandırmıştı. Bu durum halk arasında dedikodulara neden olunca Kadri Efendi'ye ait borç senedi kayıplara karıştırılmıştı. Keza Kadri Efendi'nin Boğaziçi'nde 3-400.000 kuruş değerinde bir yalısı olduğu ve Safvetî Paşa'nın 70.000 kuruş bedelle bu binayı kardeşinin üstüne geçirdiği de layihada şaşkınlık veren gelişmeler arasında zikredilmiştir⁶⁴.

Layiha yazarına göre Safvetî Paşa'nın hemen hemen her faaliyetinde başlıca destekçisi olan Baltacı Todoraki İzmir'de ucuzlayan buğdayı alıp satarak büyük kârlar elde eden birisiydi.

61 *Kitaplık Nüshası*, vr. 5-6; *Pakalın Nüshası*, vr. 6-7.

62 *Kitaplık Nüshası*, vr. 5-6; *Pakalın Nüshası*, vr. 6-7. Ziraat Meclisi, Maliye Nezareti'nin gözetiminde 1843 yılında kurulmuştur. Misiyani de layihada iddia edildiği gibi burada üye idi (*Aziz Tekdemir, Ticaret Nezareti (1839-1876)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 101-105).

63 *Kitaplık Nüshası*, vr. 6-7; *Pakalın Nüshası*, vr. 8.

64 *Kitaplık Nüshası*, vr. 7; *Pakalın Nüshası*, vr. 8-9.

Paşa ile birlikte şehrin gümrükleri üzerinden bir tekel kurduğu iddia edilmiş ve burada Banker Tıngıroğlu'nu da ortak yaptıkları savunulmuştur⁶⁵. Kâğıt üzerinde Hamdi Bey'e verildiği ileri sürülen gümrükler, bir müddet sonra Raşid Efendi'ye ihale edilerek hasılatı azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak Safvetî Paşa yüzünden İstanbul'da yer edinemeyen bazı tüccarların İzmir'de ticarete yönelmeleriyle buranın gümrük gelirleri bir yıl içerisinde üç katına çıkmıştır⁶⁶.

Safvetî Paşa, II. Mahmud'un Avrupa'ya yolladığı talebeleri geri getirtmekle de itham edilmiş, paşayı azlettirmeye Serasker Rıza Paşa'nın nüfuzunun bile yetmediği yazılmıştır⁶⁷. İddiaya göre serasker halihazırda Arnavutluk'ta bir isyan varken Safvetî Paşa azledilirse devlet idaresinin zarar göreceği düşüncesindeydi. Söz konusu ayaklanmaya değinen layiha yazarı bu meselelerin arkasında üç kardeşin bulunduğunu belirtmiştir. Hepsi servet sahibi olduğu yazılan biraderlerin zenginliklerinin büyük bir bölümü İstanbul sarraflarının elindeydi. Aralarında para meselesi zuhura gelince küçük kardeşleri Safvetî Paşa'ya gitmiş, Maliye nazırı ise kardeşlere önce nasihat ettikten sonra Anadolu'ya sürgüne gönderilmelerine neden olmuştur. Bu olay üzerine idarecilerinin geri dönmelerini isteyen ve orduya yazılmaya karşı çıkan Arnavutların isyan bayrağını açtığı ifade edilmektedir⁶⁸.

Layihaya göre Safvetî Paşa'nın maliye nazırlığı döneminde Avrupa'da kıtlık emareleri görüldüğü iddialarının ortaya çıkması devlet adamları arasında ciddi bir paniğe yol açmıştır. Bunun üzerine Osmanlı topraklarından buğday ihracatının yasaklansa da hadise araştırılarak böyle bir kıtlığın olmadığı tespit edilmiş, söylentilerin arkasından yine Safvetî Paşa çıkmıştır. İstanbul halkının ve nizamiye askerlerinin zahire ihtiyacının bir şirkete verilmesini öneren Paşa'nın esas niyeti, mevcut telaş ortamında devlet adamlarının gözünden kaçmıştır. Buğday ihracatı yasağının haberi vilayetlere ulaşınca fiyatlarında önemli bir düşüş yaşanmıştır. Daha ucuza buğday toplanmasına yol açan bu gelişme üzerine şirket hanesine 40.000 keseğe yakın bir kâr yazılmıştır⁶⁹.

Hülasa Safvetî Paşa ve müntesipleri hakkında yukarıda değinilen ağır ithamların nihayetinde ümitsiz bir tablo çizen layihada son bir uyarı yapılmıştır. Maliye nazırı olduğu süre zarfında herkesi susturacak kadar maddi birikime sahip olduğu ifade edilen Paşa, görevinden alınmadığı takdirde Osmanlı Devleti'nden bir hayır beklemenin mümkün olmadığı aktarılmıştır⁷⁰.

65 Cevdet Paşa da *Tezâkir*'inde Tıngıroğlu Ohannes Efendi'nin Beyrut ve İzmir gümrüklerini ele geçirdiğini, Safvetî Paşa ve "kafadarları" ile gizlice ortaklık kurduğunu bir rivayet olarak aktarmaktadır. Bir müddet sonra yolsuzluğun ortaya çıkması ve ikbal mevkilerinden düşmeleri üzerine Rıza ve Safvetî paşaların Reşid Paşa'dan gümrüklerde dönen dolabı örtbas etmesini istediklerini iddia etmektedir (Cevdet Paşa, *Tezâkir I-XII*, yay. Cavid Baysun, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1953, s. 26-27).

66 *Kitaplık Nüshası*, vr. 10; *Pakalın Nüshası*, vr. 12.

67 Arşiv belgelerine bakıldığında talebelerin getirtilmesinde Maliye Nezareti'nden ziyade tensikat-ı askeriye kararı gereğince adımlar atmaya çalışan Seraskerliğin etkili olduğu müşahede edilmektedir. Bahsi geçen talebelerden isimleri tespit edilebilenler şunlardır: Mehmed Salih, Ahmed, Eyüb, Mehmed Tahir, Süleyman, Nuri ve Ali Efendiler (BOA, HR.SFR.3, 6/31, 27 Za. 1259/19 Aralık 1843; 6/32, 1 Z. 1259/19 Aralık 1843).

68 *Kitaplık Nüshası*, vr. 14-15; *Pakalın Nüshası*, vr. 18-19. Burada bahsedilen ayaklanma kayıtlara Derviş Cara İsyanı olarak geçen hadise olmalıdır. Safvetî Paşa'nın sürgünlerine vesile olduğu ileri sürülen üç birader de Abdurrahman Paşa, Hıfzı Paşa ve Hasan Paşa idi (BOA, İ.MSM, 58/1694, 4 N. 1259/28 Eylül 1843).

69 *Kitaplık Nüshası*, vr. 14-15; *Pakalın Nüshası*, vr. 20-22.

70 *Kitaplık Nüshası*, vr. 18; *Pakalın Nüshası*, vr. 23.

Sonuç

Tanzimat'ın ilk yıllarında tartışmalı bir figür olarak ortaya çıkan Musa Safveti Paşa, Babıali ile saray yanlıları arasında yaşanan hizipleşmenin aktif bir tarafıdır. Biyografisi incelendiğinde idari mekanizmanın modernleştiği bir sırada son derece kritik görevler üstlendiği anlaşılan Paşa'ya dair yazılanlar dikkate alınacak olursa iki kutuplu bir tarihsel imajın çizildiği görülmektedir. Safveti Paşa bir yandan mali disiplini tesis etmeye çalışan ve aldığı usulsüz talimatlara aldırış etmeyen bir nazır olarak öne çıkarılırken, öte yandan tüccarlarla kurduğu ilişkiler nedeniyle mali yapıyı kendi çıkarları doğrultusunda kullanan bir şahsiyet olarak tavsif edilmiştir. Bu makalenin konusu olan ve Paşa'nın birinci maliye nazırlığına dair ilginç ayrıntılar veren rapor, ikinci yaklaşımın en ağır ve sivri emsallerinden birini temsil etmektedir.

Paşa'nın faaliyetleri hakkında dramatik bir betimleme sunan rapor mübalağalı ve politik kaygılarla kaleme alınmış bir metin gibi görünse de Tanzimat maliyesinin yapısal problemlerini ve suistimale müsait mekanizmaları keşfedebilmek açısından dikkate değerdir. Bilhassa Safveti Paşa'nın dört yıllık bir süre boyunca yürüttüğü Maliye Nezareti makamının şahsi menfaatler için kullanıma açık bir görünüm arz etmesine, sergi ve kaime gibi finansal enstrümanların keyfi bir yönetime kolay kanallara edilebilme potansiyelini taşımasına ve devlet adamları ile hazine müteahhitleri arasındaki denetimsiz ilişkilere dair hususlar modernleşmenin sancılı ve girift bir süreç olduğunun aleni bir delilidir. Diğer bir deyişle bu rapor bireysel bir anlatıyı sunmakla birlikte kurumsallaşma yolundaki engelleri de yansıtan değerli bir metindir.

Bir hiciv ve tezyif ürünü olaraksa rapor, Tanzimat bürokrasisinde kişisel rekabet ve hesaplaşmanın kurumsal işleyişe doğrudan tesir ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla bu gibi yazıların ortaya çıkarılarak tarih araştırmacılarının istifadesine sunulması, belirli devlet adamlarının hayatı ve faaliyetlerini aydınlatmanın ötesinde bir anlam taşımakta, siyasi kültürün rengini ve arka planda seyreden gerilimleri kavramak açısından literatüre özgün bir anlatım kazandırmaktadır.

Yazar Katkıları/Writer Contributions

Çalışmanın Tasarlanması/Planning of the Study	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Veri Toplanması/Collecting Data	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Veri Analizi/Data Analysis	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Makalenin Yazımı/Writing the Article	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)
Makale Gönderimi ve Revizyonu/ Submission of the Article and Revisions	Yazar/Author-1 (%50) - Yazar/Author-2 (%50)

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir / The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest.

Değerlendirme

Bu makale en az iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim

belgeler@ttk.gov.tr

Yapay Zeka Kullanımı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazarlar tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Lisans

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır.

Teşekkür

Yazma eserlerin filigransız birer nüshalarını tarafımıza gönderen Atatürk Kitaplığı ve Süleymaniye Kütüphanesi yetkililerine, hassaten Salih Kahrıman ve Ahmet Sait Kutgöl beylere, şükranlarımızı arz ederiz.

Review

This article has been reviewed by at least two reviewers using a double blind peer review model. A similarity check was performed to confirm that it was free of plagiarism.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and all the works referred are mentioned in the bibliography.

Complaints

belgeler@ttk.gov.tr

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. The entire content of the manuscript was produced by the authors in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Acknowledgment

We wish to express our profound gratitude to the authorities of the Atatürk Library and the Süleymaniye Library for kindly providing us with unwatermarked copies of the manuscripts, and in particular to Mr. Salih Kahrıman and Mr. Ahmet Sait Kutgöl for their invaluable assistance.

KAYNAKLAR

1. T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Cevdet Askeriye (C.AS), 1086/47883.

Cevdet Bahriye (C.BH), 93/4488.

Cevdet Dahiliye (C.DH), 296/14752; 61/303.

Cevdet Maliye (C.ML), 14/603; 312/12761; 68/3102; 174/7364.

Hariciye İdare (HR.İD), 1908/22.

Hariciye Londra Sefareti (HR.SFR.3), 5/55; 5/85; 5/86; 6/31; 6/32.

Hariciye Siyasi (HR.SYS), 1708/51.

Hatt-ı Hümayun (HAT), 698/33680; 633/31264; 1321/51555; 1634/8; 1622/22; 1641/23; 1639/3.

Hazine-i Hassa Defterleri (HH.d), 27843.

İrade-i Dahiliye (İ.DH), 35/1660; 179/9746; 202/11567; 225/13448; 260/16126; 425/28142; 446/29519; 81/4077; 71/3503; 77/3824.

İrade-i Meclis-i Mahsus (İ.MMS), 14/589.

İrade-i Mesail-i Mühimme (İ.MSM), 53/1567; 65/1860; 63/1825; 58/1694.

İrade-i Meclis-i Vâlâ (İ.MVL), 68/1307; 51/970.

Mabeyn-i Hümayun Evrakı (MB), 79/12.

Meclis-i Vâlâ (MVL), 246/62.

Sadaret Amedî Kalemî Evrakı (A.AMD), 37/81.

Sadaret Divan Kalemî Evrakı (A.DVN), 65/90; 119/42; 147/80.

Sadaret Mühimme Evrakı (A.DVN.MHM), 29/47.

Sadaret Mektûbî Kalemî Evrakı (A.MKT), 51/84.

Sadaret Mühimme Kalemî Evrakı (A.MKT.MHM), 46/79.

Sadaret Nezaret ve Devair Evrakı (A.MKT.NZD), 55/33; 58/91; 300/54.

Sadaret Teşrifat Kalemî Evrakı (A.TŞF), 6/42.

2. Yazma Eserler

Mâliye Nâzırı Musa Safvetî Paşa ve Küçük Mâliye Deyu Telkîb Olunan Şeriki Aleyhinde Devlet-i Aliyye'nin Umûr-ı Mâliyyesine Dâ'ir Kaleme Alınmış Olan Lâyihanın Tercümesidir, Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 394.

Mâliye Nâzırı Musa Safvetî Paşa ve Küçük Mâliye Deyu Telkîb Olunan Şeriki Aleyhinde Devlet-i Aliyye'nin Umûr-ı Mâliyyesine Dâ'ir Kaleme Alınmış Olan Lâyihanın Tercümesidir, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı: Süleymaniye Kütüphanesi, Mehmed Zeki Pakalın Koleksiyonu, nr. 065.

3. Süreli Yayınlar

Ceride-i Havadis, 27 B. 1275, 2 Mart 1859.

Journal de Constantinople, 26 Şubat 1859; 2 Mart 1859.

The Levant Herald, 4 Ocak 1865.

4. Araştırma ve İncelemeler

Ahmed Cevdet Paşa, *Ma'ruzat*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1980.

Akyıldız, Ali, *Para Pul Oldu: Osmanlı'da Kâğıt Para, Maliye ve Toplum*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Akyıldız, Ali, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkez Teşkilatında Reform: 1836-1856*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1993.

Beydilli, Kemal, "Mustafa Reşid Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C XXXI, Ankara 2020, s. 348-350.

Butrus Ebu Manneh, "Ali ve Fuad Paşaların Babıali'deki Nüfuzlarının Kökenleri", *Tanzimat: Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, ed. Halil İnalçık ve Mehmed Seyitdanlıoğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara 2006, s. 479-490.

Cevdet Paşa, *Tezâkir I-XII*, yay. Cavid Baysun, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1953.

Çakır, Coşkun, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul 2001.

François Guizot, *Mémoires Pour Servir à l'Histoire de Mon Temps*, Michel Levy Freres, Paris 1872.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Evkâf-ı Hümayun Nezareti'nin Tarihi Teşkilatı ve Nuzzarin Teracim-i Ahvali*, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, Dârülhilâfetilaliyye 1335.

Lane Poole, Stanley, *Lord Stradford Canning'in Türkiye Anıları*, çev. Can Yücel, Tarih Vakfı, İstanbul 1999.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1993.

"Musa Safvetî Paşa", *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, C XV, İstanbul 1993, s. 11.

Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukû'ât*, haz. Yılmaz Kurt, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008.

Namık Kemal, *Osmanlı Modernleşmesinin Meseleleri*, haz. Nergiz Yılmaz Aydoğdu ve İsmail Kara, Dergâh Yayınları, İstanbul 2019.

Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hânedanlar: Türkiye (1074-1990)*, C II, Kültür Bakanlığı, Ankara 1989.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Maliye Teşkilatı Tarihi (1442-1930)*, C III, Maliye Tetkik Kurulu, Ankara 1977.

Seçgin, Nuri, "Eminönü/Hocapaşa Safveti Tekkesi", *Sanat Tarihi Yıllığı*, S. 25, 2016, s. 149-185.

Sunay, Serap, *Hemşinli Mehmed Ali Paşa*, Timaş Akademi, İstanbul 2023.

Süreyya, Mehmed, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar, C V, Tarih Vakfı, İstanbul 1996.

Tekdemir, Aziz, *Ticaret Nezareti (1839-1876)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.

Ubicini, A., *La Turquie*, Libraire de L. Hachette et Cie, Paris 1855.

Uzun, Adnan, "Kırımlı (Ebubekir) Rifat Efendi", *Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, S. 4, 2013, s. 78-90.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, “Abdülhamit Ferid Paşa’nın Ruznâmesinden”, *Belleten*, C 27/S. 106, 1963, s. 257-287.

Vak’anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, haz. Münir Aktepe, C IX, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984.

Vak’anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, haz. Münir Aktepe, C X, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

Vak’anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, haz. Yücel Demirel, C IV-V, Tarih Vakfı&Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.

Vak’anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi, haz. Yücel Demirel, C VI-VII-VIII, Tarih Vakfı&Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1999.

Yavaş, Begüm, *Sadrızam İbrahim Sarım Paşa’nın Hayatı ve Faaliyetleri: 1801-1854*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

EKLER

Ek I: Raporun Transliterasyonu⁷¹

Mâliye Nâzırı Musa Safvetî Paşa ile Küçük Mâliye Deyü Telkîb Olunan Şerîki⁷² ‘Aleyhinde⁷³ ve Devlet-i ‘Aliyye’nin Umûr-ı Mâliyesine Dâ’ir Kaleme Alınmış Olan⁷⁴ Lâyihanın Tercümesidir.

[**vr. 1**] Memâlik-i ‘Osmaniyye’de vukû‘ bulan hâlât-ı nâ-marziyyeden olarak herkesin kesb-i ittîlâ‘ itmiş olduğu irtîşâ ve isrâf-ı emvâl maddeleri henüz gazete evrâkına dercle i‘lân olunmamışdır Vükelâ-yı Devlet-i ‘Aliyye’den ba‘zısı ‘indinde menâfi‘-i ‘âmme ve insâf ve hakkâniyet husûsları müteferri‘ât kabîlinden olmakdan nâşî gâh muhâfaza-i câh ve gâh ‘azl ve teb‘îd-i husemâ zımnında ortaya bir bahâne komakla devlet-i müşârun-ileyhânın menâfi‘-i politikiyesine bile hâlel virmekdedirler ve devlet-i müşârun-ileyhânın zâ‘f-ı hâli işbu usûl-i muzırardan neş‘et idüb giderek harâbiyetini müntic olacağına⁷⁵ şübhe yokdur üç seneden berü vukû‘ bulmakda olan irtîşâ ve zulm keyfiyyetleri hiçbir vakitte bu dereceye varmamışdır ve birkaç hîlekar ve sârik kimesneler devlet-i müşârun-ileyhânın vâridâtını külliyyetle nehb ve gâret itmekdedirler ve Umûr-ı Mâliye Nâzırı merâmına nâ‘il olmak için her bir tarîki ittihâz itmekte olduğundan nakl ve hikâyesine ibtidâr olunub şöyle ki bin sekiz yüz kırk senesi paşa-yı müşârun-ileyh Şam defterdarlığına me‘mûr oldıkda ‘azîmetinden evvelce me‘mûriyyet-i mezkûrenin âhara virilmesiyle kendi Dersa‘âdet’de kalmak üzere Küçük Mâliye ma‘rifetiyle Misiyani [ميسى يانى] nam bir kimesneye dört yüz bin gurusî i‘tâ idüb merkûm dahi meblağ-ı mezbûru icâb iden mahalle virmiş ve birkaç gün mürûrunda meblağ-ı mezbûrdan başka külliyyetlü akçe dahi yine tarîk-i mezkûr üzere i‘tâ iderek müşîrlik rütbesiyle Umûr-ı Mâliye Nezâreti’ne me‘mûr olmuşdur müşârun-ileyhin Devlet-i ‘Aliyye’ye evvel-be-evvel ibrâz eylediği hizmet ol târîhde Umûr-ı Hâriciye Nâzırı bulunan Reşîd Paşa’nın ‘azli olub çünkü müşârun-ileyh Reşîd Paşa sirkat-i emvâl ve mezâlim ve ta‘addiyâtın men‘ine sa‘y itmiş olduğundan her ne olur ise olsun deyub teb‘îdini lâzîmeden ‘add itmişdir bu sûretde müşârun-ileyh Reşîd Paşa Devlet-i ‘Aliyye’yi izmihlâlden tahlîse çalışarak ibtidâ-yı emrde Hazîne-i Şâhâne’nin idâresi uhdesine muhavvel olan zâtın ya‘ni Safvetî Paşa’nın nezâret ve tecessüs olunmasıyla hazîne-i mezkûrenin nehb ve gâretten vikâyesine şürû‘ ve mübâşeret itmesinde pek fenâ davranmışdır bu sebebden ki Safvetî Paşa Reşîd Paşa’nın işbu usûl-i cedîde-i mâliye husûsunda olan re‘y ve mütâla‘asını tasvîb itmeyüb kendisi başka re‘yde idi ve vakâyi‘-i Mısriyye’den sonra Reşîd Paşa tahsîl-i âsâyiş-i hâl ve Devlet-i ‘Aliyye’nin dostu bulunan süferâ-yı ecnebiyye ile bi‘l-ittifâk bil-cümle husûsâtı hüsn-i nizâma vaz‘ ve idhâl eylemek niyetinde iken Safvetî Paşa bu usûlü [**vr. 2**] beğenmeyerek ikide birde düvel-i mütehâbbeden gücendirüb ba‘dehü uzlaşılacağı vakitte husemâsından birinin ‘azl ve teb‘îdine vesîle ve bahâne peydâ eylemek kâsında olub hatta Sırb

71 *Mâliye Nâzırı Musa Safvetî Paşa ve Küçük Mâliye Deyü Telkîb Olunan Şerîki Aleyhinde Devlet-i Aliyye’nin Umûr-ı Mâliyesine Dâ’ir Kaleme Alınmış Olan Lâyihanın Tercümesidir*, Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet, nr. 394.

72 AE: Şerîkine. Ayrıca başlığın üstünde derkenar olarak “maiyyet-i tüccardan Baltacı Todoraki nam kimesnedir” yazmaktadır.

73 Bu kelime kurşun kalem ile yazılmıştır.

74 AE: Kaleme alınan.

75 AE: olacağında.

maddesini Sarım Efendi'nin 'azline ve Ovakim nâm Ermeni'nin katli ve i'dâmını hakikatde hasm ve rakibi olup devr-i sâbıkda on sene kadar Mâliye Nezâreti'nde müstahdem olan Nafiz Paşa'nın tebdiline ve maktûl-i mersûmun keyfiyyetine nazîre olarak bir az vakitden sonra medîne-i Burusa civârında kâ'in Bilecik nâm mahalde İslâm olurum demiş olan Rum'un katlini dahi Beylikci Efendi'nin infisâline bahâne ittihâz eylemiştir ve Reşîd Paşa'nın çerâğlarından 'azl olunmadık yalnız efendi-i mûmâ-ileyh kalmışken ol dahi ol vakit 'azl olunub yerine Safvetî Paşa'nın çerâğlarından biri nasb kılınmıştır⁷⁶ hâlbuki efendi-i mûmâ-ileyh Paris sefârethânesinde müstahdem olarak müddet-i medîde belde-i mezkûrede⁷⁷ ikâmet itmiş mütehayyizândan bir zât idi ve Reşîd Paşa Fransa ve İngiltere devletlerini Devlet-i 'Aliyye'ye celb itmek husûsuna sa'y ve ikdâm iderek 'akl ve fetâneti ve niyât-ı hasenesi ve ashâb-ı istikâmetden olması cihetleriyle zâtına mahsûs nüfûz kesb itmekte olduysa da küllü yevm devleti tarafından zuhûra gelen hatâlardan nâşî nüfûzu bir işe yaramadığından başka nefy sûretinde⁷⁸ Paris'e irsâl olunmuşdur ve bundan beş sene akdem Devlet-i 'Aliyye ile Mısır beyninde vukû' bulan hâlât esnâsında yüz bin kise akçelik fâ'izli eshâm kavâ'imi tertîb olunub paşa-yı müşârun-ileyhin nezâreti hengâmında üç aylık fâ'izi tamâmen edâ olunmuş ve kavâ'im-i mezkûre giderek kesb-i i'tibâr itmekte bulunmuş iken Safvetî Paşa Mâliye Nezâreti'ne me'mûriyetinde fâ'iz i'tâsına dâ'ir gün-a-gün bahâne ile maslahatı menâfi'-i mahsûsasına tatbîk zımnında ol kadar îrâs-ı mevânî' itdi ki ol esnâda kavâ'im-i mezkûrenin i'tibârsızlığı günden güne tezâyüd buldu ve bin sekiz yüz kırk bir senesi eylülünde kavâ'im-i mezkûre yüzde yedi sekiz gurusu zararına alınub virilmekte olup eğer öylece kalaydı yüzde on ikiye ve on beşe ve belki yirmi beşe kadar çıkması melhûz idi ve kavâ'im-i mezkûrenin bu güne i'tibârdan sukûtuna sebep Mâliye Nâzırı'yla etrâf ve müte'allikâtı olup şöyle ki miriye ba'zı levâzımat veren bir kimesne virdiği eşyânın bedelini kâ'ime olarak almak üzere iken nâzır-ı müşârun-ileyhle mülâkatında eshâm kavâ'imi giderek az eksîğine tedâvül ideceği me'mûl olduğundan vereceğim eşyâdan ba'zısının tenzîli mümkündür didikde müşârun-ileyh eyü düşün kâ'imeler böyle kalmayub belki yüzde on beş yirmi noksânına gidecektir sonra zarar idersin deyü cevâb virmekle işbu cevâb herkese münteşir olarak irtesi günü yüzde iki daha noksânına⁷⁹ gitmeğe başlamıştır ve paşa-yı müşârun-ileyhin işbu hareketinden merâmı şu idi ki kavâ'im-i mezkûre fakat Dersa'âdet'de cârî olmağla bi'l-cümle vâridât-ı mîriyye tışarudan nakd olarak vürûd idüb müşârun-ileyhin Galata'da şeriki Küçük Mâliye'den [vr. 3] mâ'adâ kâ'ime iştirâ ider kimesne olmadığından şahs-ı mersûm bütün kâ'imeleri bi'l-iştirâ der-'akab hazîneye götürüb bilâ-noksân nakde tebdîl ider ve müşârun-ileyh dahi duyûn-ı mîriyyeyi bilâ-noksân kâ'ime olarak edâ eyler idi ve mîriden matlûblarına bedel-i kâ'ime alan kimesneler gerek mu'amelât-ı ticâretleri için ve gerek Avrupa üzerine kambiyo almak için nakde muhtâc olduklarından Mâliye Nâzırı'ndan aldıkları kâ'imeleri Küçük Mâliye'ye götürüb tebdîl itdirerek yüzde beş altı yedi gurusu zarar itmekte idiler işte kâ'imelerin Büyük Mâliye'den Küçük Mâliye'ye ve Küçük Mâliye'den Büyük Mâliye'ye gidüb gelmesi zikr olunan ashâb-ı matlûba şu kadar zarârı mü'eddî olur idi Dersa'âdet'de mukîm tüccâr bu keyfiyyetden telâşa düşüb pek çok âdemin yıkılacağını dahi derk ve iz'ân eylediklerine mebnî Mâliye Nâzırı hâzır olduğu halde Sadria'zam'a 'arz-ı hâl

76 AE: olunmuştur.

77 AE: mezbûrede.

78 AE: suretiyle.

79 AE: noksana.

virüb sadr-ı müşârun-ileyh ‘arz-ı hâli ba‘de’l-mütâla‘a tüccâr-ı merkûmeye biraz su‘âl îrâd itmekle işbu su‘âllerden⁸⁰ nâşî nâzır-ı müşârun-ileyh dahi müzâkereye girişdikde tüccâr-ı merkûmenin ‘arz ve ifâde itdikleri hîlelerin sıhhat ve hakîkati sadr-ı müşârun-ileyh ‘indeinde tebeyyün itmiş ve bunun üzerine vükelâ-yı Devlet-i ‘Aliyye’nin cümlesi nâzır-ı müşârun-ileyhin ‘azline muntazır bulunmuşiken ba‘dehû tahkîk olduğuna⁸¹ göre müşârun-ileyh ahşamısı Boğâziçi’nde kâ’in⁸² bir sâhilhâneye gidüb orada bir zât ile maslahata karâr⁸³ virmiş ve irtesi günü Meclis-i Şûra’ya ‘azîmetle kâ’ime husûsunda vâki‘ olan hâlât-ı devletin hayriyçün olub hatta tüccârın beyân itdikleri menâfi‘ mücerred hazîne-i âmireye â’iddir deyü menâfi‘-i mezkûreyi isbât zımında üç bin altı yüz kîse akçe fâ’ide husûle gelmiş idüğünü hâvî bir kıt‘a sened ibrâz idüb işbu vartadan böylece halâs bulmuşdur ve sadr-ı müşârun-ileyhle vükelâ ve â‘zâ-yı meclis sâhilhâne-i mezkûrede mülâkât olunan zâtdan havf ve ihtirâzlarına mebnî bu bâbda sükût idüb ancak Kapudân-ı Deryâ bulunan⁸⁴ Tahir Paşa kelâma âgâz ile hâsıl olan kâr ve menfa‘at yirmi bin kîse akçeyi mütecâvizdir isbâtına⁸⁵ muktedirim dimiş ise de sâ’irlerden hiçbirini ağız açmayub fakat kavâ’im-i merkûmenin hîn-i tertîbinde sâdır olan evâmîr-i şâhânînin lâyıkiyla infâz ve icrâsına ihtimâm itmek husûsu kendiye tenbîh olunarak ol vechile kavâ’imin fâ’izleri vakt ve zamânıyla edâ olunmuş ve ‘akabinde bilâ-noksân alınub virilmekle⁸⁶ başlamağla bu keyfiyyet mülk hakkında hayrı müstelzim olmuşdur ve bundan dolayı nâzır-ı müşârun-ileyhle Küçük Mâlîye birkaç bin kîse akçe temettü‘ itmişler ise de bu kârdan dūr olduklarından düşünerek yerine başka bir kâr bulub ol kâr şimdiye kadar misli mesbûk olmayan bî-hayâlık ile icrâ olunmaktadır şöyle ki öteden berü Devlet-i ‘Aliyye’de Masârifât Nâzırı unvânıyla ‘asâkirin masârifine bir zât me’mûr olub mûmâ-ileyhin me’mûriyeti ‘asâkir-i berriyeye lâzım gelen bi’l-cümle eşyâ-yı mütennevvi‘ayı mübâya‘a itmek ve azar azar edâ olunmak üzere bâyi‘lere sergiler virilmek ve işbu sergilerin edâsiyçün [vr. 4] beher hafta Mâlîye Nâzırı’ndan mebâliğ⁸⁷ ahzıyla bâyi‘lere ale’l-hesâb birer mikdâr şey’i‘tâ eylemek husûslarından ibâret idi lâkin iki seneden berü Safvetî Paşa’nın usûlü Masârifât Nâzırı’na mümkün oldukca az akçe virmek olduğundan duyûn-ı mîriye gûn-â-gûn bahâneler ile uzayub ashâb-ı matlûb şikâyet itdikce merkûmlara cevâb olarak akçe yokdur gelecek ay gelin denilüb irtesi ay gitdiklerinde yine öylece cevâb virilerek ba‘zen cüz’î bir şey edâ olunur idi bu hâl ile merkûmlar me’yûs olarak hazîneye vardıklarında (⁸⁸) zikr olundığı üzere cevâb virilüb ancak Galata’da Küçük Mâlîye’ye gidin o işinizi bitirür deyü mersûma gitmeleri kendülere ihtâr olındığından merkûmlar dahi mecbûren Küçük Mâlîye’ye gitdiklerinde mersûm yedlerinde sergileri yüzde

80 AE: su‘âllerinden.

81 AE: olundığına.

82 AE nüshasında bu kelime nüshada geçmemektedir.

83 AE nüshasında sûret şeklinde geçer.

84 AE nüshasında geçmez.

85 AE: isbâta.

86 AE: verilmeye.

87 AE: mebâliğ.

88 AE: yine.

on iki ve on beş⁸⁹ ve yirmi noksânına kırarak ol vechile akçe virdikden sonra şahs-ı mersûm⁹⁰ işbu noksânına aldığı sergileri derhal Mâliye Nâzırı'na getirerek nakde tebdil idüb nâzır-ı müşârun-ileyh dahi ol sergileri matlûbâta mahsûben Masârifât Nâzırı'na virir idi ve kâ'ime husûsunda icrâ olunan hîle burada dahi icrâ olunur idi işbu âsiyâne hareketin ibtidâ-yı icrâsında Masârifât Nâzırı bulunan Hacı Edhem Efendi beher hafta kendiyi i'tâ olunacak mebâliğin yerine Küçük Mâliye'den gelen sergiler i'âde olındığından ashâb-ı matlûbdan ekserisine ale'l-hesâb olarak habbe-i vâhîde virilmemiş iken ba'zısı sergilerini henüz va'desi hulûl itmeksizin kâmilten tahsil itmekte olduğunu müşâhade iderek işbu hîle ve hakkâniyetsizliğe muttali' oldukda Safvetî Paşa'dan bir mikdâr akçe istemiş ve bu vechile sergilerin ba'zısı kâmilten edâ olunarak ba'zısına hiçbir habbe virilmediğinden virilen akçe taksim olursa ashâb-ı matlûbun cümlesi irzâ olunmak mümkün olacağına binâen bundan böyle sergi akçesi virmemesini istid'â eylemiş ise de müşârun-ileyhi iskât idemediğinden keyfiyeti Meclis-i Şûrâ'ya 'arz ile Küçük Mâliye'nin ber-vech-i muharrer noksânına almış olduğu ve ba'dehû müşârun-ileyhe virüb ol dahi kendiyi nakd mesâbesinde i'tâ eylediği sergileri ibrâz ve takdim eyledikde müşârun-ileyh zîr-i emrinde bulunan efendi-i mûmâ-ileyhin bu derece cür'et ve cesâretine ta'accüb iderek derhâl bu senedler yanlışlık ile virilmiş ben tenbîh iderim tebdil idüb nakd virsünler dimişdir ve bu husûsdan birkaç gün sonra efendi-i mûmâ-ileyh ednâ bir bahâne ile 'azl olunub yerine müşârun-ileyhin çerâğlarından biri nasb olduğundan nâzır-ı cedîd muhâfaza-i mansib sevâsıyla bir müddet sükût itmeğe mecbûr olmuşdur Tahir Paşa'nın kapudânlığı esnâsında Tersâne-i Âmire işbu nehb ve gâretten sâlim ve âzâde iken Devlet-i 'Aliyye'de fenn-i deryâda yektâ olan paşa-yı müşârun-ileyh hubb-i vatan dâ'iyesiyle kâ'ime husûsunda⁽⁹¹⁾ re'y ve mülâhazasını 'alenen beyân itmiş olduğundan 'azl olunub Ser-'asker-i esbak Halil Paşa Kapudân-ı Deryâ nasb olunmuş ise de el-yevm müşârun-ileyhin [vr. 5] donanma idâresinden başka me'mûriyeti olmayub eğer hıfz-ı câh ve celâl sevâsında ise zîr-i nezâretinde vukû' bulan keyfiyyâtdan sarf-ı nazar itmeğe mecbûrdur çünkü tersânenin mecmû' idâre-i mâliyesi ve i'tâ olunan levâzımâtı Mâliye Nâzırı'nın birâderi olub el-ân tersâne müsteşârı bulunan Mustafa Efendi'ye muhavveldir ve Galata'nın Küçük Mâliyesi tersânede daha ziyâde iş görüb şöyle ki kâffe-i levâzımât⁽⁹²⁾ şahs-ı merkûmun ma'rifetiyle mübâya'a ve iştirâ olunmak vâcib mesâbesinde olduğundan 'ömrünü tersânede geçürerek ihtiyâr olmuş olan fakîr dellâllar artık tersâneye ayak basamayacaklardır ve müsteşâr-ı mûmâ-ileyh gûyâ Devlet-i 'Aliyye'nin hayrını iltizâm itmekde olduğunu isbât zımında⁽⁹³⁾ bahâ cihetiyle hadd-ı lâyıkında mübâya'a ve iştirâ eylemekde ise de levâzımât-ı mezkûrenin cinsi ve keyfiyeti karışık ve mikdâr ve kemiyyeti dahi iki kat olub meselâ bir mâldan bir kantar şey iştirâ olındığı halde bâyi'ine iki bin kantarlık sergi virilmektedir el-hâsıl Mâliye Nâzırı'nın tersâne müsteşârı gibi birkaç birâderi daha olmak lâzım gelse Devlet-i 'Aliyye'nin karîben iflâsa çıkacağına şübhe yokdur ve 'asâkir-i hâsanın levâzımâtı dahi işbu usûl üzere olub ya'ni Küçük Mâliye ile Misyanı beyninde yed-i vâhid usûlü icrâ olunmaktadır⁹⁴ ve hîle ve sirkat ile tahsil-i menfa'at olunan maslahatlardan

89 AE: beşer.

90 AE: merkûm.

91 AE: olan.

92 AE: şahs-ı merkûmdan ve.

93 AE: bi'l-cümle levâzımâtı.

94 AE: olunmakta.

fakat sergi maddesi senevî iki yüz bin kise akçeye karîb olduğundan seksen yüz bin kise akçesi yüzde on ikiden on beş guruşa kadar noksânına kırılmakda olduğuna ⁽⁹⁵⁾ mârrü'z-zikr hîlekârlar bu kadar ile kanâ'at iderek terk-i hırs ve tama' itmeleri lâzımeden iken girüde bi'l-cümle 'asâkir-i nizâmiyenin levâzımat ve zehâir ve me'kûlât-ı sâ'iresinin i'tâsı müte'addid tüccâra muhavvel olmağla her biri mu'âmelât-ı ticâretine göre eşyâ-yı mezkûreyi bilâ-vâsıta mîrîye bey' ve i'tâ eylemekte olduklarını çok görerek bu husûsun dahi yed-i vâhid usûlüne idhâli 'indlerinde lâzım ve mülkiye lâbüdd 'add olduğundan ve husûs-ı merkûmda doyuncaya kadar şey' yimek mümkün bulunduğundan icrâsına nâ'il olub ya'ni zehâir maddesine zâhirde Arpacı Agob nâm bir Ermeni ile Süleyman Bey nâm bir kimesne me'mûr kılınarak taşra ahâlîsinin buğday ve arpa ve sâ'ir mahsûllerini cebren iştirâ etmek ve gallenin nakl ve îsâlini teshîl eylemek emrlerini⁹⁶ hâvî zâbitân ve me'mûrine hitâben Mâliye Nâzırı tarafından emirnâme-i⁹⁷ sâmililer ve tavsiye mektûbları tahrîr ve merkûm Arpacı Agob ile Süleyman Bey'in me'mûrlarına bi'l-i'tâ taşraya irsâl ve tesyîr olunmaktadır ve bu vechile iştirâ olunan buğday ve arpa gerek eyü ve gerek fenâ olsun Âsitâne'ye nakl olunduktan sonra mîrî tarafından mu'ayyen ve maktû' olan fi'at üzere iştirâ olunub sâ'irlerinin verdiği buğday ve arpa daha ehven bahâya⁹⁸ olsa bile yine beğenilmemektedir ve işbu buğday ve arpa eyalet-i ba'îdeden [vr. 6] iştirâ ve nakl olduğundan keyfiyyet-i iştirâ ve nakli Mâliye Nâzırı'nın tavsiyenâmeleriyle iştirâ⁹⁹ olındığı sûrette neler vukû' bulduğu bi's-suhûle anlaşılır ve Devlet-i 'Aliyye'nin servet-i hakikiyesi mesâbesinde olan zirâ'at maddesi iki seneden berü haylice meydân almış iken işbu mevâni-i cedîdeden nâşî yeni başdan girülecektir ve emr-i zirâ'ate sa'y ve ikdâm olunacak yerde bi'l-'akis men'ine çalışılmaktadır ve tervîc-i zirâ'at husûsiyyün müstakil bir meclis tertîb olunub meclis-i mezkûr a'zâsından ekserîsi hâlât-ı vâkı'adan dolayı müte'essif olmakda ise de Misyani a'zâ-yı meclisden bulunduğundan kimesnenin ağız açmağa mecâli yokdur ve Küçük Mâliye 'asâkir-i nizâmiyenin elbise ve mecmû' levâzımat-ı sâ'iresini yalnız kendisi virmek üzere bir kıt'a kontrato senedi tanzîm etmek istemiş ve tersânede vukû' bulduğu üzere pek çok ehven bahâlar teklif eylemiş olduğundan vükelâ-yı fihâmdan ve ulüvv-i cenâb ashâbından birkaç zât işbu gâret-i cedîdenin men'ini murâd itmişler ise de Safvetî Paşa'nın idâre¹⁰⁰ ve nüfûzuna karşı koyamamışlardır ve Masârifât Nâzırı bulunan Sadi Efendi 'azl ve müstahdem olan mecmû' ketebe tebdil olunub nezâret-i mezkûre her bir husûsu zîr-i perde-i hafâda bilâ-teftîş ve rekâbet idâre olunmak üzere büsbütün tâlib-i cedîde ifrâğ olunmuşdur ve kimse nezâret-i mezkûreye yaklaşmağa bile muktedir olmayub fakat Küçük Mâliye ile Misyani bi'l-cümle levâzımatı i'tâ ile bahâlarını nakden tahsîle me'mûr olub eskiden kalan ashâb-ı matlûb ya haber ve intizâr etmek ve yâhûd sergilerini yüzde on beş ekşiğine kırdırmak şıklarından birini ihtiyâra mecbûr olmuşlardır ve nezâret-i mezkûrenin usûl-i cedîdesi zîrde tafsîl olunacaktır ve a'sâr-ı şer'îyyenin müzâyede usûlünce bey' ve fûrûhtunda müşteriler envâ'-ı mevâni' ile tenfir olunmakda olub şöyle ki Reşîd Paşa'nın evâhir-i nezâreti esnâlarında 'öşr olarak otuz bin kantar revgân-ı zeyt hakkâniyet üzere bi'l-müzâyede fûrûht olunarak vakt-i fûrûhtundan

95 AE: nazaren.

96 AE: emrini.

97 AE: emr-i.

98 AE: bahâ ile.

99 AE: icrâ.

100 AE: irâde.

zamân-ı teslîmine kadar mürûru karâr-gîr olan altı mâh müddet zarfında Safvetî Paşa Mâliye Nezâreti'ne me'mûr olduğundan ve revgân-ı zeytin fi'âtı dahi pek çok tezâyüd bulduğundan Safvetî Paşa altı ay evvel virilen bahâ mücebinde bâ-kontrato şerîki Küçük Mâliye'ye on beş bin kantar revgân-ı zeyt fûrûht eylemiştir ve revgân-ı zeytin hîn-i teslîminde ol hesâb olunmuş olan mikdâr revgân bulunmadığından asıl müşterilere fakat nısf mikdârı virildikde düvel-i ecnebiyye süferâsı bu husûsdan iştikâ ile müzâyede usûlü üzere iştirâ iden kimesnelere alıverecek¹⁰¹ kadar revgân-ı zeyt var iken müzâyededen hâric olarak fûrûht olunmuş olduğundan noksân maddesi bundan neş'et eder deyü keyfiyeti isbât itmişler ise de bu bâbda teb'alarının haklarını ihkâka muvaffak olamadıklarından başka [vr. 7] Mâliye Nâzırı nihâyet derecede bî-hayâlık iderek şerîkinin sefînesi hamûlesini alub mahall-i maksûda 'azîmet itmedikce hiç bir kimesnenin hamûlesi virilsün deyü Ayvalık muhassılına emr ve tenbîh itmiştir ve keyfiyet-i mezkûrenin hakikatını ol-vakt Ayvalık'da bulunan İngiltere Konsolosu tahkîk itmiş olmağla bu makûle keyfiyyâtın zuhûruna nazaran bin sekiz yüz otuz sekiz senesinde 'akd olunan mu'âhede-i ticâretin ahkâmı ne olur deyü su'âl vârid olmaz mı ve İngiltere ve Fransa ve Avusturya devletleri Devlet-i 'Aliyye'nin ma'mûriyetini ârzû itdiklerinden yed-i vâhid usûlünü ref' itmek üzere Mısır Vâlisî'ni icbâr itmişler iken Devlet-i 'Aliyye vâlî-i müşârun-ileyhin bu bâbda isrârına takviyyet virmekdedir makâm-ı nezâret-i mâliyede müstahdem büyük me'mûrlardan olub Safvetî Paşa'nın mahrem ve hem-töhmeti bulunan Kadri Efendi bir mâh mukaddem füc'eten vefât idüb vârisi olmadığından 'âdet-i me'lûfe üzere muhalledfâtı mîrîye kalmağla paşa-yı müşârun-ileyh muhalledfât-ı mezkûrenin muhâsesesini tanzîm ve tesviye zımnında bir kaç me'mûr ta'yîn itmiş ve müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin yedi bin guruşdan ibâret olan mâhiyesi ancak masârifine vefâ ider iken otuz bin kise akçe kadar servet peydâ itmiş olduğu tebeyyün eylemiştir ve zuhûr iden evrâkı arasında Küçük Mâliye'ye emâneten ve dört bin kise akçe¹⁰² virmiş olduğuna dâ'ir bir kıt'a temessük bulunmuş ve rivâyet olındığı üzere mûmâ-ileyhin vârisinden sülûsân¹⁰³ ile temessük-i merkûm nâ-bedîd olmuşdur çünkü bunlar hâliyle ortaya çıksa Kadri Efendi üç sene zarfında bu kadar servet peydâ eylediği sûretde 'acabâ efendisinde ne kadar külliyyetlü akçe vardır deyü halk söyleyüb duracağından vâriyet-i mezkûrenin ol-vec-hile na-bedîd kılınmasında iki nev' fâ'ide derkârdır ve müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin Boğaziçi'nde vâki' el-ân üç dört yüz bin guruş ider bir sâhilhânesi olmağla Mâliye Nâzırı yetmiş bin guruş bahâ ile birâderine fûrûht eylemiştir ve nâzır-ı müşârun-ileyh vukû' bulan hâlât-ı nâ-marziyyeden havf ve haşyete düşüb kendiye bir fenâlık isâbet itmek zımnında biraz ağırca davranmasını şerîkine bir kaç defa tenbîh itmiş ise de şahs-ı merkûm Devlet-i 'Aliyye'nin bundan böyle pek¹⁰⁴ çok bekâsı olduğundan 'acele itmeli ve bundan kat'-ı nazar sizin 'azliniz her dem me'mûl ve muhtemel olduğundan fırsatı fevt itmek lâzımedendir deyü cevâb virmiştir bâlâda zikri sebkât iden Masârifât Nâzırı Sadi Efendi biraz muhâlefet tarafını tutarak 'askere¹⁰⁵ virilen levâzımâtın gasb ve telefden vikâyesine say' ittiğinden nâşî 'azl olunub 'azlinden evvel Safvetî Paşa ile vâki' olan müzâkeresinde bi'l-cümle levâzımât-ı muhtelifeyi yalnız bir âdemden alamam ve benim mütâla'a-i mahsûsama göre devletin hayr ve nef'i

101 AE: el verecek.

102 AE: kâ'ime.

103 AE: sülûsân.

104 AE nüshasında bu kelime geçmemektedir.

105 AE: 'asâkire.

bu usûle menût olsa bile geçen senelerde levâzımât [vr. 8] alınmış olan milel-i muhtelifeden müte‘addid tüccârın matlûblarını ibtidâ-yı emrde edâ itmemek şân-ı devlet değildir binâen-a-leyh sâ’ir tüccâra edâ-yı deyn için iktizâ iden mebâliğ¹⁰⁶ yedime i’tâ olunmadıkca yalnız bir tâcir ile ahz ve i’tâ idemem deyü kanûn-ı ‘ırz ve nâmûsa mutâbık cevâb virmiş ve Meclis-i Şûrâ’da yine bu cevâbı virdiğinden başka Safvetî Paşa’nın murâdı düvel-i ecnebiyye ile mün‘akid mu‘âhedâtın mugâyiri olan yed-i vâhid usûlüdür ancak mu‘âhedât-ı mezkûre ahkâmınca her nev‘ yed-i vâhid def‘ ü men‘ olındığından Meclis-i Şûrâ’dan muharrer¹⁰⁷ olarak yedime bir kıt‘a emirname virilmedikce bu husûsu icrâ idemem kelimeâtını dahi îrâd eylemiştir ve bir me‘mûrun bu misüllü sebep ile ‘azli mümkün olmadığından bi’t-tazyîk isti‘fâya mecbûr olmasıçün âhar tarîke teşebbüs ile ibtidâ-yı emrde ashâb-ı matlûba ceste ceste edâ olunmak üzere iktizâ iden mebâliğden efendi-i mûmâ-ileyhe hiçbir akçe virilmeyüb fakat kendisinin yüzde on beş noksânına kırılmış olan sergileri i’tâ olunmuş ve ashâb-ı matlûbdan mezkûr sergileri almağa râzı olsunlar işbu komedyanın mümtedd olduğu (¹⁰⁸) dört mâha kadar habbe-i vâhide tahsîl idememişler ise de yine efendi-i mûmâ-ileyh me‘mûl olduğu vechile isti‘fâ itmediğinden iktizâ iden levâzımâtın tanzîm ve tahsîsiyçün Safvetî Paşa tervîc-i merâmına siper itmek üzere üç zâtdan mürekkeb bir nev‘ meclis tertîb olunub meclis-i mezkûrun tertîbi günü zikr olunan yed-i vâhid kontrato senedi müşârun-ileyhin şerîki Küçük Mâliye ile tanzîm ve imzâ kılınmıştır işbu yed-i vâhid usûlünün tervîc ve te’sîsi esnâsında Rusya Sefiri memâlik-i ‘Osmâniyyede yed-i vâhid usûlünün men‘ini hâvî Devlet-i ‘Aliyye ile İngiltere ve Fransa devletleri beyninde mukaddemâ mün‘akid olan mu‘âhede-i ticâretin esâsı üzere devlet-i müşârun-ileyhâ ile bir kıt‘a mu‘âhede tanzîmine me‘mûr olmuş ise de Küçük Mâliye (¹⁰⁹) ‘akd olunan bâzârlığa vâkıf olduğu gibi me‘mûriyet-i merkûmeyi icrâdan ferâgat iderek mîrîye iktizâ iden levâzımâtın i’tâsı şimdîye kadar Rusya tüccârına memnû‘ mıdır deyü Rızâ Paşa’dan sûret-i şikâyetde isticvâb eyledikde paşa-yı müşârun-ileyh sefir-i mûmâ-ileyhin işbu ifâdesini kabûl ve icrâ ile Tomaz ve Ralli [تومازورالى] nâm bâzergânın ‘asâkire virilmek üzere celb itmiş olduğu eşyâyı iştirâyâ meclis-i mezkûru ya‘ni Safvetî Paşa’yı mecbûr itmiş ve bunun üzerine sefir-i mûmâ-ileyh hoşnûd olmuş ise de İngiltere Elçisi de mûmâ-ileyh gibi şikâyet itdiğinden anın dahi istid‘âsını¹¹⁰ kabûl birle İngilterelü Hanson [حانسون] nâm bâzergânın eşyâsını mübâya‘a eylemiştir lâkin Dersa‘âdet’de ve civârında bulunan bi’l-cümle ‘asâkire senevî verilen levâzımât-ı mütenevvi‘a iki yüz bin kise akçeyi mütecâviz olub hâlbuki mar-rû‘z-zikr Rusyalı ve İngilterelü bâzergânlardan iştirâ olunan eşyâ dört bin kiseden pek ziyâde olmadığından işbu [vr. 9] mübâya‘ât-ı cüz’iyye kontrato ismiyle ihfâ olunan yed-i vâhid usûlüne hâlel viremez düvel-i sâ’ire elçileri teb‘alarını himâye itdikleri misüllü Sultan Abdülme-cid hazretlerinin teb‘asından olub ehl-i İslâm ve ‘İsevîlerin haklarını ihkâk idecek hâmilere olmadığından ticâret idecek oldukları hâlde Küçük Mâliye’nin eline geçecekleri ya‘ni kadîmde olduğu üzere mîrîye fûrûht itmek için ba‘zı eşyâ mübâya‘a itmişler ise ya Küçük Mâliye’nin emrinde hareket itmeleri¹¹¹ ve yâhûd hiç satmamaları lazım geleceği derkârdır işbu

106 AE: mebâliğ.

107 AE nüshasında bu kelime takip eden “yeddime” kelimesinden sonra geçmektedir.

108 AE: ve.

109 AE: ile.

110 AE: istid‘âsı.

111 AE: eylemeleri.

müdde‘âyı isbât zımnında geçenlerde vukû‘ bulan keyfiyyet-i ma‘lûmenin nakl ve ta‘rîfi kâfi olup şöyle ki sâlifü’z-zikr Sadi Efendi ‘asâkir-i nizâmiyye için Mısır’dan külliyyetlü pirinc ir-sâlini Mehmed Ali Paşa’dan istid‘â itmek üzere Mısır Kapu Kethüdâsı Mazlum Bey’e ifâde idüb ifâdesi vechile pirinc Dersa‘âdet’e gelmeğe başladıkda Safvetî Paşa bu pirinc fenâdır ‘asâkire¹¹² virilen zahîre eyü olmalıdır deyü almamasını efendi-i mûmâ-ileyhe tenbîh itmiş ve her ne kadar Mazlum Bey sa‘y ve gayretde ve efendi-i mûmâ-ileyh dahi ifâdâtta kusûr itmemişler ise de müşârun-ileyhi iskât mümkün olamamışdır ve vâlî-i müşârun-ileyh pirincin bu cihetle beğenilmeyüb kalmasından usanarak bir sâ‘at evvel def‘i husûsunu Çiçenya bâzergâna tenbîh eylediğinden bâzergân-ı merkûm dahi kıyyesi altmış altı paradan Küçük Mâliye’ye ve ol dahi derhâl şerîki Safvetî Paşa vâsıtasıyla doksan iki paradan mîriye fûrûht eylemiş ve vâlî-i müşârun-ileyhin nüfûz ve iktidârı pirinci satmak husûsunda hiçbir şey’e yaramayub Küçük Mâliye ise derkâr olan iktidârını vâlî-i müşârun-ileyhe bu bâbda izhâr itmişdir bâlâda zikri sebkat itdiği üzere memâlik-i ‘Osmâniyye mahsûlâtının yed-i vâhid usûlüne idhâliyle icrâ-yı zulm olunmakda olduğundan İzmir nâhiyelerinde bir dürlü yed-i vâhid usûlünün tertîbine dahi mübâşeret kılınmakda olup şöyle ki Akdeniz’in ba‘zı sevâhilinde buğday gâlî bahâda olduğundan nefsi-i İzmir ile civârı buğdaya muhtâc olmak bahânesiyle İzmir’den buğday ihrâcı men‘ olunmuş ve bu men‘ keyfiyyetinden nâşî derûn-ı eyâletde buğday ucuzladığı gibi Küçük Mâliye bi’l-iştirâ yeni iskeleden kendi sefinelerine tahmîl itmekde (¹¹³) sevâhil-i mezkûreden mu‘ahharan vürûd iden havâdise nazaran oralarda dahi buğdayın bahâsı inmek hasebiyle zikr olunan yed-i vâhid usûlünden vazgeçilmiştir işte serbestiyyet-i ticâreti te‘sis iden mu‘âhede-nin hilâfına olarak envâ‘-ı bahâne ve suver-i muhtelif ile yed-i vâhid usûlü icrâ olunmakda olduğu tebeyyün idüb hâlbuki serbestiyyet maddesi için icrâ-yı emti‘a husûsuna yüzde üç yerine beş ve idhâl-i emti‘a için dahi yüzde on iki resm-i gümrük virilmektedir ve âhar bir dürlü yed-i vâhid dahi mücerred devlete hasârı mûcib olduğundan ve Devlet-i ‘Aliyye’nin [vr. 10] kuvve-i mâliyesi her tarafda telef olduğunı isbât iden mevâddan bulunduğundan zikr ve beyânı münâsib görülür¹¹⁴ şöyle ki Safvetî Paşa ile Küçük Mâliye İzmir ve civârı gümrüğüne el atub müşârun-ileyh sarrâfı Tınkıroğlu’nu dahi bu bâbda kendülerine şerîk iderek gümrük-i mezkûru evvelen zâhirde Hamdi Bey’e ve ba‘dehû Raşid Efendi’ye¹¹⁵ ilzâm idüb hâsılâtını taz‘îf itmek zımnında icrâ olunan mezâlîmiden başka taşradan Dersa‘âdet’e gelüb şey’ iştirâ iden kimesneler tenfirî mûcib envâ‘-ı harekât ile teb‘îd olundıklarından merkûmlar bi’z-zarûr¹¹⁶ İzmir’e gidüb oradan iştirâ itdiklerinde haklarında her dürlü himâyet icrâ olundığına binâen Dersa‘âdet Gümrüğü’nün hâsılatı gündün güne noksân bularak İzmir Gümrüğü’nün hâsılatı bir sene zarfında üç mislinden ziyâde tekessür itmişdir ve işbu gâsıblar bu kadar zulm ve sirkatle doymadıklarından bu mahalde zikr ve beyân olunan keyfiyyât fakat icmâlî olup eğer taşralarda dahi teccüs olunsa oralarda da bu vechile hareket olunmakda idüğü anlaşılır ve müstahdem olan ednâ me‘mûrların cümlesi Safvetî Paşa’nın adamları olduğundan me‘mûrîni mûmâ-ileyhimden istihsâl itdiği menâfi‘in bir sülüsünü gûyâ âhara virmek üzere

112 AE: ‘askere.

113 AE: bulunmuş ise de.

114 AE: görülüb.

115 AE: Derkenar; “İzmir kaymakamı Seydi Ali Paşazade vüzeradan Hamdi Paşa’dır. Râşid Efendi dahi tekrar İzmir gümrüğünü almış bir zâttır.”

116 AE: bi’z-zarûre.

ol sülüs dahi diğer sülüsünü kendüsü alub sülüs-i âharını dahi kalana virmekdedir ve ‘asâkir-i nizâmiyyenin ‘aded-i sahîhi yüz bin iken yüz elli bin hesâbından mâhiye ve me’kûlât ve mel-bûsât ahz olunmakda olduğundan eğer lâyıkıyla hesâb olunsa bu kadar temettü’ât ile sâ’ir bi’l-cümle me’mûrünün dahi itmâ’ı mümkün olarak kimsenin ağız açamayacağı tebeyyün ider ve bir me’mûrun itmâ’ı mümkün olduğu hâlde der-‘akab ‘azl olunub kendüsünden mazarrat muhtemel ise mahall-i ba’îde irsâl kılınmaktadır ve buna dâ’ir ma’lûm olan hikâyât-ı mü-te‘addideden en¹¹⁷ yakinde olub en ziyâdesi herkese mûcib-i te’essür olan hikâyenin ta’rîfi kâfîdir şöyle ki Osmân Bey¹¹⁸ Rızâ Paşa’nın müsteşârı olarak Mâbeyn’de müstahdem iken efendisinin nüfûzunu Safvetî Paşa tecâvüz itdiğini müşâhede itdikde¹¹⁹ pek cânı sıkılarak key-fiyyeti ba’zı mecâlisde söylemeğe başlayub hünkârın dahi kendiye hüsn-i teveccühü olarak aralıkda iltifât itmekde olduğundan terfi‘-i rütbe bahânesiyle Tobhâne Müdürlüğü’ne me’mûr olmak üzere bi’l-istizân Mâbeyn’den çıkarılmış ve altı mâhdan sonra Tobhâne’ye selâmlık olub câmi‘den çıkılır iken mîr-i mûmâ-ileyh hasbe’l-me’mûriye orada bulunmağla zât-ı şâhâ-neye mahsûs olan lutf ve şefkat iktizâsı üzere biraz tevakkuf buyurarak hâtırını su’âl ve ba’zen Mâbeyn’e gel deyü fermân buyurmuş ve ol cümleden dört gün mürûrunda mîr-i mûmâ-ileyh vefât idüb sebep-i vefâtı hünkârın melei’n-nâsda iltifât itmesidir deyü tevâtür bulmuşdur Safvetî Paşa’nın her maslahata el atdiğini isbât zımında Darbhâne’ye dâ’ir olan keyfiyyetin nak-li münâsib görülüb şöyle ki akçenin nizâmı ve kanbiyonun karârlaşdırılması [vr. 11] cümlelerin ma’lûmu olduğu üzere cesîm ve küllî fâ’ideyi mûcib olacaktır ve bunun icrâsını nâs Safvetî Paşa’dan bilmekte ise de hakikatde Reşîd Paşa’nın tertîbi olub ancak müşârun-ileyh bin sekiz yüz kırk bir senesi ‘azl olduğundan icrâ idememişidi ve Reşîd Paşa’nın tertîbini icrâ itmek Safvetî Paşa’ya güç gelmiş ise de hırs ve tama’ından ve tertîb-i mezkûru pek iyidir deyü hünkâra inandırmak ümidinden nâşi müşârun-ileyhin hengâm-ı nezâretinde tedbîr olunan mevâddan birini tahsîne mecbûr olmuşdur ve bu madde de gerek Büyük Mâliye’nin ve gerek Küçük Mâliye’nin itdikleri bin dürlü sirkatden biri el-hâletü-hâzihî hakikatde Re’îsü’l-Vükelâ bulunan Büyük Mâliye’nin hubb-ı vatanına mı yohsa hırs ve tama’ına mı delâlet eylediğinden zikri münâsib görülür¹²⁰ şöyle ki paşa-yı müşârun-ileyh yeni gümüş sikkenin darb olunacağı esnâda liranın yüz on guruşa kararlaştırıldığına göre sikke-i mezkûrenin vezn ve ‘ayârı dahi ne nisbetde olmak lâzım geldiğini Londra ve Viyana ve Paris’de hesâb itdirerek şu nisbetde olacağını ifâde idüb bütün külçeler nisbet-i mezkûre üzere tertîb olundukda Darbhâne Müdiri bulunan Düzoğlu mezkûr sikke nisbet-i mezbûre¹²¹ üzere¹²² darb olunsa lira yüz on guruş olduğundan Avrupa’ya gümüş akçe irsâl iden yüzde üç dört guruş kâr olacağını bi’l-mülâhaza keyfiyyeti müşârun-ileyhe ihbâr ve ‘ayâr-ı mezkûre âhar nisbetle sûret verilmesini iş’âr eyledikde kabûl itmeyüb maslahatı ifâdesi vechile yürütmeğe çalışmış ve Düzoğlu ehl-i ‘ırz bir âdem olub bu husûsun icrâsına râzı olmadığından mâ’adâ müşârun-ileyhin bundan dolayı ednâ bir bahâne ile kendüyi ‘azle çalışdığını hiss eylediğine ve Devlet-i ‘Aliyye’de cârî olan usûl iktizâsınca me’mûriyetden munfasıl olan kimesnenin ağız açmağa salâhiyeti olmadığına

117 AE: ekser.

118 AE: Derkenar: “Asr-ı Mahmûd-ı Sâni’nin Mâbeyn Hümâyun ikinci kâtibi olup mu’ahharen intişâr olunmuştur”.

119 AE: eyledikde.

120 AE: görülüb.

121 AE: mezkûre.

122 AE: Derkenar; tertîb olundukda Darbhâne Müdiri bulunan Düzoğlu mezkûr sikke nisbet-i mezbûr üzere sahh”.

binâen bârî ‘azl olunur isem de şu ‘ayâr maddesiyle müşârun-ileyhin re’yini evvelce ifâde itmiş olayım deyü keyfiyyeti meclise inhâ idüb keyfiyyet-i mezkûre lede’l-müzâkere Düzoğlu’nun hakk-ı yedinde çıkmakla ol zamân müşârun-ileyh hesâbda yanılmışız olmuş anın için yanlıssız deyü tebri’e-i zimmet idüb lâkin ol günden berü Darbhâne Nâzırı Tahir Bey¹²³ ile müdür-i merkûm Düzoğlu’na husûmet-i kaviyye peydâ eylemiştir ve kanbionun yüz on hesâbından biraz ziyâde olmak üzere yeni gümüş sikkenin ‘ayâr olunması husûsuna Safvetî Paşa’nın vâki’ olan sa’y ve gayretinin sebebi zâhir olduğu üzere şudur ki ma’lûm olan yed-i vâhid kontratosu mücebince ‘asâkire iktizâ iden levâzımatdan çuka ve bez emsâli eşyâ için Avrupa’ya ve pirinc için Mısır’a ve yağ ve eşyâ-yı sâ’ire için Eflâk ve Boğdân’a yüz on gurus fi’ât ile kambiyo çekmekden akçe irsâl itmekte daha ziyâde fâ’ide derkâr olacağı husûsuna mebnîdir ve bu vechile cemî’-i nükûd dışarı gideceğinden devlet külliyyen harâb olacağı derkâr ise de bunda be’s olmayub hatta Küçük Mâliye’nin (¹²⁴) [vr. 12] Devlet-i ‘Aliyye’nin bundan böyle az bekâsı olduğundan ‘acele ve şitâb ile davranub her ne tarîk ile olur ise olsun icrâ-yı merâm itmelidir işte paşa-yı müşârun-ileyhin Umûr-ı Mâliye Nâzırı olarak icrâsına ibtidâr itdiği zulm ve sirket bunlar olup bunların iş’ârından sonra ahlâk-ı mahsûsa ve usûl-i politikasına dâ’ir ba’zı hâlât dahi îrâd olunur ki paşa-yı müşârun-ileyh mücerred rüşvet ile tahsîl-i mesned eylediğinden Reşid Paşa’nın ‘azline nâ’il oldukdan sonra müşârun-ileyhin usûlüne muhâlif usûl kullanarak yaptığı şey’leri bozmağa çalışub nüfûzunu tezyîd ve te’yîd zımında hareket-i ric’iye ve ta’asubât-ı dîniyye tarafını iltizâm ile ol zümreye dâhil olmuş ise de zümre-i mezkûre ‘indinde bî-dîn ve akçeden başka Allah ve Peygamber bilmez bir âdem olduğundan gûyâ hulûs ve safvetine delîl-i kavî olmak üzere memâlik-i mahrûsenin mahall-i muhtelifesinde ‘İsevîler ‘aleyhine mu’âmelât-ı zâlimâne ve vahşiyâne icrâsına bâ’is olarak mu’âmelât-ı mezkûreyi bi’z-zât icrâ idenlere menâsıb i’tâ eylediği ve bir de hem süferâ-yı ecnebiyyeyi irzâ’ etmek ve hem dahi husemâsını teb’id birle kendi çerâğlarını ilerüye çekmek kasdıyla def’ ve tard ideceği kimesnelere süferâ-yı mûmâ-ileyhime fedâ iderek bu vechile berî’ü’z-zimme olan kimesnelere kabâhat yüklettiği derkârdır evvelâ mârrü’z-zikr Ermeni Ovakim’in maslahatını beyân idelim ki Ermeni Patriği bu bâbda süferâyâ mürâca’at itmemiş olaydı maslahat-ı merkûmeye kimesnenin dikkat itmeyeceği âşikâr idi ancak patrik-i mersûmun inhâsına binâen keyfiyyeti İngiltere Elçisi Sadr-ı a’zam’a ve Fransa Elçisi dahi Umûr-ı Hâriciye Nâzırı’na dostâne ve min-gayr-ı resm ifâde itdikleri vakitte maslahat Şeyhülislâm’ın yedinde olduğundan Safvetî Paşa düvel-i ecnebiyyenin bu misillü tavassutlarından fâ’ide-mend olması mümkün olacağını derk ve iz’ân itmekle maslahatı Meclis-i Şûrâ’ya havâle itmiş ve dîn bâbında Şeyhülislâm muktezâ-yı şerî’at böyle diyerek meclis-i mezkûr yok dimeğe muktedir olmadığından katline hükm olundıkda Safvetî Paşa merkûmun katlini kemâl-i debdebe ile icrâ ve süferâ-yı ecnebiyyeyi bazı mütâla’âta mecbûr etmek üzere merkûmun sırtında frenk elbisesi ve başında şabka olarak katl itdirmiştir ve düvel-i ecnebiyye elçileri vukû’-ı hâli devletlerine tahrîr ve iş’âr itdikden sonra cevâb olarak Fransa Devleti tarafından vürûd iden ihtârât-ı şedîdeyi hâvî bir kıt’a takrîr-i resmîyi devlet-i müşârun-ileyhâ elçisi Bâb-ı Âlî’ye takdîm eyledikde¹²⁵ takrîr-i merkûm tercüme olunarak hünkâra ‘arz olunmuş ve takrîr-i merkûmdan me’ mül olan netâyic-i vahîmenin mübâlağa ve i’zâmıyla bu husûs politikaca bir kabâhatdir bunun asıl

123 AE: Derkenar: “Muahharen valide kethüdası olan Tahir Paşa’dır”.

124 AE: kavlince.

125 AE: ettikte.

sebebi Re'is-i Meclis Nafiz Paşa'dır deyü zât-ı şâhâneye ifâde olunduğundan Nafiz Paşa [vr. 13] der-'akab 'azl olunub süferâ-yı mûmâ-ileyhime dahi bundan böyle bu makûle keyfiyyet vukû' bulmayacağı⁽¹²⁶⁾ va'd olunmuş ise de ol esnâda Bilecik'de dahi işbu katli maddesinin aynı vâki' olduğundan İngiltere ve Fransa devletleri zikr olunan va'd-i şifâhînin muharrer olarak i'tâsını istid'âya mecbûr olmuşlardır ve bu husûs vakâyi'-i ahîrenin zuhûruna sebep olub şöyle ki İngiltere ve Fransa elçilerinin bi'l-iştirâk takdîm itdikleri diğer takrîr-i resmî pek şedîd olduğundan asıl maddede medhali olanlar ra'se ve ıztırâba düşüb hatta bu maslahatı bi'z-zât hünkâra 'arz ideceğiz deyü derûn-ı takrîrde mezkûr olduğundan Safvetî Paşa cümleden ziyâde havf[a]⁽¹²⁷⁾ dûcâr olmuş ise de işbu tehdîd keyfiyyeti mahz-ı hatâ olub asıl maddenin adem-i husûlüne bir ramak kalmış idi çünkü paşa-yı müşârun-ileyh tehdîd-i mezkûrun mücerred kendi¹²⁸ 'aleyhine olduğunu Rızâ Paşa'ya beyân ile men'-i icrâsı zımnında iktizâ iden esbâbı va'd itmiş ve ba'dehû fevkal'âde bir meclis-i umûmî tertîb ile bi'l-cümle ulemâ ve zâbitân-ı 'askeriyeyi da'vet iderek maslahatı¹²⁹ gûyâ ahâlî ayaklanub elçilerin takrîrine kendileri cevâb veriyorlar sûretine vaz' itmiş ve mansıbını muhâfaza kaydıyla sûret-i zâhirde bir ihtilâl göstereyim der iken hemân hakîkî isyân zuhûruna sebep olmağa az kalmış idi hatta Rıfat Paşa süferâ-yı ecnebiyye ile mülâkâtında matlûbunuzu i'tâ itmek arzûsundayız amma isyândan havf idiyoruz ve İngiltere Baştercümânı'na dahi eğer bu bâbda ısrâr iderseniz hünkârı bile tehlikeye sokarsınız demişdir ve bi'l-cümle ahâlînin vukû'a gelen telâşları fakat Dersa'âdet'de bulunanların ma'lûmları olub eğer maslahat biraz daha sıkışsa idi Avrupalı mu'teber kimesnelerden ekseri Dersa'âdet'i terk idecekler idi İngiltere ile Fransa elçileri işbu komedyana ya'ni oyuna aldanmadıkları derkâr ise de Safvetî Paşa'nın muvâza'a tarîkiyle ve muta'assıbların sahîhan ızhâr ve tertîb itmekte oldukları isyâna şâyed kendüsü dahi dayanamayacağından havf ve ihtirâz eylediklerine ve yeniçeri tarafdârları dahi kendülerini göstermekte olduklarına binâen Rızâ Paşa ile müşâru-ileyhe âdem irsâl iderek derdest-i müzâkere olan maslahat zât ve şahsa mahsûs olmayub ancak kendi devletlerinin ulüvv-i cenâbı ber-kemâl olduğundan matlûb itdikleri husûsât mürüvvet-i beşeriyye ve insâniyetden ibâret bir keyfiyyet idüğünü tevsikât-ı kat'iyye ile te'yîd eylediklerinde der-'akab maslahat hitâm ve nizâm bulmuşdur ve maslahat-ı mezkûrenin hitâmında dahi asıl medhali olan zât Safvetî Paşa olub Ermeni-i mersûmun katli maddesinde andan gayrı müttehim olmadığını Dersa'âdet'de hünkârdan mâ'adâ herkes bilür ve hünkârdan başka cümlesi her şey'in sıdk ve hakîkatine vâkıfdır gerek millet-i İslâmiyye ve gerek süferâ-yı düvel-i [vr. 14] ecnebiyye beyninde hünkârı hakîkat-ı hâle vâkıf idecek bir âdem bulunmayub Rızâ Paşa'm izn ve ruhsatı olmadıkca kimse hünkâr ile lakırdı itmek ve yâhûd yanına varmak husûslarına muktedir olmadığı ta'accüb ve istiğrâb idecek bir keyfiyyetdir işte Safvetî Paşa'nın vikâye-i mesned ve zahîri olan muta'assıbân gürûhunu irzâ niyetiyle tutduğu usûl budur ve hareket-i ric'iyeye takımıyla muta'assıbân takımı başka başka birer zümre olarak ahadühümâdan ba'zıları âharın tarafdârı bulunduğundan müşârun-ileyhin hareket-i ric'iyeye zümresi hakkında ibrâz eylediği¹³⁰ hizmet şudur ki Devlet-i 'Aliyye'yi Avrupa'dan tefrîd ve teb'îd iderek Sultan Mahmud'un îcâd ve te'sîs itdiği husûsâtı idâre ve tasarruf bahânesiyle

126 AE: şifâhen.

127 AE: telâşa.

128 AE nüshasında bu kelime geçmemektedir.

129 AE nüshasında bu kelime "sahh" ilavesiyle derkenar olarak ifade edilmiştir.

130 AE: ittiği.

ilgâ ve tagyîr idüb ez-cümle hüdâvendigâr-ı müşârun-ileyhin tahsil-i ulûm ve ma'ârif zımnında Avrupa'ya irsâl itdiği Müslim çocuklarını i'âde birle vefât itmiş olan zâtın nâm ve şöhretine delâlet iden mevâdd beyne'l-İslâm azîz ve muhterem olarak kimse dokunmağa cesâret itmez iken Safvetî Paşa dokunmağla hüdâvendigâr-ı müşârun-ileyhin şânına şeyn getürmüşdür ve el-ân Avrupalı 'İsevîler bi'l-cümle umûrlarında envâ'-ı su'ûbât ve mevâni'e ducâr olub re'âyâ bulunan 'İsevîler ise dürlü dürlü bahâneler ile mazlûm ve mağsûb olmaktadır lâkin yalnız bir şahs ya'ni müşârun-ileyhin şerîki ve câsûs bulunan Küçük Mâliye beliyât-ı merkûmeden sâlimdir memâlik-i 'Osmâniyyede zuhûra gelen vukû'âtâ ve ale'l-husûs vukû'ât-ı mezkûreye sebep olan zâtlar kangıları olduğuna ekseriyâ Avrupa'da kesb-i itilâ' olunamayub ez-cümle memâlik-i mezkûrede vukû' bulan uygunsuzlukları Avrupa gazeteleri Rızâ Paşa'ya isnâd itmektedirler filhakîka Safvetî Paşa'nın feyzine müşârun-ileyh bâ'is olduysa da mesâlih-i 'Osmâniyyenin kendü hakikatini bilenler 'indinde ma'lûm olduğu üzere Rızâ Paşa'nın Safvetî Paşa'yı 'azle iktidârı olmayub bâ-husûs mansıb¹³¹ ve hareket-i ric'iyeye meyyâl olan zümreler nezdinde Rızâ Paşa'dan ziyâde kuvvet ve miknet kesb itmiş ve her bir mansıbdâ ve taşra me'mûriyetlerinde kendi çerâğlarını istihdâm itmekle cümlesi kendinin sâdıkı bulunmuş olduğundan müşârun-ileyhin 'azli takdîrinde dolâb-ı devletin idâresi mümkün olmayacağı ve bu aralıkda Arnavudluk'da vukû' bulan ihtilâle nazaran dolâb-ı mezkûr birdenbire deverândan kaldığı hâlde çok tehlike ve muhâtarayı mûcib olacağı âşikârdır ve Arnabudluk diyârının ahvâli ne olduğu Avrupa'da ma'lûm olmayub diyâr-ı mezkûrede 'İsevîler sâ'ire¹³² nisbetle külli-yetlü olduklarından ehl-i İslâm ile 'İsevîler karışık olarak beynlerinde nikâh ve izdivâc bile vukû' bulduğu ve muhârebe vakti ehl-i İslâm ve Rum ve Katolik mecmû'ı birden Devlet-i 'Aliyye 'aleyhine kıyâm itdikleri ve nehb ve gâret [vr. 15] ve haydudluk hâletleri Arnabudluk'da vukû' bulmayub hudûdda vâki' olduğu ve hâlât-ı merkûmeye ibtidâr idenlerin ba'zısı İslâm ve ba'zısı Rum ve Katolik idüğü ve Arnabudluk'da herkesden ziyâde nâfîzî'l-ahkâm olub bi'l-cümle Rum ve ehl-i İslâm kendiyâ itâ'at iden kimesne ihtiyâr birer Rum metropolidi olub merkûm metropolid Rusya Devleti tarafından müte'addid iftihâr nişânlarına nâ'il olduğu husûsları ve bu misüllü hâlât-ı sâ'ireyi Avrupa'da kimse bilmez ve Arnabudluk'da vukû' bulan isyânın ve ahvâl-i hâziranın sebep-i evveli memleket-i mezkûrenin muhâfazasına me'mûr olan Arnabud vâfileri üç birâder olub¹³³ üçü dahi ashâb-ı servetden olarak vâriyetlerinin külli-yetlü mikdârı Dersa'âdet'de mukîm sarrâflarda iken beynlerinde akçe nizâ'ı vukû' bulmağla küçük birâderleri keyfiyyeti Safvetî Paşa'ya iş'âr eyledikde Dersa'âdet'e gelüb maslahatlarını ifâde ve beyân itmeleri ve maslahatları insâf ve hakkâniyet üzere tesviye ve tanzîm olındıktan sonra artık karındaşca geçinmeleri husûslarını birâderân-ı mûmâ-ileyhime tenbîh eylediğine binâen mûmâ-ileyhim tenbîh-i mezkûra bi'l-ittisâl¹³⁴ Dersa'âdet'e geldiklerinde müşârun-ileyh mûmâ-ileyhimi gasb u selb ve Anadolu'nun içerüsüne nefy ve iclâ itirdiğinden Arnabudlar gazaba gelerek vâfilelerini istemekde olduklarıdır ve sebep-i sâni'si Arnabudluk'dan 'asker tahrîr itmek murâd olduğudur¹³⁵ ve Safvetî Paşa madde-i 'isyânın imtidâdına ve ıslâh-ı zâtü'l-beyni men'e sa'y itmekde olub çünkü 'isyân mümtedd oldukca kendi olmadığı hâlde

131 AE: mu'taassıb.

132 AE: sâ'irlere.

133 AE: Derkenar: "Abdurrahman Paşa ve Hıfzı Paşa ve Hasan Paşa".

134 AE: bi'l-ittisâl.

135 AE: olduğundan.

dolâb-ı devlet deverândan kalacağından bu sebeble kendiye ihtiyâc derkâr olub ‘azl olunamı-yacağınyı eyüce bilür işte el-ân memâlik-i ‘Osmâniyye’de politikaca ve ticâretce cereyân iden hâlât bunlar olub altun anahtar her mahalde iş görür ise de ⁽¹³⁶⁾ kuvve-i cebriyye ile icrâsına muktedir olmadığından vazgeçüb ba‘dehû hîle ve mahâretle merâmına nâ’il olmuş iken Safvetî Paşa kendüyi hüdâvendigâr-ı müşârun-ileyhden ziyâde sâhib-i iktidâr zannediyor Devlet-i ‘Aliyye el-ân Arnabudluk’da olmadığı¹³⁷ gibi kendi ahâlîsiyle muhârebe itmek üzere hakikatde eğerçi noksân ise de zâhirde bilâ-mücib yüz elli bin asker istihdâm itmekdedir ve bu maddede kabâhat mücerred devletin ve daha doğrusu vükelânın olub vükelâ-yı mûmâ-ileyhim ahâlînin hayr ve nef’i icâbınca tedbîr-i umûr idecek yerde ahâliyi selb ve nehb itmek ve gayza ve gaza-ba getürmek murâdındadırlar ve memâlik-i ‘Osmâniyye’de virgü maddesi nizâmında olmadığından virgü asâkir ve donanma ile tarh ve tahsîl olındığı ve nizâmsızlık herkesin işine yaradığı ecilden hareket-i ric’iye ashâbının niyeti nizâmsızlığı ibkâ ve temdîd itmekdir Reşid Paşa’nın en büyük kabâhati Devlet-i ‘Aliyye’nin umûr-ı mâliyesini nizâma idhâl itmek [vr. 16] murâdında olduğudur ve Devlet-i ‘Aliyye hakkında arzû ve temennî ittığımız husûs mücerred Sultân Abdülmecid hazretleri vâlid-i mâcidi gibi mülkü kendi idâre itmesidir ve şimdiye kadar beyân ve tafsîl olunan keyfiyyâtdan başka şey kalmayub Devlet-i ‘Aliyye’nin idâre-i mâliyesinde vukû’ bulan ⁽¹³⁸⁾ uygunsuzluklardan mâ‘adâ uygunsuzluk zuhûra gelmez ve nâsı sülûk gibi emen kimesneler artık doydular zannında iken meğer bu bâbda aldanmışız çünkü bu günlerde telâşî mücib ve memâlik-i ‘Osmâniyye’de emr-i zirâ‘atin büsbütün ihlâlîni müstevcib olan ba‘zı esbâba teşebbüs olunmuş olub şöyle ki diyâr-ı Avrupa’da kaht u galâ emâreleri zâhir olmağla köylüler kâra tama’ iderek maddenin nihâyeti nereye varacağını mülâhaza itmeksizin ne kadar buğdayları var ise cümlesini fûrûht ideceklerine ve bu misillü hâlâtta¹³⁹ zamân-ı müstakbeli düşünmek ve iktizâ iden esbâb-ı muhâfazayı istihâl eylemek Devlet-i ‘Aliyye’nin vâcibe-i zimmeti bulunduğuna binâen bi’l-cümle memâlik-i mahrûseden buğday ihrâcî men’ olunmuşdur me‘âlinde süferâ-yı ecnebiyyeye bir kıt’a müzekkire-i resmiyye i’tâ olundukda ibtidâ-yı emrde herkes ta‘accüb itdiyse de ba‘dehû keyfiyyetin tahkîkine ibtidâr olunarak Avrupa’da kaht u galâ vukû‘atının¹⁴⁰ aslı olmadığı ve her taraftan tahsîl olunan vukûf ve ma‘lûmâta nazaran mecmû’-ı memâlik-i ‘Osmâniyye’de ve ale’l-husûs Anadolu’da zahîre bol ve mebzûl olduğu tebeyyün itmesiyle vükelâ-yı Devlet-i ‘Aliyye kendi teleflerini mücib olur böyle bir harekete ibtidâr ile bir kalemde memâlik-i mahrûsenin zirâ‘atini bütün bütün ihlâl itmeleri acabâ ihtilâl-i şu‘ûrdan mı neş’et idiyor deyü herkes birbirine sormağa başladı ve cünûn kabîlinden olan hareket-i mezkûrenin âsârı küllî derecede hasârı mûris olacaktır ve hâsıl olan telâşdan nâşî herkes işbu mu‘ammânın tahkîki zımnında arkasına düşüb çünkü memâlik-i ‘Osmâniyye’de duyulmadık şey olmadığından az vakit zarfında halli mümkün olmuşdur şöyle ki Safvetî Paşa ibtidâ-yı emrde Dersa‘âdet’de fîkdân-ı zahîreye dâ’ir ba‘zı mu‘înler ma‘rifetiyle ortalığa vesvese ilkâ idüb keyfiyyeti kendi dahi Meclis-i Şûrâ’da beyân eylemiş ve ekser â‘zâ fakat lafzen olarak birkaç kimesneden mürekkeb bir kumpanyanın gerek Dersa‘âdet ve gerek ‘asâkir-i nizâmiyye için iktizâ iden bi’l-cümle zehâiri kontrato ile i’tâsını

136 AE: hele geleydi Dersa‘âdet’tedir Sultân Mahmud dahi Arnabudluk’dan ‘asker tahrîrini murâd itmiş ise de.

137 AE: olduğu.

138 AE: Derkenar: “uygunsuzluklardan mâ‘adâ”.

139 AE: hâlâtdan.

140 AE: vukû’unun.

teklîf itmiş ve vükelâ-yı devlet telâşda bulundıklarından merkûm kontrato pek fâhiş bahâ ile olduğu hâlde kabûl olunmuş ve mezkûr kumpanya husûs-ı mezbûra me'mûr olduğu gibi zahîre mübâyâ'asıyçün taşranın ba'zı mahallerine müte'addid me'mûrlar sevk ve irsâl ile Safvetî Paşa'nın çerâğları bulunan vülât-ı memlekete hitâben müşârun-ileyh tarafından tavsiyenâmeler virilmiştir ve tavsiyenâmeler iktizâsınca buğday virgü [vr. 17] akçesiyle mübâyâ'a olunacağından zikr olunan kumpanya mîrînin virgüden hâsılı¹⁴¹ olan akçesini kullanarak temettü'ideceği derkârdır ve me'mûrîn-i merkûme vâlilere buğday pek bahâlidir ve frenkler ziyâde bahâ ile kapmakda olduklarından memlekette artık zahîre kalmayacaktır deyü devlete tahrîridin diyerek öylece tahrîr itdirmiş olduklarına binâen Devlet-i 'Aliyye dahi keyfiyeti tahkik itmeksizin mecmû'-ı memâlikden zehâir ihrâcını men' itmiştir ve bu haber taşraya münteşir oldukda buğdayın fi'âtı birdenbire pek çok tenezzül bulacaktır işte mezkûr kumpanyanın ilkâ olunan galâ korkusuna mebnî ağır bahâ ile satdığı zahîreyi yine korku sebebine ya'ni buğdayın kıymeti inerek sâhiblerinin satılmaz kalur havfına mebnî ucuz bahâ ile ihtikâr itmekde olduğu tebeyyün eylemiştir ve işbu madde-i zarûriyenin zikr olunan kumpanyaya kırk bin kise akçeye karîb kârı mûcib olacağı hesâb olunmuştur ve menfa'at-i merkûme Dersa'âdet ahâlisi fukarâsının ve ehl-i zirâ'at ve hırâsetin yüzünden husûle gelecektir ve bu husûsun netîcesi memâlik-i mahrûsede emri-zirâ'atin külliyyen halel-pezîr olmasını mü'eddî olarak Eflâk ve Boğdân ve Sırp eyâletleriyle Rusya'nın eyâlât-ı cenûbiyyesinin zirâ'atini tervîc idecektir Dersa'âdet'e iktizâ iden zahîreyi virecek kimesneler sûret-i zâhirede eşhâs-ı muhtelifeden mürekkeb mezkûr kumpanya ise hakikatde Safvetî Paşa ve birâderi Mustafa Efendi ile Küçük Mâliye'den ibâret olduğu Dersa'âdet'de cümlelerin ma'lûmu olduğundan zahîre ihrâcının men'i mücerred bu husûsda kâr ve menfa'ati olan kimesneler tarafından tertîb ve icrâ olunduğu zâhir olmuştur ve Küçük Mâliye'nin işbu zahîre maddesinde hâsıl olan kârından başka müzekkire-i resmîyyeye muhâlif olarak zahîre ihrâcının ruhsatını hâvî virilen tezkireler maddesinden dahi hâsıl olacak menâfi'î efendisi ile taksim ideceği derkâr olduğundan mâ'adâ eşhâs-ı merkûm idhâl-i eşyâ yed-i vâhidini tahsilden sonra ihrâc-ı eşyâ yed-i vâhidini tahsil itmek üzere ibtidâ-yı emrde buğdaydan başlayub ba'dehû bağlara ve ba'dehû ipeğe ve sâ'ire teşebbüs itmek husûsunda pek çok 'acele iderek tezkire fûrûhtuna ve navl masârifinden başka cemî' rûsûm ve masârifi te'diye olunmuş olmak ve ol vechile sefineye tahmîl olunmak üzere buğday mübâyâ'asına mübâşir¹⁴² itmiş ve keyfiyet süferâ-yı ecnebiyyenin ma'lûmları oldukda derhâl iktizâ iden vukûf ve ma'lûmatın tahsiline ibtidâr birle meğer büsbütün aldanmış oldukları tebeyyün ve tahakkuk eylemiş olduğuna binâen İngiltere ve Fransa ve Avusturya elçileri hakikat-i hâli ve envâ'-ı belâyâyı mûcib olan esbâb-ı mezkûrenin menş'e'ini Devlet-i 'Aliyye'ye beyân ile devlet-i müşârun-ileyhâyı ikâz idecekleri rivâyet kılınmakda ve herkes bu husûsun netîcesine kemâl-i telâş ve ızdırâb ile [vr. 18] muntazır olmaktadır ve eğer süferâ-yı mûmâ-ileyhîmin ifâdeleri üzerine dahi Safvetî Paşa 'azl ve ibreten-li's-sâ'irîn te'dîb ve mücâzât olunmaz ise artık Devlet-i 'Aliyye'den hayr yoktur imdi gerek Devlet-i 'Aliyye ve gerek kadîm Avrupa'nın usûl-i politikası haklarında muzırr ve¹⁴³ vahîm olan usûlü himâyet iden zâtı 'azl itdirmek muktezâ-yı şân-ı sefâretidir ve vükelâ ve me'mûrîn-i fihâmın re'yince Rızâ Paşa muktedir ve müdebbir bir âdem ise de Safvetî Paşa'nın nüfûzuna mağlûb olduğundan müşârun-ileyhe

141 AE: hâsıl.

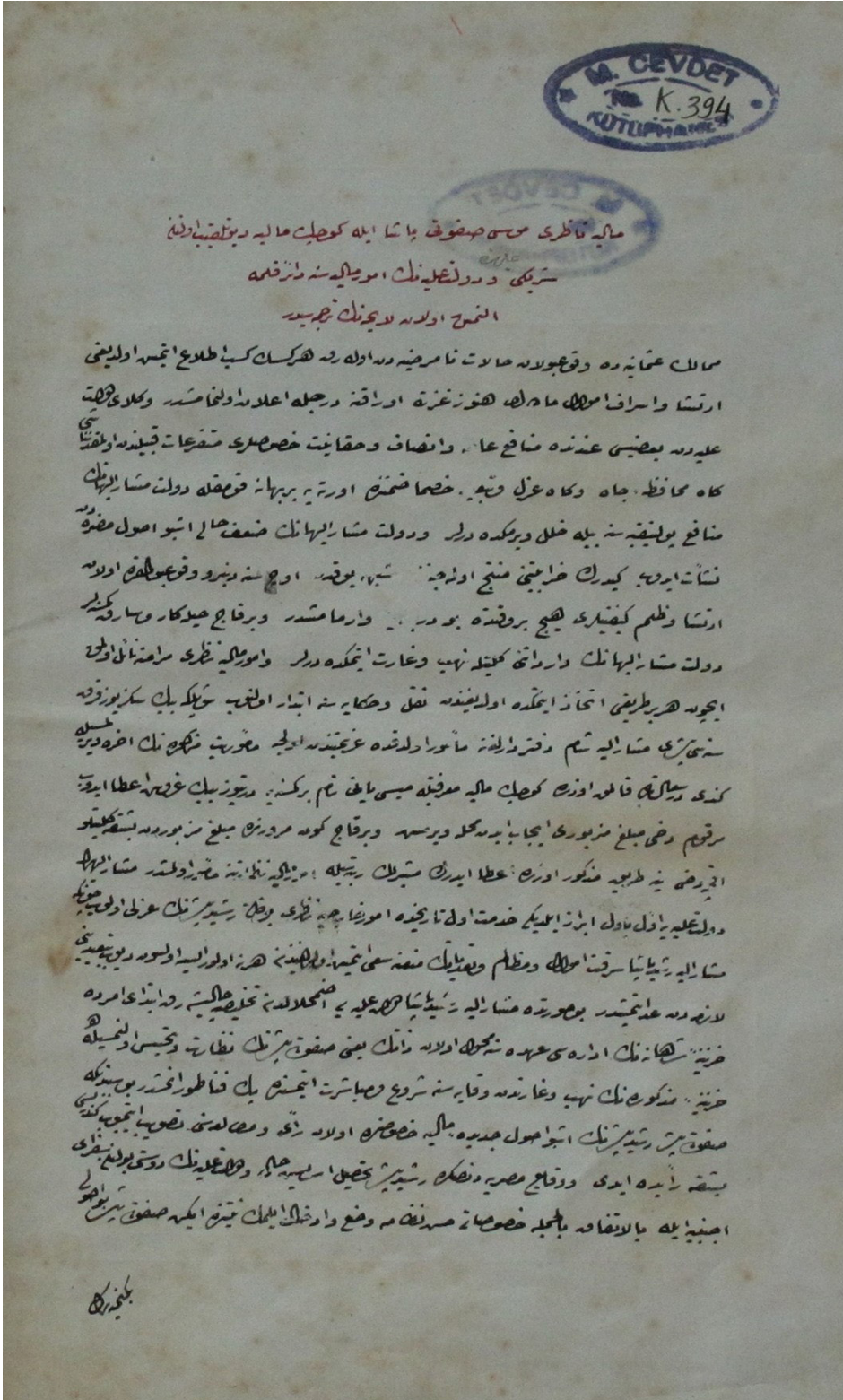
142 AE: mübâşeret.

143 AE nüshasında bu bağlaç geçmemektedir.

mu'âvenet itmek süferâ-yı ecnebiyyenin vazîfe-i me'muriyetleridir ve ol zamân Mâliye Nâzırı bir hafta bile dayanamayub süferâ-yı selâse ısrâr ve şiddet ve metânet ızhâr itdikleri takdîrde ehl-i İslâm'dan el-ân ağız açamayan ma'lûmâtlı ve dirâyetli zâtlar cesârete gelerek mûmâ-i leyhime i'âne zımında kendileri dahi çabalayacakları derkârdır ve İngiltere elçisi Sadr-ı a'zam ile vâkî' olan müzâkeresinde ihrâc-ı zehâirin men'inden bahs olındığı esnâda mu'âmele-i mahsûsa-i hafıyyenin icrâsıyçün ibtidâr olunan hîleyi beyân ve tasdîk iderek cümlesini isim ve resmiyle ta'rîf itmiş ve bir müddetten berü Devlet-i 'Aliyye'nin dûçâr olduğu beliyenin sebebi mücerred iki mâliye idüğünü beyân eylemiş olduğu rivâyet ve te'yîd olunmaktadır ve işbu men' keyfiyetinin ilgâ olunacağına kimesnenin şübhesi yoğise de taşrada buğday inmiş ve iktizâ ideni mübâyâ'a olunmuş olub Safvetî Paşa herkesin ağzını kapayacak kadar akçeye mâlik olduğuna ve pâdişâhın etrâfı itmâ' olunmağla süferâ-yı ecnebiyyenin ifâdâtı tağyîr olunmaksızın hünkâra ve belki Rızâ Paşa'ya bile vâsıl olmayacağına binâen Safvetî Paşa yine mesnedinde bâkî ve pâyidâr olacaktır¹⁴⁴.

144 AE nüshasının sonuna bir de mim harfi ilave edilmiştir.

Ek 2: Kitaplık Nüshası

بکثیره ایله برده دولت تجاره در کوی برده بیده اولدیغی و قح خصمانه بیک عزت
 و تعینیه و بجه و بهانه بیایلمک قصده اولویجه صریحاً کوهی صام اقدیک عزت و دویم
 نام ارمیک قق و اعذتی حقیقتو خصم و قبی اولوی و در سابقه اولدنه قدر مالیه
 مستخدم اولدنه نایب ایلک بیلنه و مقول مریضک کیفیت نظیره اولدورمه برز و قنده صکره
 مدینه برجه جوانه کانه بلبلک نام مکره سلام اولویم و عیج اولدورمه اولدق قفق و قفق
 اقدیک انصافک بهانه اتحاد ایلمه و صبر بیک جریغزده عزت اولدورمه ایله اقدق مریض
 قاشکله اولدق اولوقته عزت اولوی بینه صفوق بیک جریغزده بری نصیبینه حالیک
 اقدق مریض ایسی صفوق ایله بیک مریض اولدورمه مدت مدید بلق مذکوره اقامتیه مریضه
 برزات ایدی و صبر بیک و انصافک قفقری و صبر بیک جریغزده مریضه و انصافک
 عقل و فطانت و بیات حته ایصال و تقاضای اولوی جهیزه ذات مخصوصه نفوذ کبایه
 اولدورمه کل یوم دولت طرفینه کوی کاره خطا لریناسی نفوذی بریش بر ایدینه نصیب
 صورتی باره اسانک اولدورمه و عیج بیه نه اقدق دولت علیه ایله مریضی و قح عیجیه حالات
 اسانده بوزیک کیب قیقک فاضل اسیم قومی تربیه و صبر بیک مسا ایلمک نظاره ایلمک
 اوج ایله فاضلی کاما اولدورمه و قق مریض کیب کیب عیجیه بیک بولمده ایله صفوق
 مالیه نه مریض فاضله عطا نه ذر کون کونه بهانه ایله مصلحتی منافع مخصوصه تطبیح
 صفوق اولدورمه اولدورمه اولدورمه اولدورمه اولدورمه اولدورمه اولدورمه اولدورمه
 بیک کوی بوز قومه برستی ایلمک قومی مذکوره بوز بیک کوی بوز مریضه مریضه ایلمک
 اولوی اکر اولوی قالیق بوز اولدی و اولدورمه و ایلمک بیک بیه قدر جمعی مریضه ایلمک
 بیکون اعتبارده صفوقه سببیم نظر ایله اطراف و مصلحت اولوی بوز بیک مریضه بوز
 بیک بیکه و بیک ایلمک بیک فایده اولدورمه اولدورمه ایلمک نظر مریضه مریضه ایلمک
 قومی کیب ارا کینه اولدورمه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک
 مریضه ایلمک بوز بوز اولدورمه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک
 بوز بوز ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک
 و ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک
 بیک بیکه مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک مریضه ایلمک

ماعدًا قائمًا استرا ایدر کتبه اولدوغی غرض مرسوم بوند فائده بالاسترا دعقب خزینه کتوبه بلونقصه
نقده تبدیلی ایدر دستمالیه رضی دیوبه سیریه بلونقصه فائده اولدوغه ادا ایدر ایدر و سیریه مطابینه
بیک فائده اولدوغه کتله کرک معادله تجاریه کتله کرک اورینا اورینا فایده اولدوغه نقده فایده اولدوغه
مالیه نظرنده اولدوغه فائده کتله کتله مالیه کتله کتله تبدیلی ایدر اولدوغه بوند بوند بوند بوند بوند
ایتمده ایدر ایتمده فائده کرک بوند مالیه کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله
اصحاب مطوبه توفیر ضرری مؤدی اولدوغه ایدر دستمالیه مقیم تجار بویکسینه تلاشه دروسه
بیک حیره اولدوغه بیخلفین رضی درک دار عامه ایدر کتله بونی مالیه نظره حاضر اولدوغه مالیه نظره
عضواک دیرینه صدر مسالیه عضواک ایتمده تجار مرقوم بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
نظر مسالیه رضی مذکره بیکر شکرک تجار مرقوم بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
صدر مسالیه غرضه تبیه قریه بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
نظر بونی کتله بعدد ختمه اولدوغه کتله مسالیه ایتمده بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
اولدوغه بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
دولت خزینه اولدوغه صتی تیزک بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
مذکور بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
ایوردوغه بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
اولدوغه بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
اغایه ایله صحتی اولدوغه کار ده نصفه بیکر بیکر کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله کتله
سازلردی بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
لویقله انفاذ و اجرانه اهتم ایتمک خصوص کتله تبیه اولدوغه اولدوغه اولدوغه اولدوغه
وقت و زمانه ادا اولدوغه و عقبنه بلونقصه بلونقصه بلونقصه بلونقصه بلونقصه بلونقصه
مستقیم اولدوغه بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
اولدوغه بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
عسکرک مصارفه بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند بوند
توفیق مباحه ایتمک و از از از ادا اولدوغه اولدوغه اولدوغه اولدوغه اولدوغه اولدوغه اولدوغه
اولدوغه

۴

برهفته مالیه نظریته مبالغه خذیه با بیلده علی الحساب بر مقدار اعطای اتمک خصوصیه به عبارت
 ایدی که با یک سنه دروز صوفیه با سائل اصوله مهارفات نظریه ممکنه اولدی ازا قی وریمل اولدی
 دیوره بیری کونا کونه بهانه لایله اولدی ایدیهما بطلوبه سکا ت ایدی مرقومله جواب اولدی ایدی بوقدر
 کلجک ای کلک دلیلیه ایشیه کد کلری نه اولدی جواب دیرلرک بعضی جزوی برسی اولدی ایدی
 بعضی اید مرقومله مایوس اولدی و خزینه وارد قلدنه ذکر اولدی ایدی اوز جواب دیرلایله ایدی اولدی
 کوصلک مالیه کیده اولدی ایدی جورجو مرقوم کلری کد لره اخط اولدی ایدی مرقومده مرقومله
 کوصلک مالیه کد کلرله مرقوم بلرله سیکری بوز اولدی ایدی اولدی ایدی ویکری نقصانه قیرده
 اولدی ایدی دیر کد کلرله تخصی مرقوم ایدو نقصانه ایدی ایدی سیکری و حال مالیه نظریه کورک
 نقده تبدیلی ایدی نظر مسالیه ایدی اولدی سیکری مطلوبه کسک مهارفات نظریه دیرلایله
 خصوصیه اجرا اولانه حیل بوراده مرقومله اولدی ایدی ایدو عاصیه حرکتک ایدی اجرا مرقومله
 نظریه بولانه حاجی دهم ایدو برهفته کد کلرله اعطای اولدی ایدی مالیه کیده کوصلک مالیه کد کلرله
 سیکری اعطای اولدی ایدی اصحاب مطلوبه ایدی ایدی علی الحساب اولدی ایدی و ایدو دیرلایله
 بعضی سیکری ایدو و عددی اولدی ایدی کد کلرله کد کلرله ایدی ایدی اولدی ایدی مساهده ایدی
 ایدو حیل و حفا مینرک مطلع اولدی ایدی صفیق ایدو ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی
 بعضی کد کلرله ادا اولدی ایدی بعضی ایدی هیچ برجه دیرلایله ایدی تقسیم اولدی ایدی ایدی
 مجلسی ارضای ایدی ممکن اولدی ایدی بنا ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی
 اسکا ت ایدی سیکری کد کلرله عرصه ایدی کوصلک مالیه کد کلرله برجه مرقومله ایدی ایدی
 دیرلایله مسالیه ایدی ایدی اولدی ایدی کد کلرله نقد مساجله اعطای ایدی سیکری ایدی ایدی ایدی
 مسالیه زیر ایدو بولانه ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی
 یکلرله ایدی دیرلایله ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی
 سیکری ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی
 نظر سید مرقومله مرقومله ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی
 اتانده رساله عامره ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی
 مایای مسالیه حیل و طه ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی
 اولدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی ایدی

دوختا اداره سنده بشقه متوری اولوب اکر حفظ جاه و جلال سوزاندولیس زیر نظارتی و قوی اولوب
کیفیاتده صرف نظر ایتمک مجبوردر چونکه ترسانه نیک مجموع اراضی مالیهسی واعطای اولسانه لوزاماتی
مالیه نظرنیک بزرگی اولوب اوله ترسانه مستشاری بولنجه مصطفی افندی مجبوردر و غلط نیک کویلیک مایه
ترسانه دهها نایه ایسه کورنجه نوبله کافه لوزامات تخصیص مقبوله مباحیه و اشتراک اولوب
واجب ستای سنده اولدیفنده عمرتی ترسانه ده کوردرک احتیاط اولوب اوله فقیر دلاله اراضی
ترسانه ایاید باصه میه مقدردر و مستشاری اولوب کویلیک علیه نیک خیرتی الزام ایتمکده اولدیفندی
ایات ضمیمه برها جنبله حدایق مباحیه و اشتراک ایتمکده لوزامات مذکور نیک
جنسی و کیفیتی قایتی و مقدر و کیتی رضی ایلی قات اولوب مثلا برمالکده بر نظارتی اولوب
اولدیفندی مالکده بایفندی اکیلیک قضا لایه سرکی ویرلمکده در الحاصل مالیه نظرنیک ترسانه مستشاری
کچی بر قایج بزرگی دهها اولوب لایه کلمه و عیله نیک قریباً اولوب صیقا جفته سیه یوقدر
وعساکر خدمتک لوزامات رضی ایلی اولوب اولوب یعنی کویلیک مالیه ایله مینی یا زینتی
یه واحد صحت اجل اولدیفندی در و صیله و سرتی ایله تخصیص منفعت اولوب در صیله و در فقط
مالیهسی سوه ایکنه بیک کیسای قریباً اولدیفندی کسانه بوز بیک کیسای قریباً بوز اولدیفندی
اولدیفندی غرضی قدر نقصان قیطص اولدیفندی مال لایه کیمله کارلر بوقدر ایله قناعت ایدرک
ترک عرض و طبع اتمدی لایه ده ایله کیمدر بالجه عسکر نفع مینک لوزامات و دهها لایه کیمدر
ساره نیک اعصای متعدد تجاره مجمله اولدیفندی هریری مختلفه تجارته نوبله ایلی شکر بلایا
میرغی بیج واعطای ایتمکده اظهاری جوده کوردرک بوجوه صیله یدوز ایتمکده اراضی غرضی
لازم و بیک لایه عدایله نیت و قصود مرقوم در نتیجه قدسی بیک مملکده بولنه نیت اجرائیه
نائق اولوب یعنی زخائر مالیه نیت ظاهره اریجه اغویب نیت برامتی ایله سبب بیک نیت برکنه
مورد قلمده طشره هاکیم نیک بقای وایه و ساره مجبور تی جبراً اشتراک نیک و غلظت نیک نقل
واجبانی سیریل بیک امر لایه حادی ضابطان و صامونیه خطا بنا مالیه نظری طرفنده امریه
سیدر و نوبه مکتوبی تحریر و مرقوم اریجه اغویب ایله سبب بیک مرقوم لایه اعطای طشره
ایسک و تیر اولدیفندی در بوجوه اشتراک نیک بقای وایه کرک ابودرک قنا اولدیفندی استانبول
نقل اولدیفندی میری طرفنده معین و مطوع اولدیفندی قنات اولدیفندی استانبول ساری نیک
ویردی بیک بقای وایه دهها اهرود بلایا اولدیفندی نیت کیمله کوردر وایه بقای وایه ایلاته بعیدیه

استرا

مالیه نظری نهایت درجه ده جمل اوله ایسک ترکیب صفتی صولدن اولوب محل مقصود غایت
ایتمکله هیچ برکنیک عملده دیرلورده اولوبه مصلحت امر و عیب ایتمکله و کیفیت مذکورده نیک
صفتی اولوقته ایوالیه بولمک انکله قونلورده قصه ایتمک اولنده بوقصده کیغیانک نظری
نظری بیک سزبوز ادوز سزبوز عقدا بولمک معاهده تجارتک اعطاسی ناولورده سولورده
اولانسی و انکله و فرانس و اوتریا قرضی دولتی نیک معمولین ارزو ایتمکله بیدر اهد
اصولن رفع ایتمک اوزر مصر و لیبی اجبار ایتمکله نیکه اولنده و نیک متسا ایلمک بولورده
تصویب ویرکده در معقم نظرات مالیه دکتورم بولم مقدر لورده اولوب صفتی بولمک محکم
دولتم تهمین بولم قدر اینه برماه معقم مجازة و فوات ایزدی واری اولمکله عالت مالورده
اوزر مختلفه بیری قالمکله بولم متسا لیه مختلفه نیک محاسبه تنظیم و تسویه صفتی
برقاج مقور تصیبه ایتمک و قونلورده ایلمک بولم بیک غرضتده عبات اولوب ماهیه ایتمک
مصارفت و قایل ایلمک اوزر بیک کیسه ایتمک قدر تروت بیدر ایتمک اولمکله تبیین ایتمک نظری
ایسک اولوقته ایسک کویک مالیه امانت در بیک کیسه ایتمکله اولمکله ناز بولمک
بولمک و در ایتمک اولمک اوزر بولم ایلمک و ایزمده نیک ایله تمسک مقوم ناید اولمک
چونک بولم حالده اوزر صفتی قدر اینه اوج سنه نظری بوقدر تروت بیدر ایتمکله صورت
عجا ایتمک قدر کلیمه ایتمک واردر دیوخلورده ایتمک و در ایتمکله و ایزمده نیک اولمکله
ناید ایتمکله ایتمک قونلورده در کاردر و قونلورده ایتمک بولمک ایتمک و ایزمده نیک اولمکله
درت بولمک غرض ایتمک بر صفتی ایتمکله مالیه نظری ایتمکله غرضتده بر ایتمکله بولمک
در ایتمکله ایتمک و نظری متسا لیه و قونلورده حالات نایمده در ایتمکله و ایزمده نیک اولمکله
کندی بر قونلورده ایتمکله صفتی بولمکله ایتمکله بولمکله ایتمکله بولمکله ایتمکله
ایسک شخص مقوم دولتی نیک بولم بولم بولم بقاسی اولمکله ایتمکله بولمکله ایتمکله
قطع نظری نیک غرضتده ایتمکله و ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله
جواب ویرمکله بولمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله
عسکره ویرمکله لورغانک غضب و قنده و قنده نیکه ایتمکله نیکه ایتمکله نیکه ایتمکله
اولمک صفتی بولمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله
بولمک مطالقه مقصود کویک قونلورده ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله ایتمکله

المحرر

5

الفقه اولاده سلف مختلفه مد متعدد بجا نك مطهره في ابتداء امره ادا انجيك سانه حرمه و كدر
 بناء عليه سار تجاره اراي ديه تجرجه اقتصا ابدنه مبالغه بريا عطا اولمخه بالكر برنا جزايه اخذ
 واعطا ابدنه هم ريو قانده عرض زمانه سه مه بجه جوب و بسج و مجلس خورده بيه بوجوب و در
 بسقه صفق بيزنك مرادي دوله اضيبه ايله منعقد معا هه نك مغايركا اولاده يد راهه سولم
 انجو معا ههات مذكوره اعطالنج هه نوع يد واحد دفع وضع اولمخه منجس شوزده موزده موزده
 بريم برقطه ازانامه در لنگه بوفه عه اي جرابه هم كهل تني دفع ازل ابدنه در موزون بوقه
 سبب ايله علكه ممكن اولمخه بالقيسه استغفاء مجور ايجيه اخر طرفه نسبت ايله ابدنه
 امره احباب مطوبه حشبه ارا اولمخه اوزوق اقتصا ابدنه مبالغه افقه موهن ايه هي برقي ابدنه
 فقط كذبتك بوزده اولمخه نقصانه قيرلس اولاده سكره اعطا اولمخه اصحا مطوبه
 مذكوره سكره الهه راضي اولمخه ابو قويد يانك محمد اولمخه دت ما هه قدره همه
 تحصيل ايه مستد اير ني افقه موهن ايه ماله اولمخه درجه استغفاء ايميكده اقتصا ابدنه
 لوا زمانك تنظيم و تحصيله صفق بيزنك اوزوق اوج زانده مركب برف
 مجلس ترتيب اولمخه مجلس مذكور بيزنك كوني ذكر اولمخه يد واحد قورنور قوندي متا ابدنه
 سركي كوهك ماله به تنظيم و مضامنه ابويد واحد اصولك بيزنك قناسي اساسه
 رويه بيزي صمالك عثمانه يد واحد اصولك مغي حادي دوله عليه ايله انگله و در نس
 قوردي بيق مقدا منعقد اولاده معا هه تجارنك اسما و زك و هه متا ارا ايله بر قطه
 موهن تنظيم موهن ايه اير كوهك ماله عقد وضع بازارنه واقف اولمخه كه موهن بيزنك
 اجزاده فرغه ابدنه بيزنك اقتصا ابدنه لوا زمانك اعطاسي سوي قدر رويه تجارنه
 موهن بيزنك ريو رضا بيزنك به صورت شكايه تجواب ابدنه بيزنك موهن بيزنك ابدنه
 ايد اولمخه بيزنك قوله و اجزايه ترما زورال نه بازار كانك عكده و بيزنك اوزوق جمله بيزنك
 اولمخه ايتا اشره مجلس مذكوري يعني صفق بيزنك مجور ايج و بيزنك اوزوق بيزنك ايه
 خنور اولمخه اير به انگله المسيح موهن ايه كه شكايه ايتيكده انك دفع استعاضتي
 قوله بر انگله لوهانويه نه بازار كانك ايتي مبايعه بيزنك كوي رسالته و هه نوع بيزنك
 بالجه عكده سوي و بيزنك لوا زمانه موهن ايجوز بيل كيسه ايجي متا و اولمخه هاليه ابدنه
 رويه لوه و انگله لوه بازار ابدنه اشره اوج ايتا و بيزنك كيسه نه بيل ايك اولمخه ابدنه

6

توہ ملیح ہر طرفہ تلف اول یعنی آیات این مواردہ برہنہ بنی زکوہ ہا بی خاصہ کو پوڑیہ
صفوفہ ماہا ایلہ کو چک ملک از میر و جواری کرکے ال اقبیہ مشاریہ ہرانی تفرار غنی
میں بیاہ کڈولینہ تریک ایدرن کرکے منگوری اولنا ظاہرہ عمری بلکہ بعدہ اسلافیہ الزام
ایرہبہ حاصلاتی تفضیلاً تک ضمنہ اجرا اولناہ مظالمینہ بقہ طرہ وہ رعایت کلوشی
استرا ایدہ کڈولینہ تفری موجباً نوع حرکات ایلہ تمبیل اولینہ نہ مرقہ بالہ ضرر از میر کبہ
اور وہ استرا ایلینہ حقانہ ہر دو حمایت اجرا اولینہ بنا رسالت کرکے حاصلاتی
کڈولینہ کوہ نقصانہ بلکہ وہ از میر کرکے حاصلاتی برینہ لفظ اوج سئلہ ناک کر ایدہ
دایوفا صبل برقہ نظم و سرفلہ و وہیڈنہ نہ بوجہ ذکر وہاں اوج کیفیت فقط ایلہ
اولوبہ اگر طرہ لرہی جس دلہ اور ارہ ہ ہولہ حرکت اوج ایدرن اکلایوہ مستحکم
اولوبہ ارنا مقولن جملہ صفوہ بڑیک ارموی اولینہ متوریہ موہن ایلہ اسحق ایلہ
مناضک برتتی کویا اخرہ دریک اولینہ اولنہ ایلہ دیگر تلی کڈولینہ تفریہ اخریہ رضی
فلانہ دریکہ در و عاکر فضاہ تک عدیمیہ بر بیک ایلہ بوزاع بیک حسابنہ ماہیہ
وہا کوولت و جلوسات اخذ اوج اولینہ اگر لا قبیلہ حسابا دلہ برقہ تقفات ایلہ اس
بالجلا مقولن رضی اطماعی ممکنہ اولوبہ کہ تک اغزا ایدہ تیبہ ایدہ در مقولن اطماعی
مکنہ اولینہ حالکہ رعایتیہ اولوبہ کڈولینہ حضرت محمد ایلہ عمل بمیدہ اسلافیہ برقہ
دارہ معلوم اولوبہ حکایات متعددہ الہ یقین اولوبہ الہ ناکسی ہر کہ موجباً اولوبہ
حکایت تک تفریہ کافیہ سولہ عمارت بیک رضا ایلہ اسلافیہ مستری ایلہ وہ ماہیہ مستحکم ایلہ
اولینہ تقویتہ صفحہ بر تجاوز ایلہ نہ سافہ ایلہ بیک جائہ صفتیہ وہ کیفیتہ بعدہ
مجاہدہ سولہ با توجہ غفلت رضی کڈولینہ صہ توجہ اولوبہ اللہ اللہ اللہ اللہ اللہ
ترفع رہہ ہا ایلہ طوعانہ مدیکہ مامور اولوبہ اوزہ بالاتینہ ماہینہ جیفا طوع والیہ
سکہ طوعانہ سلواہ اولوبہ جا مہ صفتیہ ایلہ میر ہا ایلہ حب لغویہ اولوبہ ہولہ نا
تھانہ مخصوص اولوبہ لطف و شفقت ایلہ اوزہ بلکہ توقف جوہرہ طرہ سولہ بعضا
ماہیہ کل دیورمانہ جویش و اولوبہ حمدہ دست کڈولینہ مردنہ میر ہا ایلہ وفاتہ ایلہ سب وفاتہ
مستحکم ملاناسہ اللہ اللہ اللہ دیورمانہ ہولہ صفویہ بڑیک ہر صفتہ الہ ایلہ ایلہ
صفحہ تھانہ دارہ اولوبہ کیفیتن نفع مناہہ کو پوڑیہ سولہ ایلہ تک نفعہ وقایع اولوبہ

جملتك معلوم اولدغی اوزجه سیم دكلم فائده بر صوبه ده حقه دوتك اجرتی ناس صفوتی
بیکده بی حقیق سیدبانك تینی اولوب ایجه مسالیه بیک سز بوز قره برسه غزل اولدغی
اجزایده مامدی و سیدبانك تینی اجزایك صفوتی بین بر کوی کلمه ایچ حصص و طعنه و
منکوری کیسه دیو حکاها ایانده سوه میدنده ناسی مسالیه ایچ هکام نصرتی تیر اوضع مولوده
برتی تخمه مجور اولدور دیو لاک ده کول مالیک کول کول مالیک مالیک ایچری بیک دیو
سرقنده بری اظالمده حقیق سیم لاکلا برلانه بول مالیک حبه و لهنی بولم حبه
دلالت ایکنه زکی مناسب کوریلور سولک بری مسالیه بیک کوی سکنک ضریب اولدغی
ایزک بوز اولدغی قرالیمده کوی سکه مذکورک وزنه و عیار کوی ناسیق اولدغی
کلکین فونده دیوانه دیارده حسابانده ک سونست اولدغی اوزجه بوز کوی لرنه
مذکورک اوزجه ترتیب اولدوق ضریبانه مدیری برلانه و ز اوضع مذکورک نسبت منبوع اوزجه
ضریبانسه لیز بوز اولدغی اولدغی اوزجه کایسه ایچ اسال ایجه بوزجه اوزجه درت عفرین
کایه لهنی باللاظ کیفیتی مسالیه ایچ خبا و عیار مذکورک ارضینله صورت اولدغی اظهار
ایکنه بول ایچوب مصالحی اوزجه حبله بوزکله کایسه و روز اولدغی اهل عصبه بوز اولدغی
بوز صولک اجرتی ارضی اولدغی ماعدا مسالیه بولنده لولایه اونا برلانه ایله کندلی
عزله کیفیتی حسن ایکنه و اولدغی جاری اولدغی ارضیه اقتضای منورینه منصف اولدغی
کینه لک اغز ایچ صلاصتی اولدغی بنا باری غزل اولدغی سوعیا مالیک مسالیه
تینی اولدغی افاده ایچ اولدغی دیو کیفیتی مجله انجا ایچجه کیفیت مذکورک له المذکورک و ز اولدغی
حودینیه مینقله اول زمانه مسالیه صابره بکلتنجه اولدغی انک ایچره بکلتن دیو برتیه
ایچ کله اول کوندره ضریبانک طاهیلک ایله مدیر قیوم روز اولدغی خصصه قیوم بول
ایچمه و قابیونک بوز اولدغی حسابده بوز لیک اولدغی اوزجه بیک کوی سکنک عیار لهنی
خصصه صفوتی بول واقع اولدغی و غیرتک سنج اهل لهنی اوزجه سوزک معلوم اولدغی
تویظ اولدغی صبیح عاکره اقتضا ایجه لوازماته حوقه وز و اصناف ایچره اولدغی
دیچ ایچجه صره و باغ دانسی ساره ایچره اولدغی و لهنی بوز اولدغی فیات ایچجه
کایسه ایچ اسال ایکنه ده لیک فائده درکار اولدغی خصصه مجید و بولم جمع نقود
طیب روکیده بکنده دولت کلی خراب اولدغی درکار ایچ بوز بولم صولک مالیک

قوی

7

در تعلیمات بینه بود از بقای اولیفته مجله و سایر بایه طرافه هره طریق به اولیسه
 اولیسه اجزای مراد تعلیم است با ساری متا ایلک اموریکه نظری اولیسه اجزایه ایدار
 ایدیکه ظلم و سرتت بود اولیسه بوندک اشعارنه حکره اخلد و مخصوصه و اصول بولیتنه
 دانه بعضه حالات و ضایر اولیسه ساری اموریکه مستقیمه تحصیل مندریکنده سید
 با ساری عرله نالی اولیسه حکره متا ایلک اصوله مخالف اصوله اولیسه بولیتنه
 بوزمنه حالیه نفوذنی تزیید و تأیید ضمن حرکت جمعیه و تقصبات دینه لایحه الزام
 ایله اولیسه داخل اولیسه ایچ زمره مذکوره غنچه بی دین و فخر و بقیه ایچ
 بیز بارم اولیسه کویا خلوص و صفیه دین فقه اولیسه اولیسه مسائل محکم نیک
 تحقیقنه عیون علیه معصودت ظالمانه و وضعیه اجزایه با عت اولیسه معصودت
 مذکوره بی بالانته اجزایه ضامب اعط ایدیکه درده هم نظریه اجنبیه ایضا ایلک
 و هر قیضه صحتی تبعیه کدی جرایغری ایلدیج حکمک تفصیله دفع و طرد ایلدیج
 سفره مع اولیسه ذایرک بولدیج بری الذم اولیسه کتیره قباحت بولدیج درکار
 اولیسه اولیسه اصنی اوکلک مصطفی بایه ایلدیج که اصنی بطریق بولدیج فخریه
 اجتماع اولیسه مصامت و قوه کتیک رفت ایچجه انکار ایدی ایچ بولدیج
 انزافه تا کبیتی انکدره الجیه صدر اعظمه و فرانسه الجیه دفع امور خارجیه نظریه
 در عیون افاذ ایلدیج و قنده مصامت تیخ الاسلام بیتی اولیفته صفویه
 اجنبیه نیک بوشلو قوتظرده فائده ضد اولیسه ممکن اولیسه درک و ادعاه
 محبس توریه حمله ایچ و دین بایه تیخ الاسلام مصطفی سرتت بولدیج در
 بوند و بیکه مقدر اولیفته قله حکم اولیفته صفویه بولدیج قتل کالی در
 اجزایه و نظریه اجنبیه بعضه مطالبه مجبور ایلدیج اولیسه مرطوب صرتت اولیسه
 تا بقا اولیسه قوت ایلدیج و در اولیسه الجیه و قوت حاله قوتیه تحریر و اشعار
 جوی اولیسه فرانسه و در اولیسه اضطرارته سیدیه حادی بظلمه تقریر
 سیمی و در اولیسه الجیه با عالیج تقیم ایلدیج تقریر مرعوم ترجمه اولیسه
 اولیسه و تقریر مقصوده معاول اولیسه تا ایچ غیر نیک مبالغه و اعطایه
 بر قباحتنه بوندک اصل سیمی در محبس تا فدا تا در دیو زانته اولیسه نافی

در عقبت اولوب مغزی من لایه رضی بنی بزیله بومقوله کیفیت دفعه اولی منی و عدل و عدل
اول آتاره بیه جگده رضی ابوقول مالک نیک عینی ذوق اولدینده انقلده و فرانس منتهی ذکر
اولنغ و عدلها هینک مجرا لدره اعطاسی استعایه مجبور اولدوره دیوخصه دفعه اولی منی
ظهورینه سبب اولوب سبب انقلده و فرانس الجیریک بالاسنک تقسیم ایتمه دیور تقیرینه
یک ندر اولدینده اصل مارهه معنی اضر عتہ دافطریه و نوریته بومصلحتی ایلات
خنگاره عصبه ایچ جگدی دوده تقیریم مذکور اولدینده صفوحه جمله ده زیاده خوض
در علی اولدیندی ایچ تهرید کیفیتی کوضظا اولوب اصل مارهه نل عدم حصول برینه ^{قائم}
جنگه باسای مسالیه تهرید مذکورک مجر دکدی علینه اولدیندی رضا باسای بیه ایله مع
اجری منتهی اقتضایه باسای و عدلیتیج داعیه قول کمال بحلی عمده تقیایه باجمله ^{علم}
رضایه بطارد عسکری عتت ایدرک مصلحتی کویا ^{هال} ایاقلوب الجیریک تقیرینه کنیزه جریه
دیره بولر صورتنه وضع اجمیح و منحصی محالنه قیدله صورت ظاهره براضال کویق
در ایکن هماره حقیقی عصبیه ظهورینه سبب اولغ از قالمیدی صی رفقا باسای مغزی عصبیه
ایله ملاقاتنه مطلوبی اعطا ایتل ارزینغ بر اما عصبیه خوضه بیه بوند
و انقلده باسای ترجمانه رضی اگر بولده اصل ایدرک خنگاری بیه تهله بومقارستک
ریمه و بالجه اهلینک وقوعه کلامه تلاوتی فقط رسالتی بونظرن مصلحتی
اولوب اگر مصلحت برانه دهها صفتنه بیه اور دایر معتبر کنه لدره اکثری و سعادت نل ^{مطلوب}
انقلده ایله فرانس الجیریک ابوقولدیانه یعنی اولوبه الانقدره در کار ایدر صفوحی ^{نک}
مواضعه طریقیه دستمصلحت صحیحاً اظهار وترقیب ایتکه اولدوقدی عصبیه شاید کنیزه
طیایه جفته خوضه و احتراز ایدرکنه و بوی طرفداره رضی کنولاری کوی تهله اولدیندی
رضایا ایله مسالیه ارم ارسال ایدرک در دست مذکره اولده مصلحت ذات ^{مطلوب} دفعه اولی منی
انجه کنی خوضیک علوضای برکال اولدینده مطلوب ایدرکنه خصصات مرتبه ^{استه} بستره
عبادت برکیضیه ایدرکنی توقیقات قطعیه ایله تأیید ایدرکنده در عقب مصلحت ختم نظام
بهره مصلحت مذکور نل خنگاره رضی اصل مدخل اولده ذات صفوحه من اولوب رضی
مربول قلع مالک نسی اند غری ضرهم اولدیندی در سعادت خنگاره ده ماعد اهرس بایور
بیتج عملی هر تیک صدق و حقیقه و اقتدر کرک ملت اسلامیه درکن مغزی دول

اجنبه

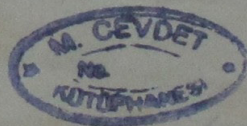
۱۶

8

اجنبیه بنیده خنکاری حقیقته حال واقفایره جلت برارم برنجوب رضا با سائلک اذنه حقیقی
اولد تجرک خنکایله لقردی ابلک و ماخورد یا نه وارومه خصصه بنده تقصد اولدین تعجب
واستخرا یا نه جلت بر کیفیت راسته صفوة یا سائلک وقایه مندر وظهوری اولد متعصبا کوهنه
ارضا نیقله طویقین اصول بودر و حرکت رجعیه طایفه متعصبا نه طاقی بقدر بقدر
اولدره احد هماره بعضی اخلک طرزدری برلیندن مسالیک حرکت رجعیه زمره سی
ایز اولدیک خدمت خودرک دولتیله ای اور و باره تقریب و تعبیر ایدرک سله محمود ایاد
فایسی اینیک خصوصیات اداره و تصرف برایشه الف و تغییر ایدرک از جمله خدایا سائلک
تخصیص علم و معارف فخرده اور و یا ای رسال اینیک مسلم جو عقیده ای عاده بره وفات ایمن
داتک نم و شهرتیه دلالت ایدر مولودین اسلام عزیز و محترم اولدره که طویقنه حیاسته
ایز اینک صفوة یا سائلک طویقنه خدایا سائلک مسالیک سانه شیه کوهنمه اولدره اولدره
عیسوی با جمله امور لری انواع صعوبات و معانات و درجا اولوب رعایا بولن عیسوی ایدر
دولور یا نه لایله نظام و منصب اولدنه در لکن مالک شخصی بین مسالیک سائلک
و جا حوی بولناه کویک مالک بیات مرقوم ده سائلک ممالک عثمانیه در لجه کله و قوعا
و علی الخصوص و قوعات فنکوره بیادله داند فقید ای الفیه اکریا اور و کویک اطلاع
اولدینجه انجمله ممالک مذکوره ده وقوع اولدینجه اولدینجه اولدینجه اولدینجه
اسانرا تیکده در فی الحقیقه صفوة یا سائلک فیضه مسالیه با عت اولدینجه مصالح
عثمانیه نلک کنه حقیقتی بلینر عذر معاصم اولدینجه اولدینجه اولدینجه اولدینجه
عزله اقدری اولدینجه با خصوص منصب و حرکت رجعیه ممالک اولدره زمره اولدینجه
یا سائلک نلک قوت و نکته کسب ایتمی و هر بنصب و لریه مقور بنده کندی مرادین
ایچکله همدس کوزنیک صارتی بولن اولدینجه مسالیک عزله تقیدینج دوله نلک
اداره سی ممکن اولدینجه دیوار الفح ارنا اولدینجه وقوع اولدینجه اختلاف نظر اولدره
برده به درانده نالینجه حالده جود نلک و مخاطره فی منصب اولدینجه استکاره اولدینجه
دیاز نلک اهل اولدینجه اولدینجه اولدینجه اولدینجه اولدینجه اولدینجه اولدینجه
اولدینجه اهل اسلام ابله عیسوی فایسجه اولدره بنده نکاح و ازدواج بله وقوع اولدینجه
و محاربه وقت اهل اسلام ورم و نلک جمعی برده دولتیله علینجه قیام ایچکله و زهره و سانه

دوید دولت‌هاکفری ازنا بود لقمه دفع و جویوب حدوده ذاتی اولدینی و حالات مرتومیه
اینا ایرتک بعضی سلام و بعضی روم و قوتک ایرتک دارنا بود لقمه هر کسده نایک
نافذ اوله حکم اولوب بالجه روم و هله اسلام کدی اطا عتایدن کت اختیار بردهم مرتومیه
اولوب مرتوم مرتوم بولید روسیه دولت طرفینه متعدد تجارتسازینه نایک اولدینی دفعی صوری
دوید دولت حالات سازنه اورتک کسبیز دارنا بود لقمه دفع و جویوب عصبانک و احوال
حاضره نایک سبب اوله مملکت منکوره نایک محافظه منقور اولد ایشور ذالید اربع برادر
ایمیه دفعی اصحاب ترقیه سازنده و اینار نایک کلیه مقدری در مسالیه مقیم مرفه اولدین
بندیک اقری ترقی دفع و جویوب کویک برادر کسبیت صفیق با تابه اسفار اولدیکسه در مسالیه
کلیه مصدقین افاده دیاید بخدی و مصدقین اوصاف و حقایق اوزن تسویه و تنظیم
اولدند صکره ارتق قریب کجندی خصوصه بین برادره معنی ایله تینه ایلیکینه نایک مرتومیه
تینه منکوره با اوصاف در مسالیه کلیکلنده مشایخه مرتومیه غیب و لب و انا اولدین
ایچیننه نفعی و احوال ایندیریکندن ایشور لر غفیه کلله رن و لیدی آنکله اولد قریب رن
نایک ازنا بود لقمه عسکر برایتک مراد اولدیننه مصدق بین ملان عصبانک اصغرینه
و اصلاح ذات البیت منعه سنی آنکله اولوب چونکه عصبانیه محمد اولدنج کندی اولدینی حاله
دولت دولت درازنده فال صغینه بوج سله کدی احتیاج و کار اولوب غزل اولدینه جنی ابرجه
بیر اسقه الیه ممالک عثمانیه بر لقیجه و تجارتی جریابه ایله حالات برنا اولوب اولدینه
اختیار هر مملکه ایسی کور لریجه قوق جریابه ایله اجر لسنه مقصد اولدیننه و کویب بعضیه جله
و مهارتله مراد نایک اولدینکون صفیق بین کدی خدایکون مشایخه نایک صاحبان
ظن ایله برور اولدینه الیه ایشور لقمه اولدینکون کندی هالیسبه حمار ایتک اوزن حقیق
اگره نقصان برده ظاهره بلا موجب برزاع بیک عسکر آنکله در دو ماده
بجور قوت درها طریقیه و کلانک اولوب و کلای مرتومیه اهانیک ضریفنی ایجابی
تیره مودایج جلب یرده اهانک بلسب و نهی ایتک و غفیه کور ملک مرزنده در رو
ممالک عثمانیه و برکو مادهی نظامده اولدیننه و برکو عسکر و در نما ایله طریق تحصیل
اولدیننه و نظام منوره کسک اینه برادین ایلده حرکت جمعیه اصحابک نیت نظام منور
ایضا و تمهید آنکله رتبه نایک ان بولک قیاضی دولت علیه نایک اوزن ایسی نظام مراد حال ایتک

مرادنه

مرادند اولدیفیدر دولغلیه هضغ ارزوتنی اینکیز خصصن مجرسته عبدالمجید
 حضرتی والد ماجدی کی ملک کندی اداره عمید سحرده قدر بایه و فطیل اوقاق کشفیه
 بنفستی قالمیج دولغلیه نلک اداره عالی دست و فرعیلا اویغوز لقمه ماعدا و غیره
 ظهور کلمز دناسی سولک کی امن کنلر اینه طوبی دینلر ایکن مکر بایه لایحه سوزکله
 بکلمزده تلاتی منصب و ممالک عثمانیه ره امر زارعتک بستوبه اخلانن مستحب اولوبه
 بعضه سبابه نسبت اولمشی اولوبه سولک دیار اورولک نوط و غدا اماره له ظاهر اولمسه
 کویول کاه طبع ایکن ملک نلک نهایی نهیه وارعتی ملاحظه اینکیزی نقد بفریدی
 وارایه جمدنی فوضته ایده حکمینه و بوسللو حالنده زمان منقبه و سولک واقفا
 ایده سبابه محافظی اخصال ایملک دولغلیه نلک و هیئتین بولمسه ناز مالجه مامورن
 بنی افراسی مع اولمشر مالکده سفارته جنبیه به بر نطه مذکوره سید اعطا اولموش ایلی
 امرده هرکس تعجب اینجی ده بعده کیفیتک تقصیر ایدار اولمزره اورولک نوط غور و غور
 اصع اولمشی و هر طرفه تحصیل اوقاق و قوف و معلوماته نظر مجموع ممالک عثمانیه ره
 وعلی کفصن نظریه دفعه بولک و مندرله اولمشی تبیین اینجه وکلای دولغلیه کنده تقصیر
 موجب اولور بولکه بر حرکت ایدار ایله برلمه ممالک موجب نلک زارعتی بولمسه اخلال
 ایجری عیجا اخلال شعور دمنی نشانه ایج بولور دیوهکی برینه صورت بائولور و هیئت
 قبیلده اولوبه حرکت مذکور نلک انامی کلک درجه ده خساری مورت اوله جفدر و حاصل
 اولوبه تلاشه نامی هرکس ایبو ممالک تحقیر صمنغ ارقه نه دوشی چونکه ممالک عثمانیه
 دیوبلدنسی اولدیفنده از وقت طریقه حل ممکن اولمسه سولک صفوحه ابتدای امرده
 در ممالک قضایه دفعه به دایره بعضه معیار موزینه اور تالف و حوسه الفا ایدر کیفیت
 کندی رضی مجلس شوریه بایه ایتمی و اکثر اعضا فقط فقط اولوبه بر قوام کنه در کیمه
 بر قویانیه نلک کونک و حالته و کونک عسکره میجهیزه اقتضا ایده بالجه و خابری قونلر
 ایله اعطانی تعلیف ایتمی و وکلای دولت تلاشه بولمشرین مرقوم قونلر تویک نامی
 بیا ایله اولمیشی کله نوله ایتمی و مذکور قویانیه خصصن مریوره شور اولمیشی کی دفعه
 سبب ایجریه طشره نلک بعضه کلمزیه منعم در موزر سورج و زار ایله صفوحه ایملک مریضی
 بولمیز و لایه مملکت خطا با متا ایله لقمه قویانیه مریضی و نوبه نلک اقتضا بنی کیم

ایچیله مایه اولدوغینده ذکر اولغ قومیته میرنیک و رکوده صلی اولدایق سنی قولورنه
تتم ایه جگه درکاردر و متورین مرتوه والیه بغدی یلک برالمه و فرنگلر نایک بلا ایه
قا بغده اولدوغینده مملکته ایتو ذمیره قالمه جقدردیور دوله خیر لیلک دیرک اولدیجی خیر
ایدرست اولدوغینده بنا اولدوغیه و حق کیفیت حق اتمکسین مجموع ممالکده ذلالت افرجه
منع اتمدر و بوضطره بیشتر اولدوغ بغذلیک قیانه برده یلک جوهر تنک بولم جقدرد
اشه مملکه قومیته نیک القانق غلام قوتونه منق افر بها ایله صاتیغ ذمیره ییتوردر
سینه یعنی بغذلیک قیمی ایزک صا حیدنیک صاتم قالمو صوفیه منق افر بها ایله احتکار
ایتمکده اولدوغین تین اتمدر و شوایق جزوق نیک ذکر اولغ قومیته و قیلک کیر افرجه
کاری موجب اولدوغین صایه کوشه و منصف مرتوه و حاله اهلکی قوتسک و اهل رعیت
و صلیک یوزننه حصول کلمه و بوضطره نیت حالک محرمده امر در اعلک کلیه
اولغی مؤدی اولدوغینده و بغده و صریه ایزیکه رویه نیک ایلاته جنوبینک زرغین ییغ
ایچیکه و حاله اقتضا ایه ذمیره و وجه کله صورت ظاهره و خاص مختلفه
مرکب فکره قومیته ایه حقیقت صفون بین و زاردی معطفره ایه کوهل مالیه ذمه
اولدوغین و معارفه جمله نیک معلوم اولدوغینده ذمیره افرانک منق مجر بوضطره کار
اولد کله لطفنه نریب و جز اولدوغین ظاهر اولدوغین کوهل مالیه نیک ایتو ذمیره افرانک
صل اولدوغینده کاندن بشفه فکره رسیده مخالف اولدوغین ذمیره افرانک حقیقی حادی
دیر بیلدوغینده لمان سندد قعی حال اولدوغین ما نغ افرانک ایه تقسیم ایه جگه درکار اولدوغین
ما عد افرانک مرفوم افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک
ایچک اولدوغین ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک
ایچک افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک
نایک اولدوغین اولدوغین اولدوغین اولدوغین اولدوغین اولدوغین اولدوغین اولدوغین
نغ افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک
مدریسونه ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک
حقیقت حال و انواع افرانک موجب دلایله سبب منکوره نیک منقانی اولدوغین مایه ایله
دولت اولدوغین ایضا ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک ایتو ذمیره افرانک

مرفوز

۱۸

10

تتظر اهل هذه دورا كرسى من الهمك افاده له اذ ينه وهو صفق اينا عرك وعبرة
 للتاريخ نكيب ومجاناة اولى اربى ارقه واولى عله به خير بوجه ايمده كرك واولى عله وكر
 قديم اورى اناك اصولك بولنقى حقدنق مضروم اوله اصق حمايتا بيه ذاتى عرك
 ايدرك مفضا اناك سفارته ووكلا ومامورين فملك ايجي رضانا مائنا مقدر ومبر
 بآدم ايسره صفق ايناك نفونيه مفلح بالهينم مسالاج معانته اناك سفري اجنيك
 وظيفه متوسخه واول زعامه الى نظري برهضه بله طيان موب سفري ثله اصلا ورتش
 وضانت اطوا ايكلكه تقديره اهل اسلامه الا غرا اصبابه معلومته ودر ابع راند
 حساسه كله كره من الهمك اعلمت كنيه رضه جباله عقده وركاره وانكته ايجي
 صد اعظم اليه واقع اوله مذكرتج اخراج ذخانك منصفه حجت اولينى اناك معاملة
 مخصوصه خفيه نك اجر سويده انا ارض حيله ي بايه وتضيمه ايدرك حملت من امره
 تصريفه ايجي وبردت برور اولى عله نك دوچار اولينى بيه نك سبي مورا يك ماليد ايدرك با
 ايجي اولينى روايت وناييد ولفقور وادبومع كصفتك الفا اوله جفته كنه نك
 تيجي بغيه ده طره ده بقدا ايجي واقضا ايه نك مبايهه
 اولمخ اولوب صفق مائنا هركلك اغتبه فبا موب قد
 ايجي ملك اولينى واولى عله اطر افرى طبع الكفله
 سفري اجنيك اذلا فلفقور
 فتكاره وكرضا ايجي
 اولينى صفق
 صفق ايجي
 صفق
 اوله

M. CEVDET
No
KUTUPHANESI

Ek 3: Pakalın Nüshası

مستحقان مالیه
مستحقان مالیه

مالیه ناظر صفوقی باث ایله کوچک مالیه جو تعقیب اولغی شکیله حوت علیه تک
امور مالیه سنه دارق قلمه انسخ لایحه تک ترجمه سید

حاکم عثمانیه ج دفعه بولغ حالات نمرضیه ج اوله رقی هوک کب اطلاع ایتمیش اولغی
ارتش و اسراف اموال ماده لر همنوز خسته ادراقته درجه اعلان اولغی مشدر و کلک
دولت علیه ج بعضیسی عذریج منافع عامه و انصاف و صداقت خصوصاً متفرعات
قیلندن اولقد تماش کاه محافظه جاه و کاه غل و تبعید خصماً ضمنج اورته به برهانه
قومغه دولت مشرایه بانک منافع پولیتقه سنه بیله خلل و برکنده در لر حوت مالیک
ضعف حاله اشواصول مفره ج ثبات ایدوب کیدرک حایقینی منیع اوله صفتیه
بودر، اوج سنه دینرد و قوع بولقد اولغی ارتش و ظلم کیفیتر جمع بروقت بودرجه
دارماشدر، بر قاج حیلله کار و سارق کسندر دولت مشرایه بانک وارد اتنی کلیت ایله
نهب و غارت ایتمک در لر، دامور مالیه ناظر رامنه نائل اولغی ایچون هر بر طریقر
اتقا ذ ایتمک اولدیفندن نقل حکایینه ابدار اولوب شویله که بیک سکر یوز قرق سنه سر
باث مشرایه شام دفتر دارلخه مأمور اولدوق عیتمکدن اولجه ماموریت مذکوره تک
اقعه ویرلسیله کدر در سعادتج قالمق اوزره کوچک مالیه معرفتیه مپسی نانی نام کسینه به
در تیوز بیک غورسن اعصه ایدوب مرقوم دفعی مبلغ مزبور ایجاب ایدون محمد دیرسر و بر قاج
کون مردونج مبلغ مزبور ج بشقه کلیتو اچه دفعی نه طریق مذکور اوزره اعصه ایدرک مشرایه
رته سیله امور مالیه نظرته مأمور اولددر مشرایه بانک حالت علیه به اول بول ابراز ایدیک
خدمت اولدو ریخج امور خارجیه ناظر بولغی رشید باث غل اولوب چونکه مشرایه
رشید باث سرقه اموال و مظالم دفعه بانک منغنه سعی ایتمک اولدیفندن هونه اولدور اولدور
جوب تبعیدی لازمه ج عدا ایتمدر بو صورتله مشرایه رشید باث دوت علیه بر اصغر لرد
تخلیه چاره باشرق ابدار اوده خزینة بانک اوله سنه حده سنه محول اولد
دانک یعنی صفوقی باث تک نظارت و تجسس اولغیله خزینة مذکوره تک نهب و غارت
وقایه سنه شروع و مباشرت ایتمک بک خاطر ایتمدر بو سببه که صفوقی باث
رشید باث

۲

رشید باث نیک استبداد اصول جدیده مایه خصوصاً در این ممالک منقوبه است
 کندی بی شقه رایج ایدر دو قایع مصر به هر چه صکره رشید باث تحصیل است
 و حرات عدیه نیک درستی بولان سفرای اجنبیه ایله بالاتفاق باجمده خصوصاً
 نظاره وضع و ادخال ایلمک نیستن ایکن صفوتی باث بو اصولی بکلیه رشید
 دول متحابه برین کوجند یروب بعده اوز شیله جفی وقتح خصماندن بر نیک غزل
 و تبعید نیه وسیله درهانه پیدا ایلمک قصد نون اولوب حتی صرب ماده سنی صادم اوز نیک
 غزلنه و اولک نام ارمینک قتل و اعدامنی حقیقتح خصم و رقیب اولوب در سابقه
 ادرن قدر مایه نظر تنوع مستخدم اولنه نافذ باث نیک تبدیلیه و مقدار رسدک
 کیفیتن نظیره اوله رق بر اوز وقتح نکلر مدینه بر دوسه جوانن کائن بیده کت نام
 محمد اسلام اولورم و پیش اولنه رودک قلنی دخی بکللی اقد نیک انفضالنه بهانه
 احتیاج ایلمشدر و رشید باث نیک چو اغلرندن غزل اولغندق یالکز افراسیومی ایقالتیکله
 اولغنی اولوقت غزل اولنوب برینه صفوتی باث نیک چو اغلرندن بر نصب اولغند
 حالبوکه افراسیومی ایقالتی سفارتخانه سنح مستخدم اوله رق بدت مدینه بلده فریون
 اقامت ایتمک مستحیظ اندن بر ذات ایدر رشید باث فرانسه و انگلتره چو کتیز دولت علیه
 جلب ایتمک خصوصاً سسی و اقدام ایدرک عقل و فطانتی و نیات حسنسی و اصحاب
 استقامتدن اولسی جهتمدیه ذاته مخصوص نفوذ کب ایتمک اولدیسه کل یوم لقی
 طرفندن ظهوره کلام خط لرحم ناشی نفوذ برایشه بر ایدر نغندن شقه نغنی صورتنه
 پارسه ارسال اولغند و بوندن ایشرسنه اقدم دولت عدیه ایله مصر بنینح و قوه علی
 حالات ایشاندن یوز بیک کیسه اچه لک فاضله ارباب قوائمی ترتیب اولنوب باشکی
 ش رایلمک نظرته هتکامند اوج ایلیق فاضلی تمام اولغند و قوائم مذکور
 کبه رشید کب اعتبار ایتمک بولغند ایکن صفوتی باث مایه نظر رتنه مامورینح
 فاضل اعطاسنه داز کونا کون بهانه ایله مصلحتی مافع مخصوصه سنه تطبیق صحتح
 اولقدر ایرات موافق ایتمک اول ایشار قوائم مذکوره نیک اعتبار سنه لقی کون
 تر اید بولدر و بیک سز یوز قرق بر سنه سسی ایولونج قوائم مذکوره یوز چو بیک
 سز غوش ضررینه النوب دیرلمک اولوب اگر اولجه قایدی یوز ده اول ایکن

واون بئنه و بلکه بئرمی بئشه قدر چئقیمی ملحوظ ایدر و قوائم مذکوره نیک بوکونه
 اعتبار هم سقوطنه سبب مالیه ناظرلیه اطراف و متعلقه آدلوب شویمه که بئرمی
 بعضی لوازمات ویر بکنسه ویر دیلی ایشیا نیک بدلنی قائمه اولدوق الموق اوزره بئین
 ناظرث رایه ایله ملاقاتندو اسهام قوائمی کیدرک آزا کسنه تداول ایدر بئله بئول
 اولدیفندن ویره جلم ایشیا دن بعضی نیک بهاسنی تنزیل مکنسه دیدرک مئشایه
 ایوجا شون قائمه لر بویه قالیوب بلکه یوزم اون بئشم بئرم نقصانده کیده جلد
 حکم ضرر ایدر که جو جواب ویر مکنسه ایشو جواب هر که منتشر اولدوق
 ایرتسی کونیه یوزده ایلیک دیا نقصان کئمکه باشکندر و بئش رت مالک ایشو کونیه
 حرامی شو ایدیکه قوائم مذکور فقط در سعادتین جار اولغنه بئکله واردات میریه
 طش روج نقد اولدوق و رود ایدوب ش رایه لک عظمه شرایک کویک مالیه ماعدا
 قائمه اشته ایدر کسنه اولدیفندن شخص مرقوم بتون قائمه لر بالاشتر در عقب
 خزینه کیتوروب بلا نقصان نقده تبدیل ایدر و ش رایه دخی دیون میریه بلانقصان
 قائمه اولدوق او ایدر ایدر و میریدین مطلقه بئین بدل قائمه آتار کسنه لر کونیه
 سجا رتدر بئکون و کونیه اور و پا اوزرینه قامیو الموق ایچون نقده محتاج اولدوقون
 مالیه ناظرین اولدوقر قائمه لر کویک مالیه به کتوروب تبدیل ایدر لرک یوزم ش
 ائتمی بدی خودش ضرر ائکله ایدر اشته قائمه لرک بوک مالیه م کویک مالیه به
 و کویک مالیه م بوک مالیه به کیدوب کلمسی ذکر اولنن اصحاب مطلقه شو قدر
 ضرر مودر اولور ایدر در سعادتیه مقیم تجار بو کيفندن تاشتر شایه بئچوق
 آدک بقیله جئنی دخی درک و ادعای ایدر کونیه معنی مالیه ناظر حاضر اولدوقر حاله
 صدر اعظمه و ضحال ویروب صدر ش رایه عرضیله بعد المظالمه تجار مرقوم به برار
 سؤال ایرد ایتکله ایشو سئوال لرندن تاشی ناظر ث رایه دخی مذکره به کیر ش کونیه
 تجار مرقوم نیک عرض و افق ایتد کلر جمله لرک صحت و حقیقی صدر ش رایه
 عنده نون تبیین ایشو و بونک اوزرینه دکلا ره لک عیده نیک جمله سی ناظر ث رایه لک
 عزانه نظر بولمنش ایکن بده تحقیق اولدیفندن کونیه ش رایه اخف میسی بو عزانه
 برس حلی نیه کیدوب اوراده بر ذات ایله مصلحه صورت ویرش و ایرتسی کونیه
 مجلس شورا به عزیمتیه قائمه مضمون و واقع اولنن حالات و دلک حیرت بئچون اولوب

3

حتی تجارک بیان ابتدائی منافع مجرد خزینة عامه به عائد در دو منافع
 مذکوره بی اثبات ضمنیه او جیبیک التیور کیسه آنچه فائده حصوله قلمش
 اید و کنی حاوی بر قطعه سنده ابراز ایدوب اشبو در طردن بویجه خلاص
 بولمشدر و صدر مشا رالیها و کلا و اعضا می مجلس ساحفی نه مذکورده ملاقی
 اولانم ذانن خوف و احتراز زارینه منی بوبابده سکوت ایدوب اجتی
 اول انشاده قیودان دریا طهر پست کلامه اعنا زایده حاصل اولان
 کار و منفعت یگیری بیک کیسه آنچه بی متجا و زدر اثباته منقدوم در پیش ایج
 سائر دن بیج بری آفر اچمیوب فقط قوام مرقومه تک جین ترسیده
 صادر اولکر او امر شایانک لایقیده انفاذ و اجرا سنده ایتتام ایتک
 خصوص کنیدی به تبسیه اولن درق اولوجهه توانک فاضلری وقت
 زمانیده اولانمش و عقبنده بلا نقصان آتوب دیرملکه بشملفله
 بویقینت ملک حقیقه خیری مستلزم اولمشدر و بوندن طولانی نال
 مشا رالیهله کوچک مالیه بر قاج بیک کیسه آنچه تمنع ایتمشدر ایج بوکار دن
 دور اولد قلمدن دوشونرک برینه بشقه بر کار بولوب اول کار
 شمیدی به قدر مشی مسبق اولمیان بیجالیق ایتم اجرا اولمقده در
 شویله که اوتد دبر و دولت علیه ده مصارفات ناطری عنوانیده عساکر
 مصارفه بردات نامور اولوب مومنی الیهک نامور تی عساکر برتیه به
 لازم کلان باجمله اشیا منوعه بی مایه ایتک و آزر آزر
 اولانمق اوزره باعبره سر کیلر و برکک و اشبو سر کیلر که ادا سچون
 بهر هفتت مالیه ناطرندن مبالغ اخذ یله باعبره علی الحساب بر مقدار
 شی اعطای ایتک خصوص صمدن عبارت ایدی لکن ایکی سنده دبر و
 صفوقی پاشانک اصولی مصارفات ناطرینه ممکن اولد آنچه از آنچه
 و برکک اولد بغدن دبر و مینزیه کونا کون بهانه لرایله اوز ایوب
 اصحاب مطلوب شکایت ایتد کجه مرقومه جواب اولد رقی آنچه بوقدر
 کله جک آسی کلک دیللوب ایرنه سی آسی کتبه کلرنده بینه اولد کجه

جواب دیریلرک بعضا جزئی برشی ادا اولور ایسرا بد حالده مرقولر یا یوس اولر
خونیه وارد قدرین بنه ذکر اولنه یعنی اوزره جواب دیریلوب ایچی غلام کوجک مالیه
یکیش او ایکنز بتورر چه رسوسه کتملر کندله اخطار اولنده نین مرقولر
مجبوراً کوجک مالیه به کتله کلرین رسوم یدرلرین سرکیرین یوزده اون ایکنز
دیگرلی نقصانه قیره رق اولوب جمله آنچه ویردکله نظرله شخص مرقوم ایشو نقصانه یعنی
سرکیر در حال مالیه ناظر یه کتوررک نقده تبدیل ایدوب ناظرلش رایه دفعی اول
سرکیر مطلوبه محسوبا مصارفات ناظر نیه ویرر ایسرا وقایعده خصوصتین اجماع اولر
حیلله بوراده دفعی اجماع اولور ایسرا ایشو غاصبانه حرکتک ایتدرا اراستین معادق
ناظر بولنه حاجی ادهم اذین اهر هفت کندیه اعص اولنه حین بالنگک یرنه کوجک
مالیه کلن سرکیر اعاده اولنه نیندن اصحاب مطلوبون اکثر لینه علیکاب اولر
جهه واحده ویرلماش ایکن بعضینی سرکیرینی هنوز وعده سی حلول ایتکینز
کاملأ حصیل ایتکده اولدنی شت بده ایدرک ایشو حیلله وحقا نینر لکه طلع
اولدقن صفونه باشا بر مقدار آنچه استمش دبو و جهله سرکیرک بعضی کمالاً
ادا اولررق بعضینه هیچ برجه دیرلر کینن ویرلما آنچه تقسیم اولر اصحاب
مطلوبک جمله سر ارضا اولنق ممکن اوله جفته بنا بوندن بولیه سرکک آنچه سی دیر سانی
استد عایش ایسرا رایی اسکات ایده دیکندن کیفیتین مجلس شور ایه عرض الیه
کوجک مالیه تک بر وجه محر نقصانه المدا اولدنی وبعده شرایله ویروب
اولدنی کندیه نقد شت بسنن اعص ایلدیک سرکیر اراز و تعظیم ایلدک شت رایه
زیر اونن بولنه اذنی موی ایلک بودرجه جوات وجب رتنه نجب ایدرک
در حال بوسندلر باغشلق ایلر ویرلش بن قیبه ایدرم تبدیل ایدوب نقد ویر سونلر
دیشدر و بد خصوصدن بر قایع کون صلح اذنی موی ایلر اونی بر بهانه ایلر عمل اولر
یرنیش رایه لک جراغلرندن بری نصب اولنه نیندن ناظر جدید محافظه منصب
سودا سیله بر مدت سکوت ایتکله مجبور اولمشدر طاهر باش تک قیوه ولفق ایتسینن
ترسانه عاجر ایشو نهیب و غارتدن سلم واراده ایکن دولت علیه جن در باجم
کین اولنق باشا رایه جب وطن داعیه سیله قائمه خصوصتین اولر رأی ویر حقیقی

علنا

۶

علناً بیان آیتش اولدغیندن غزل اولوب سرعک اسبق ضعیف باشا قیودان دریا
 نصب اولمش ایسه ۱۱ ایوم مشارالیهک دونما اداره سندن بشقه ماموریتی اولوب
 اگر حفظ جاه و جلال سودا سنح ایسه زیر نظر سنح وقوعه لایم کیفیت تدفین
 صرف نظر ایلمکه مجبور در چونکه ترسانه تک مجموع اداره مالیه سر داعیه اولدغی
 لوازمات مالیه ناظر تک برادری اولوب ترسانه مستر سی بولمغی مصطفی اذینت
 محولدر و غلط تک کو چک مالیه سی ترسانه ۱۱ وها زیاده ایش کورویه شویله که
 کافه لوازمات شخص مرقومدن و شخص مرقوم معرفتیه مایه و اشتر اولدغی
 واجب مشایر سنح اولدغیندن عمرتی ترسانه ۱۱ کچوررک اختیار اولمش اولدغی
 فقیر داللمر ارتق ترسانه به این با صمیمه جملدر دستار عمومی الیه کویا چون علی تک
 خیرتی التزم ایلمکه اولدغیندن اثبات شخصت با جملد لوازمات بها جمعیله حد ایتمغی
 مایه و اشتر ایلمک ایسه ۱۱ لوازمات مد کور تک جنس و کیفیت قاریشوق
 و مقدار کیتی دخی ایکی قات اولوب مثلاً بر مالدن بر حفظ ریشی اشتر اولدغی
 حاله مایه ایکی بیک قطار لوق سرک ویرلمکه دریا احکام مالیه ناظر تک
 ترسانه مستر سی بر قاچ برادر درها اولوق لازم کلمه دولت علیه تک
 قریباً افلاس حقیقه جنبه شبه بودقد و عا کر خاصه تک لوازمات دخی اشبو
 اصول دوزره اولوب یعنی کو چک مالیه الیه میسی یانی بیند یه واحد اصد
 احو اولدغیندن در و حیل و سرقت الیه تحصیل منفعت اولدغی مصحدر فقط سرکی
 ماده سی سنوی ایکیوز بیک کیسه بیاقچه به قریب اولدغیندن سکینه یوز بیک
 کیسه اچمه سی یوزوزده یوزده اون ایلمیدن اون بشقه قدر نقصانه قیرلمقه اولدغی
 نظر امارالذکر حیلد کارلر بودقد المیه قناعت ایدرک ترک حوص و طمع ایتمک
 لازم ۱۱ ایکن کیردم با جملد عا کر نظایه تک لوازمات و دخاثر و ناکولات
 ساره تک اعصابی تعدد بخاره محول اولمغه هر برر معاملات بخارنه کوره
 اشبار مذکور بر بلا واسطه میر سی بیع داعیه ایلمکه اولدغیندن جوق کوررک
 بو خصه صک دخی به واحد اصولنه او خالی عند لرنج لازم دلمکه لابد عد اولدغیندن
 و خصه مرقومه طویغی قدر ریشی بیک ممکن بولمغیندن احو اسنه نائل اولوب
 یعنی دخاثر ماده سنه ظاهرده اربهی اغوب نام برار منی الیه سیلیم بک نام

برکنه مأمور فخری طشه ایالینک بفرار و اربیه و سایر محموله لری جبراً اشترا
 ایتمک و غلنه نقل و ایصالنی تسهیل ایتمک امرینی حاوی ضابطان و مأمورین
 خط با مالیه ناظر طرفدن ارسا میدرد و توصیه مکتوب بدر تحریر و درقوم اربیه چی ^{مکتوب}
 سلیمان بیگ مأمور لرینه بالاعص طشه یه ارسا و تسهیل اولمقده در و بود جمله اشترا
 اولمقده بفرار و اربیه کرک ایو کرک قنا اولسون آست نه به نقل اولمقده حکمه میری
 طرفدن معین و مقطوع اولمقده فیات اوزره اشترا اولوب سائر لر لیک در و لیک
 بفرار و اربیه ده اهدون با مالیه اولسه بیلیمه بکنلما مکده در ایشو بفرار و اربیه بالایش
 بعیده دن اشترا اولمقده کیفیت اشترا اولمقده مالیه ناظر لیک توصیه نه لرینه
 اجرا اولمقده فی صورتی ندر وقوع بولمقده بالسه اوله آکلا شیلور و دولت علیه کرک
 حقیقه سی مشابهنه اولمقده رزاعت ماده سی ایله سنه و نبر و خیلیمه میدان
 المشابهنه ایشو مواضع جدیده دن ناشی یکه باشند کیر و لیه جلدر و احرز رزاعته
 سعی واقدم اولمقده بزرده بالعکس منفه چاشلمقده در و در و رزاعت ^{مکتوب}
 مستقل بر مجلس ترتیب اولوب مجلس مذکور اعضا سندن اکثری سی حالات واقعه
 طولایه سانسف اولمقده ایسه میسی یا نه اعضا ی مجلس دن بولمقده ن کندن
 اغراضه مجالی یوقدر و کوچک مالیه عا کر نظ میه تک البسه و مجمع لوازمات
 سائر سنی یا لکر کندیسی دیر مک اوزره بر قطعه قونطورا تو سندن تنظیم ایتمک استمش
 در ساندن وقوع بولمقده اوزره بک جوق اهدون بهالری تکلیف ایتمک اولمقده
 دکلا رخی مدون و علو جناب اصحاب بدن بر قایم ذات ایشو غارت جدیده تک
 منفی مراد ایشو ایسه صفو تر باش تک اراده و نفوذینه قارشو قویه باشدر
 و تصاریفات ناظر بولمقده سدر افز غزل و مستخدم اولمقده مجمع کتبه بیدل اولوب
 نظارت مذکوره هر بر خصوصی زیر برده خفا ده بلا نقیشتش و رقابت
 اداره اولمقده اوزره بستمون قاب جدیده افز اولمقده و کون نظارت
 مذکوره یه یا قشمنه بیلیمه مقدر اولوب فقط کوچک مالیه ایله میسی یا نه بجمله
 لوازمات ایله بهالری نقداً تحصیل مأمور اولوب اسکین قلان اصحاب
 مطلوب یا صبر و انتظار ایتمک و یا خود سر کیدین یوزده اولن باش کتبه قردون

شکرین

۵

شعور من بر بنی اختاره مجبور اولمش در نظر ت مذکوره تک اصول جدیدی
 زیرم تفصیل اوله جعفر و اعش رشعیه تک مزایده اصولی بیع و فروختن
 مشربلر انواع موافق ایله تنفیذ اولمقده اولوب شویله که رشید باش تک اولمقده
 نظارت انا لرین عشر اولمق او تو زیک قضا روغ رشعیت حقانیت اوزره
 بلاییده فروخت اولمق وقت فروختن زمان تسلیم قدر جوری قرار اولمق
 الهی ماه مدت خلافین صفوت باش مالیه نظارتنه مامور اولمقندن دروغ رشعیت
 قیائی و فی بک جوق تزیاید بولمقندن صفوت باش الهی آئی اولمق و برلیم بها صغیره
 باقو نظور اتو شریک کوچک مالیه به اون شبیک قضا روغ رشعیت فروخت اولمق
 و روغن زیتیک صایه تسلیمین اول حساب اولمق اولمق مقدار روغ بولمقندن
 اصل شتیره فقط نصف مقدار و برلکدن دول اجنبیه سفاسی بو خصوصت
 اشتکالیه مزایده اصول اوزره اشته ایدین کسره ال ویره جک قدر روغ
 زیت و اراکین مزایده م خارج اولمق فروخت اولمق اولمقندن نقصان ماده
 بوندن ن شتیه کیفیتی اثبات اعتباریه بو باببع بعه رشعیت حقانیت احقانه
 موافق اوله مدقندن بشقه مالیه ناظر نهایت درجه بیجا لوق ایدر رشعیت
 سفینه سی محموله سنی الوب محل مقصوده عزیمت اتمکجه هیچ برکنک محموله سی
 و برلسون جو ایوالی محصلنه امر دنییه ایشدر و کیفیت مذکوره تک حقیقت اولمق
 ایوالیم بولمق انکله قونسلوسه تحقیق ایش اولمق بوقوله کیفیاتک ظهور
 نظر ایک سکر یوز اوتوز سکر سنه سنه عقد اولمق معاهده تجاری تک احکامی اولمق
 سوال وارد اولمق و انکله دفرانسه و آدستر یا دوندردن دولت علیه تک موافقتی
 ایزد اینه کلندن بد واحد اصولی رفیع ایک اوزره مصر والیسی اجبار اعتبار
 دولت علیه والی رشعیت رالیهک بو باببع اصرارینه تقویت دیرکده در مقام نظارت
 مالیه م مستخدم بیوک مامور لریم اولوب صفوت باش تک محرم و حتمه حق بولمق
 قدری اوزر ماه مقدم نجاة وفات ایدوب وارث اولمقندن عادت بالوفه اوزره
 مختلفه میری به فالخله باش رشعیت رالیه مختلفه مذکوره تک محاسبه سی تنظیم دوشوب
 صنعت برقیج مامور تعیین ایش و توفای موعی رالیهک یدیک عودشدن عبارت
 اولمق ماهیه سی اجتنی مصارفنه وفا ایدرکن اوتوز یک کیسه آنچه قدر ثروت پیدا اتمق
 اولمق تبین ایشدر و ظهور ایدین اوراق اراسنج کوچک مالیه به امانته در رشعیت

قائم و بر مش اولدنیغه وارن بر قطعه تک بو نختنه و در ایت اولدنیغه اوزره
 سوچی ایلمک وارنیدن نغنی ایلمک مرقوم ناپدید اولدنیغه چو نکه بو نکر
 حالیه اورطه بی چقیقه قدر از قدر اوج سه طرفین بو قدر نروت بدایدیلمک
 صورتی عجبی افندیسنده نه قدر کلینلو اچمه وار در هر خلق سولیب طوبه قیمنه
 و ایت مذکوره نکه اولوجمله با بدید قلمیندن ایلمک نوع فائده در کار و در موقوف
 سوچی ایلمک بو غار ایچین واقع آنان در میوز بیک غرسه ایدر بر ساحلی نه سسی
 اولدنیغه مایه ناظر نختنه بیک غرسه بها ایلمه بر ادر نه فردت المشر و ناظر
 من رایله و قوجولک حالات نامرضیه خوف و خشیه در شوب کتیر بر فغانق
 اصابت ایتمک صغیندن براز اخصه طور انشی شریکینه بر قایع دفعه بنیه انجمن ایلم
 شخص مرقوم دولت عید نکه بو نون بویله چوق بقاسی اولدنیغه عجله ایتمک
 و بو نون قطع نظر سزک غلکز هو دم مأمول و محمل اولدنیغه فرصتی
 فوت ایتمک لازمه دندر چه جواب دیرشدن بالان ذکر رسقت ایدر
 مصارف ناظر سعدر افر بر از مخالفت طرفی طوبه رتی عا کره ویر یلان
 لوازماتک غضب و تلغدن وقایسته سعی ایتمکیندن نهمی غل اولدنیغه غلندن اول
 صفوتیه باش ایلمه اولدنیغه نذکر سنه با بجمله لوازمات مختلفه یه بالکتر بر ادر دن اله عم
 و بنیم مطالعه مخصوصه کورج دولک خبر و نفعی بو اصوله منوط اولسه بیک کچین لرم
 لوازمات العیش اولدنیغه ملل مختلفه هم مقصد و تجارک مطلقه بدین ابتدای امر او ایتمک
 شایخ دولت دکلدر بنا علیه ساز تجاره اوار دین ایچون تقصا ایدر مبالغ
 یدیه اعص اولدنیغه بالکتر بنا بوالیه اخذ داعیه ایدر هم چوق قانون عرض و ناموس
 مطابق جواب دیر مش و مجلس شورا ینه بو جوابی ویر دیکندن بقصه صفوتیه
 مرد و اول اجنبیه ایلمه منعقد معاهداتک مغایر اولدنیغه واحد اصولیه ایچون
 معاهدت مذکوره احکامینیه هو نوع بد واحد دفع و منع اولدنیغه مجلس شورا ینیه
 حور اولدنیغه بر قطعه اونا نه ویر لیکه بو خصوصیه اوجا ایدر هم کلیمتی و فی ایز اولدنیغه

در ناظر

6

و بر ما مورک بد مشلوب سبب اید غرضی ممکن اولد یغندن؛ بالتصنیق استغفا به مجبور
 اولمچون آخر طریقه تثبیت اید ابتدا ارم اصحاب مطلوبه حجتیه او اولمق
 اوزره اقصا ایدن بمالغدن اقرز سومی الیه جمیع بر اقره دیر لوب فقط کند دستنگ
 یوزره اون لبش نقصانته قیرطش اولم سر کیدر اعراض اولمیش و اصحاب مطلوبه برت خور
 سر کیدر المنه راضی اولمیلنر ایشو قورده بانگ تته اولد یغنی دورت ماهه قد حجتیه واحده
 تحصیل ایدیه ما شدر ایدیم نه اقرز سومی الیه مانول اولد یغنی وجهله استغفا ایتد یکن
 اقصا ایدن لوازماتک تنظیم و تحسین صفتونه بانت ترویج واحنه سپر ایتد
 اوزره اوج داندن بر نوع مجلس ترتیب اولنوب بحسب مذکورک ترتیبی کونیه ذکر اولد
 یه واحده قور نظور اتوسندرش رایلهک زیکو کوجک مالیه ایدیه تنظیم و انصاف قلمشده
 ایشو بد واحده اصلک ترویج و تائیسینی ایشا سنن رسیده سفیرر مالک عثمانیه
 یه واحده اصلک معنی حاوی دولت علیه ایدیه انظلمته و فرانسه کدر بنینج مقدا
 منعقد اولم ساهیده تجارک اساسی اوزره دولتت رایلهها ایدیه بر قطعه معا هد
 تنظیمه مانور اولمش ایدیم کوجک مالیه ایدیه عقد اولنوب بازار لغه واقف اولد یغنی کبی
 مانوریت رفو مده اوج فراغت ایدرک تیری یه اقصا ایدن لوازماتک اعطای
 شمدی به قدر رسیده تجارینه ممنوعیدر حیرضا باشیم صورت شطایتیه استجاب
 ایدرک باشرش رایله سفیر سومی رایلهک ایشو افانسی قبول و اجرا ایدیه توانان اولد
 نام بازار کاندک عکره و بر ملک اوزره جلب ایلیم اولد یغنی ایشا یه ایشتر اید مجبور
 مذکورک معنی صفونه باشیم مجبور ایتدیم و بونک اوزرینه سفیر سومی ایدیشو اولمش
 انظلمته بلجیب سومی الیه کیم شطایت ایدیه یکندن آنگد فی اسنه عاسی قبول برله انظلمته لو
 حانسون نام بازار کاندک ایشا سنی مباحه ایشدیم کیم در سعادت و جوارین بولنیم با کجه عکس
 سنوی بر بلنیم لوازمات متنوعه ایکوز بیک کیسه اقره یه معنی و زاد لوب حاله کیم مارالذکر
 رسیده لو و انظلمته لو بازار کاندک ایشتر اولنیم ایشا ورت بیک کیسه اقره یه بیک زیاده
 اولد یغندن ایشو مباحات جزیه قور نظر اتو اسمیله اخفا اولنیم بد واحده اصوله صلح و بره

7

ایله بدو احد اصول اوج اولمقده اولدنی تبیین ایدوب حال بوک بر سبت ماده سی ایچون
 افواج استغنه خصوصه یوزده اوج برینه بیش و ادخال استغنه ایچون دخی یوزده اولن اینک
 رسم کونک دیر لکن در اوج بر در لوبید واحد دخی مجرد حله خف رسم صوب اولدنیغنه
 و حلت عدیه تک قوه مایه سی حو طرف صنف اولدنیغنی اثبات ایدون موادون بولنه فنیغنه
 ذکر و بیان مناسب کوریلوب بشوبله که صفون باث ایله کوجک مایه از میر و جوار کونک
 ال آتوب باث رایله صرافه طینغ اوغلوئی دخی بو بابون کدی برینه شریک ایدون کونک مذکور
 اولن ظاهر ده حمد زکمه و بعده راشد افنیه الزام ایدوب حاصله تنقیض ضعیف ایتمک مضمونه
 اوج اولدنیغنه مظالم بقعه طشه دن در سعادت کلوب شی اشته ایدون کسره تنقیضی
 موجب انواع حو کات ایله تبعید اولنه قلدنن مقولر بالفردره از میره کیدوب ادر ادر
 اشته ایدن کلرنج حقلرنج هر دو رلو حیات اوج اولدنیغنه بنا در سعادت کونک حاصله
 کوندن کوننه نقصان بولورق از میر کونک حاصله بر سنه ظفون اوج مندن زیاج کونک
 ایشدر او ایشو غاصبله بو قدر ظلم و سرت ایله طویله قلدنن بوجولج ذکر و بیان اولن
 کیفیات فقط اجمال اولوب اگر طشه لر دخی تجسس اولنن ادر ادر اوج بود جمله حرکت انقده
 ایدونک اکل شیلور و مستخدم اولنن ادر ادر مأمور لرک جمله سی صفون باث تک اولر اولدنیغنه
 مأمورین مووی ایهدن استحصال ایدیکه منافک بر نشنی کوبا آغده دیر تک اوزره اولن
 نشت ایله دیر نشنی کندیسی آتوب نشت اخیری دخی ظانن دیر لکنه در و عا کر نظام
 عد و صحیحی یوز بیک ایچون یوز الیک حابندن ماهینه و ناکولات و بلوسات
 اخذ اولمقده اولدنیغنه اگر لایقیده حاب اولننن بو قدر تمقعات ایله ساز باجکله
 مأمور بیک دخی اطاعی ممکن اولورق کسره تک اغز آچمیه صغی تبیین ایدر و بر نامورک
 اطاعی ممکن اولدنیغنی حالده در عقب عزل اولوب کسیندن حضرت محفل ایشیلنن
 ارسال تمقده در و بو کا دار معلوم اولنن حکایات متعه جز انکی بقینده اولوب
 انک ریاده هر که موجب تاثر اولنن حکایه تک توفیقی کافیدر بشوبله که عثمانی بک
 رضایات تک مستر بر اولورق مابنده مستخدم ایچون اقدینک نفوذینی صفون باث
 تجاوز ایدیکه بی باط ایدیکوچ پک جانن صیقیله رق کیفیتی بعضی بحالده سولیمکله
 بشیوب خشکارک دخی کندی بی صمن تو جهای اولورق اراقده التفات ایچون اولدنیغنه

از مرقه تقاضای سیر علی بن زهر
 در زاج حمد زکمه در
 راشد اخذنیغنی حکم از میر
 کسینی المسیح بر داننده

عصر محمود خانین
 مابین صحایون ایلکجه کابی
 اولوب نوزوات
 ادر

ترتیب رتبه بهانه سیدله طوبخانه مدیر کنه مأمور اولق اوزره بالاسیتدان مابیندن چغارش
 و انکی مابیند صکره طوبخانه به سلاطین اولوب جاعتدن چیقلمور ایکن میرنومی ایه
 حسب المأموریه اوراده بولمغله ذات شایه به مخصوص اولمغ لطف و شفقت
 اقتضاسی اوزره برار توقف بیوررق خاطرینی سوال و بعضاً مابینه کل حیو فرمان
 بیورمش و اول جوده دردت کون مروزیج میرنومی ایه وفات ایدوب سبب وفاتی
 خنکارک ملا ناسن التفات ایتمیدر چه تو تر بولمدر صفوتی باث نکسیر مصلحه
 ال ایدیفنی اثبات ضمنیج ضرخانیه وار اولمغ کیفیک نفع مناب کور یلوب شو یکنه
 آنچه نک نظمی وفا میونک قرار شد رسمی جده نک معلومی اولدیفنی اوزره جیم دکلی
 فایده یی موجب اوله جقد و بونک اجواسنی ناس صفوتی باث نه بیلکده ایه
 حقیقتن رشید باث نک ترتیبی اولوب انجی باث رایله بک سکر یوز فرق برسنه سی
 عزل اولمغ نغیندن اجو ایدیه ماشیدن و رشید باث نک ترتیبی اجو ایتک صفوتی باث
 کوچ کلشن ایه ج حص و طمعندن و ترتیب مذکور بیکدر چه خنکاره اینا ندرتق
 امیدندن کاشی باث رایله ک هتکام نظارندن تدبیر اولمغ موادون برینی تحسبه مجبور
 اولمدر و بوماده ج کمک بیوک مایه نک درکک کو چک مایه نک ایتک کلرس
 بیک درلو مرتقدن بری الحاله یزه حقیقتن رئیس الوکلا بولمغ بیوک مایه نک
 جب وطنه می بخره حص و طمعنه می دلالت ایلدیکندن ذکر می مناب کور یلوب
 شو یکنه که باث رش رایله یلی کش سکره نک ضرب اولمغ جفی ائشاده لیر انک یوز اوزن غوز
 قرار شد نغینه کوره سکره مذکوره نک وزن و عیاری و جی نه نسته اولمغ لازم کلدی
 لوندره ووبانه و پارسده جاب ایتدیره رک شو نسته اولمغ جفی افاده ایدوب
 بون کلچمه ک نیت مذکور اوزره ضرب اولمغ لیره یوز اوزن غوزش اولمغ نغین دور بات
 کش آنچه ارسال ایدین یوزده اوج هرت غرض کار اولمغ جفی بالملاحظه کیفیتی رایله
 اجبار و عیاری مذکوره آخر نسته صورت ویرلینی اشعار ایلدکون قبول ایتوب مصلحتی
 افاده سی و جمله بورنگه چالشمش و دوز اوغلو ایل عرض بر اوم اولوب بر خصمک
 اجواسنه راضی اولمغ نغیندن ماعدات رایله ک بوندن طولایه اونی بر بهانه ایلدکنه رایله
 عزل چالشی نغینی حسن ایلدیکنه و جوت علیه ج جار اولمغ اصول اقتضاسیجی مأمور شدن
 منفصل اولمغ کنه نک اغرا بصفه صلاحیتی اولمغ نغینه بنا باری عزل اولمغ رایله مع شو عیاری

ترتیب اولمغ صخره خنکاره
 بولمغ دوز اوغلو مذکور سکره
 نسبت بوبه اوزره ج

ماددیه

8

ماده سیدت را به یک رأی اولیج افام ایتمیش اولیم حیو کیفیتی مجلس انما ایدوب
 کیفیت مذکوره لدی المذکره دوز او غلونه حق بدنده چغقله اول زمان شالیه
 حسابده یا کلشلق اولش انک ایچون یا کلشتر حیو تبره ذت ایدوب لکن اول کوندر
 ضربی نه ناظرکی طاهر یک ایله مدیر رقوم دوز او غلونه خصوصت قویه پیدا ایلمیشدر
 وقایمونهک یوز اون حسابندن براز زیاده اولمق اوزره یکی کش سکه نک
 عیار اولمشی خصوصنه صفوطه پاشانک واقع اولان سعی وعینتک سببی
 نظیر اولدینی اوزره شودرکه معلوم اولان ید واحد قونطور اتوسی
 موجب عا کره اقتضاییدن لوازماتدن جوته و بز و امنالی ایشیا ایچون
 اور و پایه و پیرج ایچون مصره و بیغ و ایشیا سارزه ایچون اطلاق بغداد
 یوزده اون عروش فینا که قاسیو چکلکدن اچمه ارسال ایتمکده و بازیم
 فائده درکار اولدجنی خصوصنه مبنیدر و بودجهله جمیع نقود طیش رو
 کیده چکلدن دولت کلیتاً خراب اولدجنی درکار ایسه ده بونده باس
 اولمبوب حتی کوچک مالیه نک قونجه دولت علیه نک بوندن بویه آرز
 بقاسی اولد یغندن عجمه و شتاب ایله طوارنوب هر نه طریق ایله اولوب ایسه
 اولسون اجزای مرام ایتمکدر اشته پاشای مشار ایلمک امور مالیه نظار
 اولد رق اجراسنه ابدار ایتدیکی ظلم و سرفقت بونلر اولوب بونلرک
 اشعارند نصکره اخلاق مخصوصه و اصول پولیتیکه سنه دار بعض
 حالات دخی ایراد اولنورکه پاشای مشار ایله حجر در شوت ایله
 تحصیل مسند ایله بکندن رشید پاشانک عزلنه نائل اولدقد نصکره
 مشار ایلمک اصولنه مخیلف اصول قوللاندرق یا بدین شیلری بوز
 چالیسوب نفوذینی تزیید و تأیید ضمننده حرکت رجیه و تعصبات
 دینییه طرفنی التزام ایله اول زمره یه داخل اولمش ایسه ده زمره
 مذکوره عننده بی دین و اچمه دن بشقه الله پیغمبر بیلر بآدم اولد یغندن

موزا اولده کتبی اساس اولمق
 طاهر پاشا در

کویا خلوص و صفوتنه دلیل قوی اولمق اوزره همالک مجروسه نیک محال
مختلفه سنده عمسویله علمینه معاملات ظالمانه و وحشیانه اجرا سنده
باعث اولمق معاملات مذکوره بی بالذات اوجا ایدنره مناصب اعلیٰ ایلیک
و برهم سفرای اجنبیه بی ارضایتمک و عهد فی خصمانی بتعید برلک کنه بر اولمق
اید و چکلک قصه یله دفع و طرد ایدره جلیک کنه لر سفرای موسمی ایله فدا ایدرک
بودم لر بری الذمه اولمق کنه لر قیامت یوکلنه کی درکار در اولما اولمق ارمنی
اولمک مصلحتی بیان ایدره لم که ارمنی بطریق بو باده سفرایه مراجعت ایتمیش اولمق
مصلحت و قویه یه کنه نک وقت ایتمه جلیک اشکار ایدی ایتمی بطریق و سولک انکاسه نایز
کیفیتی انکلمه انجلیسی صدر اعظمه و فرانسه انجلیسی دفی امور خارجه ناظرینه دوستانه
و غیر رسم ان ده ایدر کلر وقت مصلحت شیخ الاسلامک بدنده اولمق فتنه صفوتنا
دول اجنبیه نیک بو مشلو قوسلریندن فائده مننه اولمق ممکن اولمق جفنی درک و اولمق
ایتمک مصلحتی مجلس شورایه حواله اتمیش و دین باین شیخ الاسلام مقتضای فریضت
بودم در حیرت مجلس مذکور یوق دیکمه مقتدر اولمق فتنه حکم اولمق فتنه صفوتنا
موقوف قلمنی حال بد بیه ایله اولمق سفرای اجنبیه بی بعضی مطالبه بتعجب ایتیمک اوزره
موقوفی صرتمنده فرنگ البسه سی و باشنیش بقعه اولمق قتل ایدر مشدد اولمق اجنبیه
انجلیس وقوع حاله دولتمینه تحریک و اشعار ایتدکن حکمه جواب اولمق فرانسه
دولتی طرفندن ورود ایدن اخطار است شدیدیه بی حاوی بر قطع تقریر رسمی حالت
مش رایها انجلیسی باب عالی بی تقدیم ایتدکه ه تقدیر بر قوم ترجمه اولمق فتنه خارجه
عرض اولمقش و تقریر مرقومدن مامول اولمق نتایج وجهه نیک مبالغه واعظا میلده
بو خصوص بولیمه چه برقا حذر بونک اصل سببی رئیس مجلس نافذ بات در حیرت ایتد
شایاننده بی انم اولمق فتنه نافذ بات در عقب عزل اولمق سفرای موسمی ایله هم دفی
بودن بولیمه بو مقوله کیفیت وقوع بولیمه جفنی شفاهاً و بعد اولمقش ایسم اولمق شاده بولیمه
دفی ایشوقق ماده سنک عینی واقع اولمق فتنه انکلمه و فرانسه اولمق ذکر اولمق
و عد شفا هیئیک محرر اولمق معصن استماعیه مجبور اولمق شد و بو خصوص وقایع بولیمه
ظهوریه سبب اولمق شولیمه که انکلمه و فرانسه انجلیس نیک بالاشترک تقدیم ایتد کلر

دیگر

مصطفی

دیگر تقریر رسمی بک شدید اولدیفندن اصل ماده ۱۲ مدخل اولدر عنده واضطراره
 و شوب حتی بو مصطفی بالذات خنکاره عرض ایده جک چو درون تقریرم مذکور
 اولدیفندن صفونیه باش جمله کم زباده خوف و تلاشش دوچار اولمش ایسه کم اشبو
 تهدید کیفیت محض خطی اولوب اصل ماده تک عدم حصوله بر مرتق قالمشیدگا
 چونکه باش رش رایله تهدید مذکور ک مجرد علیهمنه اولدیفنی رضا باش به بیان ایله
 منع اجرایی صحتتصیح اقتضا ایکن اسبابی و عداوتش و بعده فوق العاد بر مجلس
 عمومی ترتیب ایله باجمله علما و ضابطان عسکریه یه دعوت ایدرک کویا انالی
 ایاقلوب ایچیرک تقریریه کند بایر جواب دیر بیور لر صورتنه وضع اتیش و مضمینی
 محافظه قیده صورت ظاهره کم باختلال کوسنه ایم دیر ایکن همه حقیقی عیصیان
 ظهوریه سبب اولغه آزار قالمشیدگا حتی رفعت باش سفرای اجنبیه ایله ملاق تنوع
 مطلوب بجز اعراض اینک آرزو سنخ بزا اما عیصیاندن خوف ایده یوروز و انکله
 باش ترجمانه دفعی اگر بو باده اصرار ایدر سنا خنکار بیلدیمکله به صوق رسک
 دیشدر و باجمله با لیک وقوعه کلایم تلاشش فقط در سعادتده بولن ندرک سولدر
 اولوب اگر مصطفی بر ازاوها صیقشسه ایبر آورد با لومعبر کنه لرحم اکثر در سعادت
 ترک ایده جملک ایبر انکله ایله فرانسه ایچیرک اشبو قود بایه یعنی اولونه لاندک
 در کار ایسه کم صفونیه باش تک مواضعه طریقیه و متعصبیرک صحیحی اظهار ترتیب
 ایتمکده اولدقد عیصیانته یه کنه سی دفعی طمانینه جیندن خوف واحتراز ایله کلرنه
 و یکچیز طرفدار لر دفعی کنه یلرینی کوسرملده اولدقدرنه بنا برضا باش ایله رش رایله
 آدم ارسا ایبرکن در دست مذکره اولدغ مصطفی ذات و شخصه مخصوص اولوب
 ایچنی کند و لکنیک علوجناجه بر حال اولدیفندن مطلوب ایتمکله خصوصیات عدوت
 بشریه وان نیندن عبارت بر کیفیت ایدوکنی تو ثیقات قطعیه ایله تأیید ایلمکله ندر
 در عقب مصطفی ختام و نظام بولمشدر و مصطفی مذکورنه تک ختمنده دفعی اصل
 مدخل اولدغ ذات صفونیه باش اولوب ارمنی مرسولک قتل ماده سنخ اندن غیر
 متهم اولدیفنی در سعادت خنکار کم ماعدا هوکس بلور و خنکار کم بقعه جمله رسمی
 هوکسنگ صدق و حقیقته واقفدر کرک نلت اسلامیه سفرای دول اجنبیه بنده

خطا در حقیقت عالمه واقف اید چه بر آدم بولیم یوب رضا باش نک ذوق در حقیقت
اوله قی که خطا رایله لاقدر ایتیمک و یا خود بانه وارسی خصوصیه مقتدر اولدنی
تعب و استغرابت بر کیفیت اشته صفوتی باش نک ذوقیه مسند و ظهیری اولان
منعصبا کرده صحنی از رضا بنسبه طو تیغی اصول بودر و حرکت رجیمه ط قیله مستصباح
ط قی بنقه بنقه بر زمره اولد رت احدیهاون بعضیدر احوک ط فذ ار بر بولنه یغین
ش رایله حرکت رجیمه زمره سی صفتی ابر از ایتدیک خدمت سئودر که دود علیه یه
اورد بام بقید و تغیر ایدرک سلطنت محمودک ایجاد و تاسیس ایتدیک خصوصاته
اداره و تصرف بهانه سببه لغا و تغیر ایدرک از جمله خداوند کارش رایله تکمیل
علوم و معارف صفتی اورد پایه رسال ایتدیک مسلم چه جعفرینی اعاده برله و فای
ایتمک اولن ذاتک نام و شهرت دلالت ایدن مواد بین الاسلام عزیز و محترم اولد
کنه طوقفه جبارت ایتدیک صفتی باش طوقفه خداوند کارش رایله کتنت
شین کور مشدرا و الان اورد بالو عیسو علیه باجمه امور لرینن انواع صعوبات
دوانه چه چار اولوب رعایا بولنایم عیسو علیه در لو در لو بهانه الزلیله مظلوم
و مضروب اولقد در لر لکن یا لکن بر شخص یعنی ش رایله شریکی و جاسوسی
بولنن کو چک مالیه بلیات مرقوم در سالدر مالک عثمانی نه در ظهوره کلام و قوعا
و علی الخصوص و قوعات مذکوره به سبب اولن ذاتر تغیر اولدنیغنه اکثر یا اورد بام
کسب اطلاع اولنه سیوبه از جمله مالک مذکوره در قوعولان او یغونر لقا اورد با
غرت لر رضا باش به اسناد ایتدیکه در لر نه الحقیقه صفوتی باش نک فیضنه ش رایله
باعث اولدیه مصاح عثمانی نه مک کنه و حقیقتی بیاندر عهدنر معلوم اولدنیغنه
رضا باش نک صفوتی باش به غله اقتدار اولیوب باخصوص منعت و حرک جمعته
میل اولن زمره لر زدنر رضا باش در زیاده قوت و کنت کسب ایتدیکه در بر جو منصبه
و لشکره مامور تیرنر کنر چو ایتدیکه استخادم ایتدیکه جلدی کنه نک صادقی بولنن

الدینوری

10

اولدیفندن ش رابک غزلی تقدیرین دولاب دولک دانه سرملکن اولیه جفنی
 دبو اراقن اربنودلقن و قوعبولن اختلاله نظر اولاب مذکور بر دن بره دوراند
 قالدیفنی حالک چوق تکله و مخا طره یه موجب اولدیفنی آشکار دره وار بنودلق دیارنیک
 اصولی نه اولدیفنی اور و پاده معلوم اولیوب و بار مذکوره م عیسو یلسا سر لره
 نسبتله کلینلو اولدقن دن اصل اسلام علیه عیسو لر قارشیق اولدق بئیندن نخاع
 و از دواج بیه و قوعبولدیفنی و محاربه وقتی ایل اسلام دروم و قو لک مجموعی
 بر دن دولت علیه علیه نه قیام اید کلر و نلبت غارت و جید و دلق حالتلر
 اربنودلقن و قوعبولیوب حدودم واقع اولدیفنی و حالات مرقوده به ابتدار
 ایدنرک بعضیسی اسلام و بعضیسی روم و قو لک ایدکی وار بنودلقن هر کدن باجم
 نافذ ال حکام اولوب باجمه روم و ایل اسلام کنه ره اطاعت ایدن کنه اختیار
 بر روم متره پولیدر اولوب رقوم متره پولیدر روسیه و دلقی طرفدن متعدد افتخار
 نش نریه نائل اولدیفنی خصوص صدر و بو مشله حالات سا ره یه اور و باجم کنه
 بیلر وار بنودلقن و قوعبولن عیسیانک و احوال حاضره نک سبب ادنی مملکت
 مذکوره نک محافظه سنه نامور اولن اربنود والید اوج برادر اولوب اوجی و حق اصحاب
 شردن اولدق وار تیرنیک کلینلو مقدار و سعادتت مقیم صر فدر ایلین بئینده
 اچه نراعی وقوع بولغله کوچک برادر لر کشفی صفون باث به اشعار ایلدکن و سعادت کلوب
 مصحح سنی انام و بیخ ایتدر و مصحح انصاف و صفایت اوزره تسویه و تنظیم
 اولدقن صله ارتق قر نداشتجه کچملر خصوص صرین برادران مومی ایجه تنیه ایلدکنه بنا
 مومی ایهم تنیه مذکوره بالا مثال و سعادتت کلد کلر ننه ش راب مومی ایهم غصیب سلب
 و انا طولیک اچر دسنه نفی و اجلا ایدر دیکندن اربنود لر غصبه کلر رک و الیدرینی
 استکبح اولدقن دیر و سبب نانیسی اربنودلقن عکس حیرانیک مراد اولدیفندن
 و صفون باث ماده عیسیانک امتدادیه و اصلاح ذات الینی منفه سعی ایتدک اولوب

عبدالرحمن باب و صفی باب
وصف باث

چونکه عصیان محمد اولدی قیامکندر اولدی یعنی حالده دولاب دولت دور اندن قاله صغیران
بوسبيله کندى به احتیاج در کار اولوب غزل اولنه میه جعفری ایوجه بیورده آتانه
مالک عثمانیه چو بولنقه چه و تجارچه جویایم ایون حالات بونرا اولوب التون تخار
صومعه ایش کور ایسه بله کلید در سعادتده در سعادتده در سعادتده در سعادتده
عسکر خیرینی مراد ایتمیش ایسه قوه جبریه ایله اوجاسنه مقتدر اولدیفیندن وارکوب
بیده حیدر مهارتله مراننه نائل اولمشیکن صفوتی باش کندی خود اند کارش ایله
زیاده صاحب اقتدار ظن ایدر یورده دولت علیه الان اربنود لقه اولدی کی کندس
بالیسيله محاربه ایتمک او زره حقیقتد اگر چه نقصان ایسه ظاهره بلا موجب
بلا موجب یوز الی بیک عسکر استقامت ایتمکده در دو ماده چ قیامت مجرد دولتک
ودها طوغریسی دکلا ننگ اولوب دکلا سوم ایهم بالینگ خیر دفعی ایجا نجه تبریر
امور ایدر جک یرده امانه یه سلب و نهب ایلمک و عظیم و غضبه کورک مرادنده در
دعالمک عثمانیه چ ویر کوماده سی نظم منج اولدیفیندن ویر کوع کرد و ونی ایله طبع
و تحصیل اولدیفینی و نظم منزلق هر کک ایشنه برادینی اجدن حرکت رجیبه اصی ننگ
یعنی نظم منزلی ایقا و تمدید ایتمکده رشید باش ننگ انک بولک قیامت دولت علیه ننگ
امور مالیه سی نظم و اذغال ایتمک مرادینج اولدیفیندر دولت علیه حقیقتد آرزو و تمنی
ایتمکیز خصوص مجرد سعادتده عبد المجید صفوتی و الله ماجد رکیه ملکه کندر اواره حقه ایتمکدر
و شهید به قدر بیخ و تفصیل اولنجه کیفیاتده نیشقه شی قالیوب دولت علیه ننگ اوانه ناکینه
دفعه بولنجه اویغون نزلق ظهوره کلیمه و ناسی سویلک که آمن کمنه لر آرتق طویلر نکلنده
ایکن مکر بولنجه ادا نیشتر چونکه بو کوندر تلاشى موجب و حالک عثمانیه چ امر از غنک
بستون احلامی مستوجب اولنجه بعضی اسبابه قنبت اولنمش اولوب شویله که دیار اور و بام
تخط و عندا اماره لر ظاهر اولدیفند کویلو کاره طوع ایدرک ماده ننگ نهایتی نزه به وار جعفری
ملا خط ایتمک نرسن نقد بعد ایلمر و ارایسه مجلسی فرودت ایدر جک ننگ ایدر مشلو حالات
زمان مستقبله و دشمنک و اقتضا ایون اسباب محافظه یه استیصال ایلمک دولت علیه ننگ

اویغون نزلق ظهوره کلیمه

واجبه

داجیه دغتی بولنه یعنی با، بایجده مالک محروسه خ بعد از افواجی منع اولمندن مانده
 سفلی اجنبیه به بر قطعه مذکوره رسمیه اعطای اولمندن **ابتدای امرده هرکس تعجب**
 ایتدیه ده **بعده** کیفیتک تحقیقنه ابتدا اولمندن رق او رو باده قحط و غلا
 و قوعنک اصلی اولمندی و هر طرفدن تحصیل اولمندن و قوف و مخلوطاً نظراً
 مجموع مالک عثمانیه ده و علی الخصوص انا طولیده ذخیره بول و مبدول
 اولدیغی تبین ایتیمسه دکلائی دولت علیه کنیدی تملکری موجب اولور بولیه
 بر حاکمه ابتدا ابله بر قطعه مالک محروسه نک زراعتنی بتون بتون اغلال ایتلر
 عجباً اختلال شعور دغنی نشأت ایده یور دیو هرکس بر برینه صورتیه باشدی
 و جنون قبیلندن اولان حرکت مذکوره نک آناری کلی درجه و خساری
 مورث اولم جقدر، و حاصل اولان تلاشدن ناشی هرکس اشبو
 معانک تحقیقی ضمنده آرقه سنه دو شوب، چونکه مالک عثمانیه ده
 دو یلدق شی اولم بغندن آزدقت طرفنده علی ممکن اولمدر شوبله
 صفوقه پاشا ابتدای امرده در سعادتده فقدان ذخیره به دار
 بعضی محیند موفیتسه اورنه لغه و سوسه القا ایدوب کیفیتنی کنیدی
 دغنی مجلس شوراده بیان ایشمش، و اکثر اعضا فقط لفظ اولمندن
 بر قاج کسه دن مرکب بر قومیا بانک کرک در سعادت و کرک
 عساکر نظامیه اچون اقتضا ایدن بالجملة ذخاری قونظر اتو
 ایله اعطاسنی تکلیف ایشمش و دکلائی دولت تلاشده بولمندن
 مرقوم قونظر اتو پک فاحش بها ابله اولدیغی حالده قبول ایشمش
 و مذکور قومیا با خصوص مزبورده مأمور اولدیغی کبی ذخیره
 مباحه سچون طشره نک بعضی محکمینه متعده مأمور لر سون
 وارسال ایله صفوقی پاشانک چراغدری بولنان و لاه مملکت
 خطا، مشارالیه طرفندن توصیه ناممرد ویرلشد و توصیه

نامه را اقتضا سخن بعد ای دیر کو آنچه سببه مباحثه اولنه جفندن ذکر
 اولنات قومیا نیا میر بنک دیر کون حاصل اولان آنچه سنی
 قولانه رق تمتع ایدر جلی در کار در و نامورین مرقومه و ایدره
 بغدادی پک بهالودر و فرنگلر زیاده بها ایله قایمده اولد قلدن
 مملکتده آرتن ذخیره قالمیه جقدر دیو دولته تحریر ایدر دیر رک
 ایدر چه تحریر ایندرش اولد قلدن بهاء دولت علیه دخی کیفیت
 تحقیق ایتکسزین مجموع ممالکدن ذخیره اخراجی منع ایتشد
 و بوجه طشهره به منتشر اولد قده بغداد یک فیانی بر دن بره پک
 چوق تنزل بوله جقدر اشته مذکور قومیا نیا نیک اتفاق اولان
 علا قور قوسنه مینی آغز بها ایله صامتد یعنی ذخیره بی نیه قور قو
 سبینه یعنی بغداد یک قیمتی ایند رک صاحبدر نیک صامتداز
 قالور خوفنه مینی اوجوز بها ایله احتکار ایتکده اولد یعنی
 تبین ایتشد و ایشو ماده جزئیته نیک ذکر اولان قومیا نیا به
 قرق بیک کبسه آنچه به قریب کاری موجب اولد جفی حساب ایتشد
 و منفعت مرقومه در سعادت انا لیسو فقر اسنگ و ایل زراعت
 و حراننگ یوزندن حصوله کله جکدر و بوجه خصوصک نتیجه سی
 ممالک محدودسه ده امر زراعتک کلیتاً خلیلپذیر اولمه سنی مؤدی
 اولد رق افلاق و بغدادن و صرب ایا تکریمه روسیه ایالات
 جنوبیه سنگ زراعتنی ترویج ایدر جکدر در سعادت ایتقتضا
 ایدن ذخیره بی ویره جک کسندر صورت ظاهرده ایشو
 مختلفدن مرکب مذکور قومیا نیا ایدر ده حقیقده صفوقی باش
 و برادری مصطفی افندی ایله کوچک کالمیه دن عبارت اولد یعنی
 در سعادت

12

در مساعدتده جمله تک معلومی اوله یغندن ذخیره اخراجک منعی مجرد
 بو خصوصده کار و منفعتی اولان کمنه لر طرفدن ترتیب اجرا
 اولندیغی ظاهر اولمشدر و کوجک مالیه تک اشبه ذخیره ماده سنح
 حاصل اولنه کارندن بشقه تذکره رسمیه به مخالف اوله رق ذخیره افواج
 رخصتی صادی ویریلنه تذکره لر ماده سنح دفعی حاصل اوله جن منافی
 اقتدایه تقسیم ایده جک در کار اوله یغندن ماعدل شخصی مرقوم اوله حال ایشیا
 یه واحدیتی تحصیلکن صلحه افواج ایشیا یه واحدیتی تحصیل ایتک اوزره
 ابتدا اوزره یغذایدن باشلوب بقده یاغلره بقده ایپکه وسائر یه نسبت
 ایتک خصوصندن پت چوق عجله ایدرن تذکره فروخته و نول مصارف
 بشقه جمیع رسوم و مصارف نادیه اولتمش اولوق و اولوبهله سفینه سنه تحویل
 اولوق اوزره یغذایه سینه باشرت ایتک و کیفیت سفار اجنبیه تک
 معلوم اولوق در حال اقتضایدن وقوف معلوم مالک تحصیلنه ابتدا ایله
 مکر بیستون ادا اتمش اوله فکر بئیر و تحقیق ایش اوله یغنه بار اکلتمه و ذرائع
 وادستره یا بجیدر حقیقت عالی و انواع بلایایه موجب اوله اسباب تذکره تک
 منشاء دولت علیه به بیان ایله دولت مشا رالهایه ایقظ ایده جلد لر
 روایت قلمقق او هر کس بو خصده حکم نتیجه سنه حال تماش و اضطر المبه
 منظر اولوقده در او اکر سفار مومی ایلمک افا ده لر اوزرینه دفعی صفونه کب
 عزل و عجره لاف ترین نادیه و مجازات اوله ناز ایسه ارتق دولت علیه
 خیر بو قدر ایدر کت دولت علیه و کت قییم اور و بانک اصول دولتیجه تک
 حقدن مضر و ضمیم اوله اصول حیات ایدن ذاتی عزل ایدر تک مقصدا
 شام سفار تدر و و کلا و مانورین ختامک رایجه رضایات مقدر و مدبر
 برادرم ایسه صفونه باشک نفوذینه مغلوب اوله یغندن مشا رالیه
 معاونت ایتک سفار اجنبیه تک وظیفه مانور تدر و اول زمان مالیه ناظر
 بر حفته بلیه طیان میوب سفاری نمانه اصرار و شدت و مسانت اظهار
 ایدر کت تقدیر ایل اسلادن الان اغراضه میال معلوماتی دور ایتکی

و انگره جارت کله رک مدعی الیه اعانت ضمنن کندیله درخی جیایه حیدری
در کار درواخلتره ایلمچی صدر اعظم ایله واقع اولمخ نذکره سنن افواج
و خاثرک منغدن بحث اولدیغی اشاده معاطله مخصوصه خیفه نکره ایچون
ابتدرا اولمخ حیلده بی بیان و تصدیق ایدرک مجده سی اسم در سعیده قریب الیمین
دیر مدته نبر و هات عدیه نکره جارا اولدیغی بلیه نکره سببی مجرد ایکی مالیه بودنی
بیان ایلمش اولدیغی ردایت و تائید اولمخده در در اشوب منع کیفیتک الفا
اولمخ جفته کشته نکره شهبه سی یوغیده طشره ده بعد از اینمش واقفنا
ایله بی مبیایه اولمش اولوب صفوقه باش بر کسک
اغزیز قیایه جوق قدر اقمه به مالک اولمخینه
و پادشاهک اطراف اطاع اولمخینه
سفا ارجینیه نکره افادایه تغییر
اولمخ قسریه خنکاره
و بلکه رضا باش ایله
واصل اولمخ حینه
باش صفوقه باش
نه مسند نره
باغ و پایدار
اولمخ حیدر
م

